

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему «Аналітичні центри зовнішньополітичного спрямування країн
Скандинавії: порівняльний аналіз»**

Виконала: магістрантка II курсу, групи 8.2919
спеціальності 291 міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії
освітньої програми: країнознавство
Тихомирова Єлизавета Євгеніївна

Керівник: доцент кафедри всесвітньої історії
та міжнародних відносин, доцент, к.і.н.
_____ Казакова О.М.

Рецензент: доцент кафедри всесвітньої історії
та міжнародних відносин, доцент, к.і.н.
_____ Черкасов С.С.

Запоріжжя
2020 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет історичний

Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

Освітній рівень другий (магістерський)

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин

Маклюк О.М.

“ _____ ” _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ
Тихомировій Єлизаветі Євгеніївні

1. Тема роботи: Аналітичні центри зовнішньополітичного спрямування країн Скандинавії: порівняльний аналіз, керівник роботи к.і.н., доцент Казакова О.М., затверджені наказом ЗНУ №505-с від 30 квітня 2020 року.
2. Строк подання студентом роботи 9 грудня 2020 року
3. Вихідні дані до роботи Think Tanks Ranking 2019. Global Go to Think Tank Index Report. URL: <https://bit.ly/3laF1YQ>; Макганн Дж. Г. Мозговые центры и глобализация внешней политики. URL: <https://gtmarket.ru/laboratory/expertize/2006/4571>; McGann J. The Fifth Estate. URL: <https://brook.gs/36b4HR2>.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): проаналізувати основні етапи трансформації аналітичних центрів як таких; визначити та схарактеризувати основні особливості політичних систем скандинавських країн; дослідити основні засади та вектори зовнішньої політики держав регіону; розкрити та порівняти роль аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування у політичних системах країн Скандинавії.
5. Перелік графічного матеріалу: *схеми* «Типологія аналітичних центрів за рівнем незалежності їхньої діяльності»; «Провідні аналітичні центри зовнішньополітичного спрямування у Фінляндії»; «Основні шведські аналітичні центри, що займаються вивченням проблем у сфері зовнішньої політики та міжнародних відносин»; «Провідні аналітичні центри зовнішньополітичного спрямування у Ісландії»; *таблиці* «Основна проблематика досліджень аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування у Данії»; «Головні вектори досліджень аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування у Норвегії»; *діаграма* «Кількість аналітичних центрів за країнами Скандинавії, станом на 2019 рік».

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Завдання видав	Завдання прийняв	Дата
		Підпис	Підпис	
Вступ	Казакова О.М., доцент			20.06.20
Розділ 1	Казакова О.М., доцент			11.07.20
Розділ 2	Казакова О.М., доцент			15.07.20
Розділ 3	Казакова О.М., доцент			21.07.20
Висновки	Казакова О.М., доцент			14.09.20

7. Дата видачі завдання 10 березня 2020 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вивчення проблеми, опрацювання джерел та наукової літератури	січень-квітень 2020 р.	<i>виконано</i>
2.	Написання вступу	червень 2020 р.	<i>виконано</i>
3.	Написання першого розділу	липень 2020 р.	<i>виконано</i>
4.	Написання другого розділу	липень 2020 р.	<i>виконано</i>
5.	Написання третього розділу	липень 2020 р.	<i>виконано</i>
6.	Написання висновків	вересень 2020 р.	<i>виконано</i>

Студент _____ Тихомирова Є.Є.

Керівник роботи (проекту) _____ Казакова О.М.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Черкасов С.С.

АНАЛІТИЧНІ ЦЕНТРИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ КРАЇН СКАНДИНАВІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Кваліфікаційна робота складається зі 145 сторінок, містить 121 джерело, 106 монографій та статей, 8 довідкових видань, 5 авторефератів та дисертацій, 7 додатків.

Категорії та поняття, що найчастіше зустрічається у роботі: аналітичні центри зовнішньополітичного спрямування, міжнародні відносини, країни Скандинавії, політичні системи, процес вироблення зовнішньополітичного курсу країни, зовнішня політика скандинавських країн.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика країн Скандинавії.

Предметом дослідження є порівняльний аналіз діяльності аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування країн Скандинавії.

Мета дослідження полягає у вивченні на основі джерел та літератури феномену аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування у країнах Скандинавії та порівняння особливостей їхньої діяльності.

Наукова новизна полягає в доповненні та систематизації знань про політичні системи країн Скандинавії, основних акторів процесу прийняття рішень у зовнішній політиці цих країн, а також у виявленні специфічних рис розвитку головних напрямків їхньої зовнішньополітичної діяльності. Отримало подальший розвиток висвітлення проблеми впливу аналітичних центрів на формування зовнішньополітичних курсів даних держав.

Висновки. Сьогодні ми все частіше стикаємося із щоденним збільшенням інформаційних потоків. Інформація стає найціннішим ресурсом, і подібні реалії поширюють такі явища на політичній арені, як інформаційне протистояння, війни «сміслів» тощо, які з постійним розвитком найновітніших технологій отримують все нові й нові форми. Саме тому ми можемо помітити суттєве зростання ролі аналітичних центрів у політичних системах.

Аналітичні центри займають дуже вагомую роль на політичних аренах скандинавських країн. Вони активно розвиваються та перетворюються на повноцінних політичних гравців із високим рівнем залучення до процесу вироблення зовнішньої політики цих держав. Так, дослідницькі установи повністю реалізують тут своє завдання з подолання розриву між теоретичними знаннями та їх практичним застосуванням, зі створення та поширення ідей. В умовах перетворення аналітичних центрів на «п'яту гілку влади» та зростання їхнього впливу на політичну систему тої чи іншої країни подальше вивчення подібного феномену вбачається нам необхідним для глибшого розуміння тих процесів, що відбуваються на сучасному етапі.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ, АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1. Наукова розробка проблеми.....	7
1.2. Джерельна база та методи дослідження.....	18
РОЗДІЛ 2. ФЕНОМЕН АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ У ФІНЛЯНДІЇ...	24
2.1. Генеза та типологія аналітичних центрів.....	24
2.2. Характеристика політичної системи Фінляндії.....	33
2.3. Роль аналітичних центрів у процесі прийняття зовнішньополітичних рішень у Фінляндії.....	44
РОЗДІЛ 3. СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ У ІНШИХ КРАЇНАХ СКАНДИНАВІЇ.....	54
3.1. Особливості аналітичних центрів у Швеції.....	54
3.2. Аналіз діяльності аналітичних центрів у Данії.....	63
3.3. Аналітичні центри Норвегії та Ісландії.....	72
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	86
ДОДАТКИ.....	108
ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА.....	115
Реферати іноземною мовою.....	115
Аналітична довідка.....	128

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сьогодні ми живемо у світі, для якого є характерними стрімкі, фундаментальні зміни. Глобалізований світ на сучасному етапі кидає державам нові виклики, на які вони повинні реагувати правильно з метою подальшого розвитку у системі єдиного простору. Міжнародні відносини не є виключенням, під час всесвітньої політичної, економічної та культурної інтеграції, в епоху глобалізації, а також міграційних процесів, вони набувають нових рис, наприклад, цим може бути відмова від політики сили, таємної дипломатії.

Саме через ці об'єктивні процеси є досить важливим вивчення та аналіз взаємодії держав у міжнародних відносинах в нових умовах. Відмовляючись від політики сили, держави вимушені шукати нові засоби та методи збереження національної незалежності, реалізації своїх державних інтересів та розширення спектра свого впливу на міжнародній арені. Саме тому зараз дипломатичний успіх може бути забезпечено завдяки вмілому використанню громадської думки, або, наприклад, тісній співпраці з низкою неурядових організацій, а також прямій взаємодії з громадянським суспільством.

Така практика є досить розвиненою серед скандинавських країн, таких як Норвегія, Швеція, Фінляндія, Данія, Ісландія. Для них є характерною комплексна взаємодія між різними політичними гравцями, до яких в останні роки долучилися й аналітичні центри. На нашу думку, вивчення діяльності аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування є вкрай важливим в умовах щоденного збільшення світових потоків інформації. Це є також досить актуальним і для України. На нашу думку, це допоможе приймати правильні зовнішньополітичні рішення стосовно країн регіону в цілому, зрозуміти основні особливості скандинавських моделей демократичного розвитку, а також традиції ведення зовнішньої політики даними державами.

Отже, наша робота

по-перше, дозволить глибше розкрити специфіку зовнішньополітичної діяльності скандинавських країн, схарактеризувати основні напрямки їхньої зовнішньої політики, осмислити складність процесу прийняття того чи іншого рішення в області зовнішньої політики;

по-друге, допоможе зрозуміти важливість активного залучення аналітичних центрів до процесу вироблення ефективного та раціонального зовнішньополітичного курсу.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика країн Скандинавії.

Предметом дослідження є порівняльний аналіз діяльності аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування країн Скандинавії.

Мета дослідження полягає у вивченні на основі джерел та літератури феномену аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування у країнах Скандинавії та порівняння особливостей їхньої діяльності. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- проаналізувати основні етапи трансформації аналітичних центрів як таких;
- визначити та схарактеризувати основні особливості політичних систем скандинавських країн;
- дослідити основні засади та вектори зовнішньої політики держав регіону;
- розкрити та порівняти роль аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування у політичних системах країн Скандинавії.

Хронологічними рамками дослідження є період розвитку скандинавських країн з кінця XX століття по початок XXI століття. Нижня межа дослідження обумовлена тим, що саме в цей час у країнах регіону починається зростання кількості аналітичних центрів, а особливо таких, що прагнуть впливати на процес прийняття зовнішньополітичних рішень у державах. Верхня межа дослідження, а саме 2019 рік, надає нам можливість комплексно дослідити процеси, що є характерними для країн Скандинавії на

сучасному етапі, та виявити останні тенденції, притаманні їхній зовнішньополітичній сфері. Іноді ми можемо виходити за встановлені хронологічні рамки, що пов'язано з дослідницькою доцільністю (для кращого пояснення передумов та причин тих чи інших процесів тощо).

Географічними межами дослідження є Фінляндія, Швеція, Данія, Норвегія та Ісландія в їхніх сучасних кордонах.

Наукова новизна полягає в доповненні та систематизації знань про політичні системи країн Скандинавії, основних акторів процесу прийняття рішень у зовнішній політиці цих країн, а також у виявленні специфічних рис розвитку головних напрямків їхньої зовнішньополітичної діяльності. Отримало подальший розвиток висвітлення проблеми впливу аналітичних центрів на формування зовнішньополітичних курсів даних держав.

Теоретичне значення магістерської роботи полягає у систематизації знань про визначення концепцій феномену аналітичних центрів, їхньої типології та ролі, яку відіграють дослідницькі установи зовнішньополітичного спрямування у політичних системах скандинавських країн.

Практичне значення отриманих результатів у тому, що вони можуть бути застосовані у подальшій розробці проблем з обраної теми, на факультативних курсах з всесвітньої історії, зовнішньої політики та міжнародних відносин у школах із поглибленим вивченням гуманітарних дисциплін.

Апробація дипломної роботи: у співпраці із науковим керівником Казаковою О. М. було опубліковано наукову статтю у вітчизняному фаховому виданні «Гілея». Тема роботи: *«Трансформація ролі аналітичних центрів у політичній системі Фінляндії»* [134]. Також, окремі частини дипломної роботи обговорювалися в рамках конференції «Молода наука-2020». Темою роботи є *«Аналіз впливу аналітичних центрів у Данії на формування зовнішньополітичного курсу країни»* [148].

Структура роботи. Структура роботи підпорядкована меті та завданням дослідження. Кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів (8 підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури (240 найменувань), додатків. Обсяг основної частини роботи складає 85 сторінок комп'ютерного тексту, загальний обсяг магістерської роботи – 145 сторінок.

РОЗДІЛ 1

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ, АНАЛІЗ ДжЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Наукова розробка проблеми

При розгляді проблеми аналізу діяльності аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування у скандинавських країнах важливо розуміти, що подібні установи є безпосередньою частиною політичної системи цих держав. З огляду на це, необхідним є попереднє вивчення вже існуючих наукових доробок у сфері зовнішньої політики країн регіону, а також системи вироблення політичних рішень та власне функціонування аналітичних центрів як таких з метою глибшого розуміння комплексності цих явищ та уникнення дублювання досліджень. Так, наша робота ґрунтується на цілому ряді наукових монографій та статей вітчизняних та зарубіжних дослідників у сфері зовнішньої політики, міжнародних відносин, політології; авторефератах та дисертаціях; довідкових виданнях тощо.

На нашу думку, надзвичайно важливим є розуміння причинно-наслідкових зв'язків у процесі діяльності будь-якої системи. Так, для більш широкого осмислення ролі аналітичних центрів у системі прийняття зовнішньополітичних рішень у країнах Скандинавії ми повинні розглянути особливості функціонування політичних систем цих держав як таких, схарактеризувати основні вектори їхньої зовнішньої політики тощо.

Так, аналіз комплексу використаних у дослідженні політологічних робіт як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників надає нам можливість класифікувати їх за такими *тематичними групами*:

1. Дослідження, присвячені вивченню поняття *аналітичних центрів*, їхньої класифікації, процесу розвитку у скандинавських країнах, особливостей механізмів їхнього впливу на вироблення зовнішньополітичних рішень тощо;

2. Роботи, направлені на аналіз існуючої проблематики у сфері *зовнішньої політики* країн регіону, тобто визначення їхніх основних зовнішньополітичних орієнтирів та специфічних рис, їм притаманних;
3. Група праць, спеціалізованих на *інших тематиках*, наприклад, присвячених висвітленню особливих рис політичних систем країн Скандинавії, ролі ЗМІ та громадянського суспільства у процесі вироблення зовнішньої політики тощо.

Так, ми відзначаємо, що *вітчизняні науковці* майже не відобразили проблему прийняття зовнішньополітичних рішень у скандинавських країнах з позицій різних акторів даного процесу. Відзначимо також, що роль та місце власне аналітичних центрів, діяльність яких зорієнтована на вивчення проблем зовнішньої політики та міжнародних відносин, теж залишаються лакуною. Проте, ми не можемо не вказати, що на сьогодні існують чисельні доробки вітчизняних дослідників стосовно всебічного аналізу процесу вироблення політичних рішень як такого.

Так, вагомий вклад у розуміння усіх характерних аспектів цього явища внесли праці А. Митко [139], М. Беззуб'як [125] та В. Головченко [131], які окреслили основні особливості процесу вироблення політичних рішень та акцентували нашу увагу на місці аналітичних структур у ньому. Наприклад, А. Митко зосереджує свою увагу на вивченні явища політичної аналітики та її ролі у виробленні політичного рішення, аналізує існуючу практику інформаційного забезпечення державних органів влади, що мають безпосередній доступ до цього процесу, а також наводить приклади моделей інформаційно-аналітичного забезпечення політичних систем різних країн світу, відводячи провідне місце тут саме аналітичним центрам.

У свою чергу, М. Беззуб'як підкреслює необхідність науково-аналітичного обґрунтування будь-якого зовнішньополітичного рішення та залучення аналітичного потенціалу дослідницьких центрів та громадських організацій до цього процесу. В. Головченко ж намагається схарактеризувати

процес прийняття політичних рішень на прикладі США, як однієї з провідних країн світу. Автор говорить про дуже активну участь у ньому саме аналітичних центрів, і ми не можемо не відзначити, що саме ця країна лідирує у світі за їхньою чисельністю. Так, автором було виділено й етапи трансформації ролі цих структур у американській зовнішній політиці протягом історії.

Для кращого розуміння особливостей зовнішньої політики скандинавських країн нам потрібно розуміти причинно-наслідкові зв'язки процесів, характерних для даного регіону як такого. Так, вагомий внесок у осмислення зазначеного аспекту внесли такі науковці, як М. Гладиш [130; 237], Л. Рассоха [141], Н. Яшна [158], у працях яких наведено комплексну характеристику регіональної співпраці так званих Північних держав, що є важливим для подальшого розуміння ролі кожної з країн у регіоні та на світовій арені як такої. Так, дослідниця М. Гладиш виводить та аналізує політичні передумови розвитку тісної співпраці скандинавських країн. Л. Рассоха вивчає досвід вироблення регіональної політики у Північній Європі. Н. Яшна ж приходять до висновку про важливість співпраці у Арктичному регіоні та аналізує інтереси зацікавлених у цьому країн.

Висвітленням одного з основоположних принципів зовнішньої політики окремих держав регіону – нейтралітету – займаються такі українські дослідники, як І. Рудніцький [144], А. Тупчій [149], В. Цвірова [153], В. Антошкін [153]. Їх наукові праці допомогли нам у процесі розгляду особливих рис, притаманних, наприклад, фінському нейтралітету, та його трансформації сьогодні. Так, наприклад, А. Тупчій вдало схарактеризував модель нейтралітету Республіки Фінляндія саме у період розпаду біполярної системи у світі, що було вкрай важливим з геополітичної точки зору, та проаналізував її трансформацію у подальшому.

На сучасному етапі, функціонування аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування у політичних системах є неможливим без широкого залучення до цієї діяльності медійних структур. Так, вагомим

тут був внесок таких науковців, як І. Філенко [151] та Г. Щедрова [156], які проводять дослідження щодо еволюції ролі ЗМІ у системі міжнародних відносин. Обидві дослідниці виділяють етапи трансформації впливу ЗМІ на світову арену, а також виділяють провідні тенденції, характерні для медійних структур на сучасному етапі.

Ще одним важливим аспектом є роль громадянського суспільства країн Скандинавії у процесі вироблення політичних рішень. Так, ґрунтовною виявилася праця дослідниці А. Куюмджиевої [135], яка вивчала методи зі зміцнення довіри між державою та організаціями громадянського суспільства на прикладі існуючої міжнародної практики. Автор наводить практичні рекомендації з розширення залучення громадськості до процесу прийняття політичних рішень та збільшення відкритості та прозорості надання інформації з боку органів державної влади тощо.

Науковий дискурс стосовно проблеми формулювання чіткого визначення поняття аналітичного центру, на нашу думку, значною мірою розширив український науковець С. Герасимчук [179]. У своєму доробку він намагається знайти можливі шляхи точного формування концепції аналітичного центру та шляхів класифікації його численних моделей.

Значний внесок у розуміння зовнішньополітичного курсу Швеції та, у тому числі, відносин цієї держави з Україною, зробили такі українські дослідники, як Д. Гайдай [178] та Л. Літра [178]. У своїй праці вони зробили ґрунтовну спробу схарактеризувати основні особливості зовнішньої політики Швеції, визначити її базові принципи, показати розвиток відносин з нашою країною тощо.

У контексті розуміння структури зовнішньополітичного відомства такої скандинавської країни, як Фінляндія, важливою для нас виявилася також праця українського науковця В. Ціватого [154], який провів комплексний аналіз власне системи дипломатичної служби у державі та особливих рис, іманентних її дипломатії. Наприклад, автор виділяє та аналізує етапи реформування дипломатичної служби у Республіці Фінляндія,

що призвело до її систематизації та модернізації. Також дослідником було приділено багато уваги принципам підбору дипломатичних кадрів, у тому числі, дотриманню гендерної рівності. Загалом, автор приходиться до висновку, що фінська дипломатична служба «успішно подолала тернистий шлях до сучасної динамічної, інституціоналізованої, організованої структури з чіткими пріоритетами діяльності та ефективною організацією виконавчих елементів, вона стала свідченням можливості змін на користь забезпечення національних інтересів держави за умови політичної волі еліти» [154].

Так, ми відзначаємо, що роботи українських науковців є цінними для розуміння самого процесу вироблення політичних рішень у країнах, ролі та місця скандинавських країн на міжнародній арені, базових принципів їхньої зовнішньої політики тощо. Такі доробки виявилися вкрай важливими для розуміння функціонування різноманітних елементів політичних систем у країнах цього регіону, наприклад, громадянського суспільства та медійних структур, що у подальшому надало нам змогу об'єктивно оцінити нішу, яку у процесі вироблення політичних рішень займають аналітичні центри, які спеціалізуються на вивченні проблем, пов'язаних зі сферою міжнародних відносин та зовнішньої політики у країнах Скандинавії.

Російськомовні дослідники приділяють достатньо уваги місцю та ролі скандинавських країн на міжнародній арені. Так, дослідженням політичної культури країн регіону та особливостей їхньої дипломатичної традиції займаються такі дослідниці, як О. Григор'єва [132] та Н. Єрьоміна [132]. На нашу думку, їхня спільна праця є дуже значною для розуміння витоків саме такої скандинавської політики, направленої на поширення ідей миру та розвитку співробітництва, оскільки надає змогу проаналізувати ментальність народів країн регіону.

Інший російськомовний дослідник, С. Растольцев [142], у своєму науковому доробку намагається окреслити скандинавську модель участі даних країн у поширенні та зміцненні політики міжнародного розвитку, адже цей вектор є одним із основоположних у зовнішній політиці усіх країн

регіону. Він надає всебічний аналіз витоків такої політики та притаманних країнам особливостей їхніх зовнішньополітичних курсів.

Значний вклад для розуміння проблеми визначення поняття аналітичних центрів та їхніх особливих рис внесли такі науковці, як О. Акопян [122; 123] та Г. Мирзаян [138]. Вони дискутують про існування великої кількості критеріїв, за якими ми можемо класифікувати особливості діяльності аналітичних центрів як таких та окреслювати їхній внесок у процес вироблення рішень у сфері зовнішньої політики.

Так, роботи російськомовних дослідників надають нам можливість комплексного дослідження місця скандинавських країн на міжнародній арені, їхніх головних зовнішньополітичних векторів. Ми також можемо відзначити й наявність досить ґрунтовних досліджень, присвячених проблемам аналізу феномену аналітичних центрів як таких. Проте, ми помічаємо, що певними лакунами ще й досі залишаються проблеми ролі та місця дослідницьких установ, що вивчають проблеми у сфері міжнародних відносин та зовнішньої політики, саме у країнах Скандинавії.

Англомовні автори, на нашу думку, займають одне з провідних місць у вивченні явища аналітичних центрів у світі. Так, праці американських дослідників Дж. Макганна [137; 190], Д. Ейбелсона [157; 159], П. Діксона [133], Т. Медветца [191], Р. Ніблетта [195; 196], Г. Паутца [199] стали основоположними при розгляді концепції аналітичних центрів, їхньої класифікації, етапів появи та розвитку як таких.

Так, американський вчений Дж. Макганн є на сьогодні одним з провідних авторів, що вивчають феномен аналітичних центрів. Він приділяє багато уваги, перш за все, складності вироблення єдиного визначення явища аналітичних центрів, говорячи про суттєву різноманітність таких установ у світі. Вчений виділяє два підходи до класифікації дослідницьких центрів, а також підкреслює критерії, за якими можливо визначити ступінь незалежності діяльності подібних установ.

У свою чергу, вдалим, на нашу думку, є аналіз появи та трансформації цих установ канадським професором Д. Ейбелсоном. Вагомий внесок до вивчення даної проблеми роблять й науковці П. Діксон та Г. Паутц, розширюючи у своїх працях наявний науковий дискурс стосовно визначення поняття та методів класифікації аналітичних центрів. Ми не можемо не відзначити й актуальність наукових доробок Р. Ніблетта, який говорить про виклики, які постають перед аналітичними центрами на сучасному етапі.

Відзначимо, що у сучасних умовах, коли глобалізація кидає політичним системам все нові й нові виклики, на нашу думку, є надзвичайно важливим глибоке осмислення змін, що відбуваються у принципах ведення зовнішньої політики та дипломатії. Так, ми зазначаємо, що науковий доробок Дж. Меліссена [192] зробив значний вклад у наше розуміння різноманітних аспектів проведення політики «м'якої сили» на міжнародній арені та місця скандинавських країн у цьому процесі.

Англомовні автори також присвячували свої праці проблемі характеристики курсу зовнішньої політики Фінляндії. Серед них можна виділити Р. Аллісона [163] та К. Браунінга [169], що вивчали особливі риси двосторонніх відносин Фінляндії з країнами-сусідами тощо. Так, дослідник Р. Аллісон концентрує свою увагу на відносинах Фінляндії з СРСР у період з 1944 по 1984 роки, виділяючи надзвичайний вплив цієї держави на тогочасні фінські зовнішньополітичні ініціативи. Це є вкрай важливим для осмислення нами існування чіткої ієрархічності при виробленні зовнішньополітичних рішень у країні у ці роки, що у подальшому мало вагомий вплив на процес появи та розвитку дослідницьких установ у Фінляндії.

Відзначимо також, що праця А. Джезарда [184] стала базовою для дослідження громадянського суспільства як такого та особливих рис, йому притаманних. Так, дослідник виділяє, що на сучасному етапі однією з основних тенденцій діяльності організацій громадянського суспільства є широке практичне використання новітніх технологій, наприклад, соціальних мереж та подкастів, з метою підвищення політичної свідомості громадян

тощо. Це, як ми вважаємо, лише ще раз підкреслює тісну залежність, у якій сьогодні перебувають громадськість, медійні структури та політичні кола будь-якої країни.

Так, ми можемо відзначити, що англомовні дослідники надають нам можливість багатогранного та всебічного дослідження феномену аналітичних центрів як таких. Їхні наукові праці зробили зрозумілим важливість місця подібних установ у політичних системах тієї чи іншої країни тощо. Проте, ми помічаємо, що діяльності дослідницьких центрів, які займаються вивченням актуальних проблем у сфері зовнішньої політики та міжнародних відносин, саме у скандинавських країнах уваги майже не приділено.

Фінські науковці майже повною мірою відобразили у своїх працях процес становлення та розвитку фінської зовнішньої політики, починаючи з моменту здобуття державою незалежності й до сьогодні. Вдалими є теоретичні дослідження Т. Віхавайнена [127], С. Ахонена [162], Х. Нійссонена [198], Р. Пенттіля [200], які внесли вагомий вклад у процес аналізу зовнішньополітичного курсу Фінляндії у різні періоди її незалежності. Так, дослідниками розкрито проблеми трансформації політики держави на міжнародній арені, проаналізовано витoki політики фінського нейтралітету тощо.

З іншого боку, варто відзначити, що проблемі впливу різних акторів на процес прийняття зовнішньополітичного рішення у Фінляндії уваги майже не приділено. Праці фінських дослідників Т. Форсберга [176] та Л. Лоунасмері [189] стали базовими при розробці теоретичних аспектів аналізу ролі аналітичних центрів у зовнішньополітичному процесі Фінляндії. Так, Т. Форсберг показує специфіку діяльності фінських аналітичних центрів. Зі свого боку, Л. Лоунасмері визначає ступінь взаємодії аналітичних центрів із медійними структурами, говорячи про її високий рівень.

Вивченню процесу становлення громадянського суспільства у Фінляндії посприяла праця М. Сеппо [208]. Дослідниця показує специфіку взаємодії органів державної влади та організацій громадянського суспільства,

виділяючи декілька її видів. Також, вона виокремлює етапи виникнення та розвитку громадянського суспільства Фінляндії як такого, детально аналізуючи кожен з них.

Так, фінські автори у повній мірі схарактеризували етапи трансформацій політики Республіки Фінляндія на міжнародній арені. Специфіка появи та функціонування організацій громадянського суспільства теж висвітлена дуже ґрунтовно. Вказані й головні особливості діяльності аналітичних центрів у країні, проте спеціалізації саме за зовнішньополітичною спрямованістю не відбулося, виділені лише загальні риси, які притаманні усім дослідницьким установам країни.

У той же час, *шведські науковці* приділили достатньо уваги вивченню ролі та місця аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування у політичній системі цієї країни. Так, ми відзначаємо тут вагомий внесок таких дослідників, як Е. Поллак [201], А. Расмуссен [202], Дж. Ромейн [202], П. Аберга [160], С. Ейнарсона [160] та інших.

Предметом їхньої уваги також став рівень доступу аналітичних центрів до провідних медійних структур Швеції. Так, усі науковці відзначають довгу історію взаємодії таких центрів із органами державної влади, тому вони приходять до висновку про високий рівень впливу дослідницьких структур на процес вироблення та прийняття зовнішньополітичних рішень у країні.

Ми повинні відзначити також й те, що дослідниця Е. Поллак говорить про вагомий вплив аналітичних центрів саме лобістського типу на політичну систему Швеції. Разом з цим, науковці П. Аберг та С. Ейнарсон відзначають помітне зростання ролі подібних установ у країні, наводячи приклади значної довіри з боку громадськості до таких центрів.

Так, шведські науковці досить ґрунтовно дослідили історію появи аналітичних центрів у країні та проаналізували їхню роль у процесі вироблення шведської зовнішньої політики. Проте, як ми відмічаємо, проблема діяльності дослідницьких установ, які спеціалізуються саме на

вивченні проблем міжнародних відносин, ще й досі потребує певної систематизації та узагальнення.

Данські дослідники приділяють велику увагу характеристиці особливостей політичного курсу своєї країни. Так, визначенням головних рис, притаманних політичній системі Данії, займається дослідник І. Стоккінк [213]. Науковець у своїй теоретичній розробці пояснює систему взаємодії між гілками влади у країні, а також відзначає головні принципи функціонування данської політичної системи, такі як, наприклад, демократичні засади діяльності, гендерна рівність тощо.

Такі науковці, як К. Фішер [175] та Г. Моурітцен [175] здійснили вагомий вклад у аналіз зовнішньополітичної концепції країни. Зокрема, вони виокремлюють та аналізують основні вектори данської зовнішньої політики, такі як, наприклад, діяльність держави у рамках Європейського Союзу та ООН. На думку авторів, для цієї країни у сучасних умовах актуальною постає й необхідність змін у політиці безпеки.

Власне вивченням данських аналітичних центрів займаються такі дослідники, як М. Блах-Орстен [168] та Н. Норгаард Крістенсен [168]. Вони аналізують трансформаційні процеси у ролі аналітичних центрів у Данії, говорячи про домінування у політичній системі країни саме дослідницьких установ лобістського типу та наводячи приклади наявності досить тісних зв'язків між аналітичними центрами як такими та місцевими бізнесовими та медійними структурами, а також з данськими політичними колами.

Ми приходимо до висновку, що данські автори у повному обсязі висвітлили проблеми, що постають перед цією державою на міжнародній арені. Також було проаналізовано історію розвитку аналітичних центрів у країні та їхню роль, яку вони почали відігравати у політичній системі цієї держави протягом двох останніх десятиріч. Однак, ми все ж таки помічаємо, що проблемі саме дослідницьких центрів зовнішньополітичного спрямування уваги майже не приділено.

Норвезькі науковці присвятили багато уваги вивченню особливих рис, характерних для зовнішньополітичного курсу, який проводить їхня держава. Так, наприклад, вчений О. Ліндеман [187] займається висвітленням аспектів зовнішньої політики Норвегії у регіоні Арктики. З огляду на це, науковець виділяє необхідність й співпраці з Росією у даному регіоні.

Праця К. Стокке [212] про витоки миротворчої політики країни стала досить ваговою для розуміння цього норвезького зовнішньополітичного вектора. Так, вчений говорить про необхідність проведення такої політики саме так званими «малими країнами», до яких він відносить й Норвегію. Він також наголошує на ряді проблем, що постають перед даною державою у цьому контексті. Наприклад, до таких він відносить стрімкі зміни у міжнародному балансі сил, збільшення напруженості між провідними країнами світу, а також виклики, що кидає політичним системам глобалізація.

Науковці О. Свендсен [214] та А. Велцен [214] намагаються зрозуміти механізми пристосування Норвегії до глобальних змін та корегування нею своєї зовнішньої політики у цьому контексті. Проте, ми можемо відзначити, що, хоча у Норвегії й існує досить потужна наукова школа вивчення зовнішньої політики цієї країни та її місця на міжнародній арені, але ролі саме аналітичних центрів у процесі прийняття політичних рішень уваги майже не приділено.

Така сама тенденція характерна й для *ісландської наукової літератури*. З іншого боку, ролі та місцю власне Ісландії на міжнародній арені приділено багато уваги. Так, ми можемо відзначити суттєвий внесок у наше розуміння специфіки зовнішньої політики даної держави наукових робіт таких ісландських дослідників, як Г. Сігурдссона [209] та М. Чапмана [170], які займаються висвітленням головних особливостей ісландської моделі зовнішньої політики.

Цікавим, на нашу думку, є погляд науковця Г. Сігурдссона на зовнішню політику Ісландії як на політику ідеалізму. Автор піднімає й

питання національних інтересів держави та їхнього співвідношення з такими ідеалістичними засадами зовнішньополітичного курсу. М. Чапман, у свою чергу, зосереджує свою увагу на наданні комплексної характеристики зовнішньополітичних ініціатив Ісландії.

Таким чином, ми приходимо до висновку, що як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями майже у повній мірі було досліджено проблему механізму процесу прийняття політичного рішення як такого. Значну увагу приділено й аналізу трансформації зовнішньополітичних курсів скандинавських країн, їхньої регіональної взаємодії тощо. Досить ґрунтовними та чисельними, на нашу думку, є наукові доробки стосовно пояснення виникнення феномену аналітичних центрів у світі, критеріїв їхньої класифікації, історії їхньої діяльності у країнах регіону.

Проте, ми відмічаємо, що проблема визначення ролі та місця дослідницьких установ у процесі вироблення зовнішньополітичних рішень країн Скандинавії й досі залишається поза межами уваги науковців. Необхідна й систематизація за країнами саме таких аналітичних центрів, що спеціалізуються на вивченні проблем у сфері міжнародних відносин та зовнішньої політики.

В умовах швидкого розвитку і стрімких змін на сучасному етапі у глобальному світі наша робота дозволить не тільки заповнити існуючі наразі лакуни, що були наведені вище, а й порівняти особливості діяльності аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування у скандинавських країнах, а також узагальнити отримані нами у процесі цього дослідження знання та результати.

1.2. Джерельна база та методи дослідження

Аналіз джерельної бази. Вирішення поставлених в роботі завдань забезпечено достатньою кількістю джерел, які можна поділити на наступні групи:

1. *Офіційні документи* (Конституції, закони, національні та урядові стратегії), завдяки яким було проведено комплексне дослідження основних нормативно-правових засад функціонування політичних систем у країнах регіону;
2. *Офіційні виступи та висловлювання посадових осіб*, які мають доступ до прийняття рішень у сфері зовнішньої політики країн, що було вкрай важливим для подальшого розуміння офіційних позицій різних акторів процесу вироблення зовнішньополітичних рішень;
3. *Інтерв'ю з офіційними посадовими особами*, наприклад, президентом, прем'єр-міністром, що дало змогу оцінити особистісний погляд представників вищих ешелонів влади на місце скандинавських країн у системі сучасних міжнародних відносин;
4. *Статистичні дані*, завдяки яким було об'єктивно досліджено різні аспекти політичних систем країн регіону та встановлено ту роль, яку відіграють аналітичні центри у них.

Так, *джерела першої групи*, такі як Конституції Фінляндії [1], Швеції [94], Данії [8], Норвегії [95] та Ісландії [96], стали основоположними при вивченні політичних систем цих країн. Вони допомогли нам з'ясувати принципи функціонування систем, проаналізувати рівень їхньої демократизованості, виявити особливості процесу прийняття рішень у сфері зовнішньої політики та ступінь залучення до цього процесу різних політичних акторів. Важливими вони стали й при розумінні можливостей функціонування різних організацій громадянського суспільства тощо.

Урядові звіти та стратегії [19; 22; 41; 87] допомогли повністю зрозуміти підходи правлячих органів скандинавських країн до формування та реалізації своїх зовнішньополітичних курсів. Також, такі джерела стали важливими при визначенні бачення національними органами влади ролі та місця своїх країн на міжнародній арені.

На нашу думку, важливо зазначити, що джерела, які входять до складу цієї групи, знаходяться на офіційних сайтах установ та організацій у відкритому доступі, вони містять тексти нормативних актів, тому їхньою перевагою є те, що вони носять об'єктивний та офіційний характер. Вони надають змогу проаналізувати та оцінити саме офіційні позиції держав з того чи іншого питання.

Джерела другої групи, а саме виступи та висловлювання офіційних посадових осіб, які мають безпосередній доступ до процесу прийняття політичних рішень у скандинавських країнах, таких як, наприклад, Президента Фінляндії [80; 81] або Прем'єр-міністрів Данії [69], Швеції [85; 86], Фінляндії [82], надали нам змогу оцінити позиції різних політичних гравців з тих чи інших проблем міжнародних відносин.

Ми змогли встановити бачення кожного з них стосовно різних питань, що у результаті допомогло нам прийти до висновку про існування декількох точок зору стосовно ролі та місця країн на міжнародній арені, а також їхньої зовнішньополітичної місії. Важливим стало й порівняння різних точок зору представників влади у межах однієї країни на прикладі Фінляндії.

Перевагою таких джерел, на нашу думку, є те, що вони відображають саме офіційну позицію з певних питань представників вищих державних органів влади, які можуть безпосередньо формувати зовнішньополітичні вектори держав та мають значний вплив на їхню реалізацію. Цей факт говорить про певну об'єктивність джерел цієї групи.

До *третьої групи джерел* ми відносимо інтерв'ю з представниками вищої влади країн Скандинавії, наприклад, з Президентом Фінляндії [16; 17], прем'єр-міністрами Норвегії [44; 45] та Фінляндії [39; 121] тощо. Такі джерела здаються нам цікавими з тієї точки зору, що вони є менш офіційними, і тому ми можемо певним чином оцінити власну позицію представника державної влади, зрозуміти його бачення місця своєї держави на світовій арені, що у подальшому буде важливим для оцінки причин саме тієї чи іншої зовнішньополітичної ініціативи його держави. Проте, ми не

можемо не зазначити, що певним недоліком цієї групи джерел є наявність у них більшого рівня суб'єктивізму.

Четверта група джерел являє собою статистичні дані, які містять інформацію щодо:

- кількості аналітичних центрів у скандинавських країнах [116], що допомогло нам порівняти ступінь їхнього впливу на політичні системи країн та визначити власне їхню роль у них;
- кількості громадських організацій у Фінляндії та рівня залучення населення держави до їхньої діяльності [88], а також кількості політично активних громадян у Данії, які є членами політичних партій, що допомогло нам схарактеризувати активність громадянського суспільства у цих країнах та їх основні риси;
- рівня свободи слова та друку та демократії [68] у країнах, що стало показовим при характеристиці політичних систем Скандинавії та визначення особливостей цих моделей.

Таким чином, ми можемо зазначити, що процес розкриття проблематики нашого дослідження був повністю забезпечений широкою базою різноманітних джерел як офіційного, так і неофіційного характеру, що надало нам змогу комплексно розглянути явище, яке ми вивчаємо. Важливим є й те, що усі джерела мають відкритий та доступний характер.

Методологічні засади роботи. Методологічну основу нашої дипломної роботи складають загальнонаукові принципи та методи, що були використані у процесі виконання нами дослідницької роботи. Так, робота заснована **на системному підході** до вивчення аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування скандинавських країн. Так, вони розглядаються як складова частина політичної системи кожної з країн регіону.

Структурно-функціональний метод було застосовано при визначенні ролі та місця акторів процесу вироблення зовнішньополітичних рішень у кожній окремій країні Скандинавії, встановленні системи взаємозв'язків між

ними. Він допоміг й при осмисленні ролі, яку відіграють аналітичні центри зовнішньополітичного спрямування у даному процесі.

За допомогою **аналітико-описового методу** нам вдалося схарактеризувати основні особливості, притаманні скандинавським моделям політичних систем. Ми також отримали змогу визначити роль та місце аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування у системі вироблення зовнішньої політики цих держав. Варто зазначити, що метод був корисним й при визначенні головних векторів зовнішньої політики країн регіону.

Інституційний метод було застосовано при вивченні вищих державних органів влади скандинавських країн, політичних партій та фінських громадських організацій. З його допомогою нам вдалося глибше зрозуміти політичну реальність кожної країни регіону, визначити характерні риси політичних систем та зрозуміти комплексність процесу прийняття зовнішньополітичних рішень у межах кожної окремої скандинавської країни.

За допомогою **методу політико-правового аналізу** було встановлено ціннісну базу кожної зі скандинавських країн, яка закріплюється офіційними документами. Також було визначено основні принципи функціонування політичних систем держав регіону, такі як, наприклад, демократизм, парламентаризм, багатопартійність, свобода слова та друку тощо. Метод було застосовано й при аналізі офіційних засад зовнішньополітичних курсів країн регіону.

Метод порівняння було застосовано при визначенні ступені впливу аналітичних центрів у політичних системах скандинавських країн, рівня їх доступу до медійних структур. Нам також вдалося знайти спільне та відмінне як у роботі цих дослідницьких установ у різних країнах Скандинавії, так і у функціонуванні політичних систем у регіоні.

Завдяки **хронологічному методу** ми змогли встановити та схарактеризувати основні етапи виникнення та поширення феномену аналітичних центрів у світі, а також процесу створення та трансформації

аналітичних центрів саме у країнах Скандинавії. Метод допоміг у виявленні основних часових тенденцій еволюції дослідницьких установ.

Метод систематизації та типології допоміг нам при визначенні головних акторів процесу прийняття політичних рішень у країнах регіону, що мають доступ до безпосереднього формування та реалізації зовнішньополітичних ініціатив скандинавських країн. Ми визначили рівень їхнього впливу на даний процес та встановили особливості міжвідомчої взаємодії.

За допомогою **компаративного методу** ми змогли порівняти та узагальнити отримані результати. Отже, застосований комплекс методів наукового дослідження дозволив сформулювати аргументовані твердження та висновки, які були зумовлені метою, науково-дослідницькими завданнями, науковою новизною і практичним значенням роботи.

Таким чином, ми можемо зазначити, що процес проведення нашої дослідницької роботи спирався на досить широку базу вже наявних наукових розробок як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, був забезпечений достатньою кількістю офіційних та неофіційних джерел різного характеру та спирався на загальнонаукові методи, підходи та принципи проведення подібних дослідницьких робіт. Нами було доповнено та систематизовано наявні знання про політичні системи країн Скандинавії, основних акторів процесу прийняття рішень у зовнішній політиці цих країн, а також нам вдалося виявити специфічні риси розвитку головних напрямків їхньої зовнішньополітичної діяльності. Ми змогли порівняти рівень впливу аналітичних центрів на формування зовнішньополітичних курсів у скандинавських країнах.

РОЗДІЛ 2

ФЕНОМЕН АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ У ФІНЛЯНДІЇ

2.1. Генеза та типологія аналітичних центрів

При розгляді того чи іншого політичного або соціального процесу ми завжди спостерігаємо цікаву закономірність: чим стрімкішими є зміни у людському суспільстві, тим складнішими є системи взаємозв'язків між усіма його елементами. На сучасному етапі ця тенденція є чи не основною, адже глобалізація вносить свої суттєві корективи у цей складний процес. Світ змінюється і починає кидати все нові виклики політичним системам, але не слід забувати, що поряд з новими ризиками завжди виникають і нові можливості. Поряд зі старими, традиційними акторами на політичну арену виходять численні громадські організації, лобістські групи, транснаціональні корпорації, а також аналітичні центри.

У сучасних умовах щоденного збільшення інформаційних потоків стрімко зростає попит на аналіз та оцінку інформації як зі сторони держави, так і зі сторони простої, пересічної людини. Саме тому активним є залучення аналітичних центрів до процесу обговорення та формування політики в усіх сферах, чи то є питання освіти, науки та добробуту, або прийняття рішень у сфері зовнішньої політики [189].

Питання визначення поняття аналітичних центрів є наразі доволі дискусійним. На думку дослідників Т. Медветца та Г. Паутца, надати точне, всеосяжне та чітке визначення дуже складно, проте є необхідним для подальшого розуміння цього феномену. Більшість дослідників визначають аналітичний центр як незалежну некомерційну дослідницьку організацію. Однак, за словами американського науковця Дж. Макганна, таке поняття виключає численні подібні організації по всьому світу, оскільки для тієї ж Європи характерними є саме фінансово залежні від політичних партій або власне держави дослідницькі установи [190; 191; 199].

Дж. Макганн та П. Діксон говорять про те, що аналітичним центром можна вважати дослідницьку організацію, яка діє на постійній основі, незалежно від ступеня її залежності від інших політичних акторів. Г. Пауцц також додає, що поняття залежності аналітичних центрів є доволі відносним, оскільки вони не можуть бути повністю незалежними і одночасно суттєво впливати на процес вироблення та прийняття політичних рішень. У цьому зв'язку Дж. Макганн також уточнює, що досягнення відносної незалежності можливо лише за наявності певних умов, наприклад, існування відповідного законодавства у даній сфері, чіткого уявлення громадянського суспільства про необхідність проведення незалежних досліджень тощо [133; 190; 199].

Д. Ейбелсон також підкреслює, що процес надання чіткого визначення ускладнює й те, що аналітичні центри дуже відрізняються один від одного за своїми розмірами, ідеологічною спрямованістю, особливостями підбору працівників, джерелами фінансування, спеціалізацією своїх досліджень тощо. Також достатньо суттєво різняться й їхня роль у процесі вироблення політичних рішень та ступінь впливу на них [159].

На нашу думку, у широкому сенсі поняття аналітичного центру, також відомого як «інститут досліджень», «фабрика думки», «мозковий центр», «науково-дослідницький центр», «експертно-аналітичний центр» або «мозковий трест», можна звести до того, що це є дослідницька установа, що діє на постійній основі та об'єднує у собі групу експертів із різних галузей знань, що проводять дослідження, зазвичай, у сфері політики, міжнародних відносин, економіки та цілого ряду гуманітарних наук, таких як, наприклад, соціологія й управління тощо [232; 235].

Співробітники таких інституцій надають інформацію, її аналіз, розробляють певні ідеї або поради стосовно тієї чи іншої проблеми та шляхів її можливого вирішення [235]. Така організація може проводити свою діяльність при бізнес-структурах та при органах державного управління, зокрема при урядах тих чи інших держав [232; 233]. Тобто, це публічна організація, яка здійснює дослідницьку, прогностичну або консультативну

діяльність на основі державного, комерційного або некомерційного контракту [229; 235].

Уперше термін з'явився у 1940-х роках при визначенні американського дослідницького центру «РЕНД» [232], який можна назвати одним із перших аналітичних центрів у світі, що було створено за сучасним зразком. Наразі, дане поняття застосовують при характеристиці будь-якої групи вчених, яка була створена з метою дослідження та розв'язання певної проблеми [232; 233]. Сьогодні, у світі існує близько 8 тис. подібних установ [116].

Перші аналітичні центри були створені у США та Сполученому Королівстві. На думку дослідників з Королівського інституту міжнародних відносин (одного з найстаріших аналітичних центрів, який і досі залишається одним з найвпливовіших), існує декілька *причин появи* таких установ [195]:

- на початку ХХ століття змінюється баланс сил між провідними країнами світу на міжнародній арені. Роль Британської імперії зменшується, і натомість зростає вплив США;
- напередодні та під час Першої світової війни стають видимими недоліки у процесі формування та реалізації зовнішньої політики провідних країн того часу;
- після війни зростає прагнення націй до реалізації свого права на самовизначення, що призводить до послаблення колоніальної системи управління у світі.

Д. Ейбелсон відзначає, що саме після Першої світової війни виникла ідея створення організації, яка б «збільшувала обізнаність та поінформованість майбутніх політичних лідерів», а також надавала поради стосовно розв'язання суспільних проблем. Під час низки неофіційних зустрічей у Парижі професор Оксфордського університету Л. Кьортіс намагався створити англо-американську дослідницьку установу як місце, де науковці могли б аналізувати зовнішньополітичні реалії та розробляти механізми розв'язання наявних проблем. По суті, метою професора було створення майданчику для обговорення найважливіших питань у сфері

міжнародних відносин як для політичних акторів, так і для науковців. До того ж, на той час вже існували прототипи подібних установ, такі як, наприклад, Королівський інститут з проведення досліджень у сфері оборони та політики безпеки, що існував у Великобританії з 1831 року, або Інститут Карнегі у Вашингтоні, що було створено у 1910 році [159].

Значних трансформацій зазнали подібні установи під час Другої світової війни, коли їх вже почали створювати за більш менш модерним зразком. Під час війни для прийняття конкретних воєнних рішень було створено спеціальне середовище для експертів, представників державної влади та воєнного керівництва. Вже після війни такі групи поступово еволюціонували, й подібним поняттям почали називати такі групи експертів у певній галузі, які мали не лише надавати аналітичну інформацію, а й виробляти прогностичні матеріали та рекомендації з розв'язання проблем, які вивчалися [159].

Для США та Європи зростання чисельності аналітичних центрів припадає на 1960-ті та 1970-ті роки. Така тенденція була викликана реаліями холодної війни. В основному, дослідження у даний період проводилися саме з метою вироблення рекомендацій у сфері міжнародних відносин. Суттєвими також стали дослідження з економічних проблем. Саме в цей час відбувається й процес глибокої спеціалізації аналітичних центрів за галузями та темами їхніх досліджень [159].

Вже після закінчення холодної війни ми відзначаємо різке зростання кількості подібних організацій по всьому світу. Разом з цим, саме в цей час аналітичні центри знаходять собі підтримку, зокрема й фінансову, саме серед вищих органів державної влади. На сучасному ж етапі, такі організації, повсякчас, намагаються безпосередньо впливати на зовнішню політику тієї чи іншої держави [195].

На думку німецького дослідника Р. Трауб-Мерца та американського науковця Дж. Макганна, головною метою існування аналітичних центрів сьогодні є «ліквідація розриву між системою знань та процесом вироблення

політики» [190; 223]. Розвиваючи цю думку, ми вважаємо доречними навести тут і слова іспанського науковця О. Уррутіа, який називає аналітичні центри «головним стратегічним інструментом управління інформацією». В епоху глобалізації та нових технологій комунікації потоки інформації збільшуються. Разом з цим, її якість, достовірність та своєчасність отримання реципієнтами стають питанням дискусійним. Неякісна або неправдива інформація часто може спричинити неправильне розуміння певної події, наслідком чого може стати прийняття недоречного політичного рішення. Тому О. Уррутіа говорить про цикл «дані – інформація – знання – стратегія», у якому провідну роль він віддає саме аналітичним центрам [225].

Визначення типології аналітичних центрів, як і формулювання дефініції поняття, також наразі залишається відкритим. На думку Дж. Макганна, існує два підходи до класифікації аналітичних центрів: за їхньою стратегією та за джерелами фінансування. Так, хоча й існує декілька різновидів типології дослідницьких установ, усі вони зводяться до моделі цього американського науковця [див. Додаток А], який виділяє 7 *типів* подібних установ [190]:

1. *Автономний* аналітичний центр, який є незалежною некомерційною організацією. Така установа відрізняється значною незалежністю від будь-якої лобістської групи, а також тут відсутнє державне фінансування;
2. *Університетський* тип, тобто така інституція для вивчення політичних питань, що була створена при університеті, яку також іноді називають «університетом без студентів»;
3. *Державний* тип, тобто мозковий центр, який був створений урядом держави, або той, що фінансується державою. Часто є одним із структурних підрозділів державного органу влади;
4. *Квазідержавний* тип, тобто той, що повністю залежить від державних грантів, проте не є офіційним структурним підрозділом владного органу;

5. *Корпоративний* тип, тобто такий, що було створено при промисловій корпорації або іншій бізнес-структурі;
6. *Політичний* тип, а саме той, що створюється та фінансується певною політичною партією;
7. *Квазінезалежний* тип, а саме такий, що не залежить від держави, проте повністю контролюється та фінансується певною лобістською групою. Так, ця група має змогу всебічно впливати на діяльність подібного центру, що у результаті значною мірою відбивається на змістовій наповненості та якості досліджень, що проводяться.

Тому, вагомим у цьому світлі, на нашу думку, є аналіз аналітичних центрів ще й за їхньою структурою та особливостями підбору співробітників. За цим критерієм, на думку Дж. Макганна, можна виділити наступні підтипи дослідницьких установ [190]:

1. *Академічні* аналітичні центри, або «університети без студентів». Такі установи мають у своєму штаті науковців, що мають академічні звання та титули. Коло їх досліджень досить широке, а також існує тенденція для проведення саме довгострокових досліджень;
2. *Контрактні* аналітичні центри, які працюють на основі укладання договору/контракту на проведення певного дослідження, у результаті чого створюються досить тісні зв'язки з державними агенціями тощо. Важливо зазначити, що дослідження таких установ вирізняються досить суттєвим рівнем об'єктивності;
3. *Лобістські* аналітичні центри, або ті, що прагнуть пропагувати та/або захищати певні позиції. Так, головною метою подібних установ є проведення аналітичних досліджень з певної проблеми, в якому ця проблема висвітлена однобічно, під якимось одним

певним кутом, який є відображенням позиції «замовника/власника».

Виникнення лобістських аналітичних центрів є феноменом останніх десятиріч. На думку американських дослідників Д. Фарбера та П. Крагмена, подібну тенденцію можна пояснити на прикладі відомого американського аналітичного центру – Фонду «Відродження». Так, якщо Республіканська партія США хоче знизити податок на розкіш або податок для корпорацій, Фонд «Відродження» опублікує дослідження, в якому буде зазначатись, що такі заходи принесуть значні економічні вигоди. Якщо ж є проблема, розгляд або розв'язання якої не є вигідним для республіканців, наприклад, питання захисту навколишнього середовища та екології, то Фонд буде відстоювати позицію того, що це призведе до втрати робочих місць тисячами людей тощо. По суті, такі установи можна тісно пов'язати з квазінезалежним типом аналітичних центрів [148; 168; 173].

На сьогоднішній день безсумнівним лідером за чисельністю аналітичних центрів є США. В країні станом на 2019 рік налічувалася 1871 подібна установа. Індія та Китай мають більше 500 центрів кожна. У Великій Британії працюють більше 300 дослідницьких організацій. Більше 200 мозкових трестів проводять дослідження на теренах Аргентини, Німеччини, Росії та Франції [116].

За даними щорічного дослідження, що проводиться університетом Пенсильванії (США), станом на 2019 рік, найбільш впливовими аналітичними центрами є Інститут Брукінгз (США), Королівський інститут міжнародних відносин (Великобританія), Французький інститут міжнародних відносин (Франція), Фонд Карнегі (США), Центр стратегічних та міжнародних досліджень (США), Корпорація «РЕНД» (США), «Міжнародна амністія» (Великобританія), «Трансперенсі Інтернешнл» (Німеччина), Фонд «Спадщина» (США), Міжнародний науковий центр імені Вудро Вільсона (США), «Брейгель» (Бельгія) тощо [116].

На думку Дж. Макганна, тенденція розвитку аналітичних центрів та зростання їхнього впливу на процес вироблення політичних рішень є досить позитивною. Так, аналітичні центри у своїх дослідженнях орієнтуються на майбутні тенденції більше, ніж представники державної влади тощо. Можливість того, що політичне рішення буде принципово новим або більш інноваційним, також є вірогіднішою, оскільки експерти не перебувають безпосередньо у бюрократичній системі державних органів [190].

Визначаючи місце аналітичних центрів серед акторів на політичній арені, О. Уррутіа відзначає, що подібні установи є своєрідною «опозиційною» силою для громадянського суспільства з одного боку, та держави з іншого. Разом з цим, вони мають на меті посилення зв'язків між цими двома акторами [225]. У свою чергу, Дж. Макганн називає аналітичні центри «п'ятою гілкою влади» [190].

Як і Д. Ейбелсон, О. Уррутіа говорить про два способи комунікації дослідників аналітичних центрів з представниками державної влади та громадянського суспільства. Прямий спосіб передбачає безпосередні зустрічі та постійне підтримання контактів з політичними акторами. Непрямим способом є публікація дослідниками результатів своєї праці, проведення семінарів тощо [225].

На нашу думку, сьогодні, коли політичні актори шукають нові способи відстоювання своїх інтересів на міжнародній арені, роль аналітичних центрів вагомо зростає. Механізми так званої м'якої сили набувають все більшого поширення. Влучним, на нашу думку, є висловлювання О. Уррутіа стосовно війни ідей: «Людина може протистояти вторгненню армії, проте вона не спроможна не піддатися вторгненню ідеї». Так, аналітичні центри створюють та просувають ідеї, а на сучасному етапі вірування та емоції вже стали елементами політичної боротьби, які можна змінювати згідно зі своїми цілями та інтересами. Тому, у даному контексті, дослідницькі установи можна розглядати ще й як ефективний механізм політичного та ідеологічного протистояння [225].

Відзначимо також й важливу роль аналітичних центрів для складного та комплексного процесу вироблення власне зовнішньополітичних рішень, оскільки такі установи не лише надають аналіз вже наявних на міжнародній арені тенденцій, але й прогнозують альтернативні сценарії розвитку подій у майбутньому, а також надають рекомендації стосовно розв'язання проблем, що склалися.

Отже, ми відзначаємо, що у контексті щоденного збільшення інформаційних потоків на сучасному етапі гостро постає питання аналізу та оцінки цієї інформації, при чому як з боку державних, так і з боку неурядових структур та пересічних громадян. Саме з цієї причини ми вважаємо закономірним швидкий розвиток феномену появи та поширення аналітичних центрів в усіх країнах світу.

Хоча у наукових колах й існує суттєвий дискурс щодо проблеми визначення чіткого поняття цього явища, базовим тут є твердження про те, що аналітичний центр являє собою саме групи експертів, які діють на постійній основі, та можуть надати компетентний аналіз певного явища та розробити шляхи розв'язання якоїсь проблеми.

При цьому, існує ціла низка моделей створення та діяльності аналітичних центрів, функціонування яких залежить від історичних особливостей розвитку тієї чи іншої держави, сформованості усіх елементів політичної системи, наприклад, громадянського суспільства тощо. Саме ці фактори стануть вирішальними для процесу створення подібних установ. Важливо також зазначити, що досягти повної незалежності центрів у їх діяльності майже неможливо.

Так, ми приходимо до висновку, що із розвитком нових технологій комунікації все більш актуальною постає проблема політичної війни ідей, уявлень, смислів тощо. Тому, ми відзначаємо, що аналітичні центри у цьому процесі грають одну з головних ролей, оскільки вони є провідними механізмами формулювання та пропагування цих самих ідей, і в залежності від моделі своєї діяльності, інформація, що вони створюють, може бути як

об'єктивною, так і політично заангажованою. І даний факт є надзвичайно важливим, оскільки саме таким чином політичні актори можуть сформувати громадську думку, у тому числі й стосовно тої чи іншої зовнішньополітичної ініціативи, що є важливим для подальшого розуміння особливих аспектів процесу вироблення зовнішньої політики держави.

2.2. Характеристика політичної системи Фінляндії

Для більш глибокого розуміння ролі та місця того чи іншого елемента у процесі функціонування системи як такої, на нашу думку, необхідним є чітке з'ясування комплексу причинно-наслідкових зв'язків у цій системі. Всебічне осмислення значення аналітичних центрів у процесі прийняття зовнішньополітичних рішень у будь-якій державі є неможливим без аналізу усіх реалій та тенденцій, характерних для політичної арени. Так, важливим, з нашої точки зору, є надання характеристики тих акторів, які у тій чи іншій спосіб можуть впливати на багатогранний процес вироблення зовнішньої політики у країні. Розглянемо це явище більш детально саме на прикладі Фінляндії.

Фінляндія (офіційна назва – Республіка Фінляндія) – високорозвинена демократична країна з республіканською формою правління, яка розташована у Північній Європі. На суші вона межує з Норвегією та Швецією, проте найбільш протяжним є кордон з Росією. Саме цей фактор, на нашу думку, став одним з визначальних у процесі формування та трансформації зовнішньополітичного курсу Фінляндії протягом її історії. Зокрема, мова йде про закріплення нейтрального статусу за країною, а також її намагання проводити таку політику на міжнародній арені, яка б була спрямована на встановлення миру в усьому світі.

Варто також відзначити й існування морського кордону з Естонією, адже на півдні країну омивають води Фінської затоки Балтійського моря. На основі цього факту ми приходимо до думки, що країна має значну можливість впливати на ситуацію у даному регіоні на підставі того, що вона

є одним з основних учасників визначення правового статусу Балтійського моря. Також підкреслимо, що й у Арктичному регіоні Фінляндія є досить значним гравцем, де її національні інтереси нерідко стикаються з інтересами інших країн регіону, в тому числі, Швеції та Росії.

У Фінляндії активно проходять процеси модернізації. Країна намагається впроваджувати інновації в усіх сферах життєдіяльності держави та суспільства. У цьому контексті, ми відзначаємо, що Фінляндія не займає центрове положення на континенті, проте вона має вагомий статус у своєму регіоні. Країна прагне враховувати усі особливості свого географічного положення для того, щоб проводити правильний та виважений зовнішньополітичний курс, який би відображав її національні інтереси та з метою зайняти власну «нішу» на міжнародній арені та бути на ній впливовим гравцем.

Так, Фінляндія веде активну зовнішньополітичну діяльність і має широку мережу дипломатичних місій по всьому світу. Пріоритетними у відносинах з міжнародними організаціями є ООН, НАТО, ОБСЄ і ряд регіональних організацій, у двосторонніх – співпраця з США та країнами-сусідами: Росією, Швецією та Естонією. Виходячи з особливостей свого географічного положення, Фінляндія має проводити політику добросусідства, лавірування та миротворчої діяльності. Ці основні напрямки зовнішньополітичної стратегії держави були сформовані протягом тривалого історичного періоду. За словами видатного аналітика З.Бжезінського, основними характерними рисами зовнішньої політики Фінляндії можна вважати такі [126]:

- взаємне добросусідство;
- широкий спектр економічних відносин з Росією та ЄС;
- неприєднання до будь-яких військово-політичних альянсів;
- при цьому, розширення залучення Фінляндії до ЄС.

Основним законом у державі є Конституція, яка закріплює принцип парламентаризму та поділу влади на три гілки: законодавчу, виконавчу та

судову. Так, законодавча влада в країні здійснюється Едускунтою (парламентом Фінляндії), який є представником волі народу у системі державної влади. Виконавча влада належить Президенту Республіки та Державній раді, яка повинна мати довіру з боку парламенту [1].

Державні структури є основними акторами процесу формування зовнішньополітичного курсу Фінляндії. Так, безпосередню участь у ньому беруть Президент Республіки, Державна рада (кабінет міністрів) на чолі з прем'єр-міністром, Едускунта (парламент), Міністерство закордонних справ та Міністерство оборони. Розглянемо особливості впливу кожного з представлених вище органів на процес вироблення зовнішньої політики даної держави.

Президент Республіки є важливим учасником формування та впровадження політичних рішень у Фінляндії, основним представником держави на міжнародній арені. Згідно з Конституцією, свої рішення йому необхідно погоджувати з урядом та парламентом, що, з одного боку, запобігає можливості концентрації влади в його руках, а з іншого – перетворює прийняття політичних рішень у довгий процес їх узгодження [1].

Положення договорів та інших міжнародних зобов'язань, які зачіпають аспекти внутрішньої політики, імплементуються актами парламенту, в іншому випадку – указом президента. Рішення про оголошення війни та миру приймаються Президентом Республіки за згодою парламенту [29]. С. Нійністьо – 12-ий Президент Республіки Фінляндія з 1 березня 2012 року, представник партії «Національна коаліція». На президентських виборах 2018 року був переобраний на другий термін вже у першому турі. На нашу думку, подібний факт свідчить про великий авторитет та популярність чинного Президента серед представників фінського суспільства, які довіряють зовнішньополітичному курсу, обраному державою.

Наразі, Президент намагається проводити політику підтримання гарних відносин із сусідніми країнами. Так, наприклад, незважаючи на досить складну міжнародну ситуацію, С. Нійністьо заявив, що Москва та Гельсінкі

підтримують настільки хороші відносини, наскільки це можливо, з огляду на ситуацію з Кримом, Донбасом, а також санкції. Хоча він відзначає, що його сторона й Росія знаходяться в цих питаннях «по різні боки», гарант обіцяє продовжувати політику, направлену на поліпшення відносин із сусідами [3; 140].

Зазначимо, що у цьому зв'язку у суспільстві активізувалися дискусії про вступ країни до НАТО, проте Президент говорить, що питання не є актуальним. За його словами, сучасна ситуація дуже часто непередбачувана й може змінитися у разі погіршення відносин із Росією, що фінською стороною розглядається як надзвичайна ситуація. Наразі країна утримується від подачі заявки на вступ до НАТО [140]. Президент постійно підкреслює, що участь Фінляндії в Альянсі може бути обумовленою лише певними обставинами, і, на його думку, країна на сьогодні не має жодних підстав для розгортання політики північноатлантичної інтеграції [16; 17].

Цікавим, на нашу думку, є уявлення Президента про сучасний стан міжнародних відносин. Так, він відзначає, що чинна система міжнародних відносин стикається з великою кількістю різноманітних загроз, оскільки співпраця, яка потребує високого рівня взаємної довіри, зараз змінюється на протистояння. Тому, на його думку, основоположним принципом міжнародного співробітництва сьогодні має стати саме довіра [207].

Важливим є й прагнення глави держави пропагувати ідеї мирного врегулювання конфліктів. За його словами, «якщо ми не можемо вирішити суперечки за допомогою переговорів та досягнення взаємної згоди, тоді ми встаємо на інший шлях, і він жахливий». Саме такими він окреслює реалії сучасного світу. Президент, з іншого боку, одразу додає, що Фінляндія завжди повинна мати сильну армію, проте «не для того, що перемагати у війнах, а для того, щоб їх не допустити» [207].

Едускунта являє собою однопалатний парламент Фінляндії, який є вищим органом, що приймає рішення у державі. До основних його повноважень можемо віднести законодавчу функцію, затвердження

державного бюджету, ратифікацію міжнародних договорів, а також обрання членів уряду (Державної ради) та здійснення контролю за ними [1; 13].

Голова парламенту Фінляндії, або спікер, є главою фінської законодавчої влади. Спікер грає провідну роль в організації міжнародного парламентського співробітництва, до якого можна віднести участь в міжпарламентських організаціях, візити міжнародних делегацій тощо. Спікер займає друге місце в протоколі серед офіційних державних осіб після президента Фінляндії [1]. Президенти та прем'єр-міністри Фінляндії в різний час очолювали парламент Фінляндії, в тому числі нинішній Президент Республіки С. Ніїністьо й колишній прем'єр-міністр Ю. Сіпіля. Чинним спікером фінського законодавчого органу з 9 червня 2020 року є А. Вехвіляйнен, представниця політичної партії «Фінляндський центр».

У структурі парламенту існує комітет з закордонних справ, який займається ключовими договорами, а також питаннями, що стосуються зовнішньої політики й політики безпеки, зовнішньої торгівлі, співпраці в області розвитку й членства в міжнародних організаціях. До компетенції Комітету також входять питання про фінські миротворчі сили та спільну зовнішню політику й політику безпеки Європейського союзу. Варто відзначити, що у парламенті також існує Комітет оборони, завдання якого полягає, в тому числі, у розгляді тих аспектів операцій з підтримки миру, які не є обов'язком Комітету з закордонних справ [27].

Так, досить розгалужена система органу може ускладнювати процес прийняття політичних рішень, що проявляється, наприклад, у затягуванні процесу досягнення домовленостей або складнощах вироблення певного компромісного рішення, виходячи з існування широкого спектра політичних партій, що мають різні погляди й підходи до бачення місця й ролі Фінляндії у світі, та, як наслідок, її політичного курсу [134].

Державна рада як уряд Фінляндії грає одну з ключових ролей у формуванні та проведенні політики у державі. З 10 грудня 2019 року посаду прем'єр-міністра країни займає С. Марін, представниця Соціал-

демократичної партії Фінляндії. Вона стала наймолодшим прем'єр-міністром у світі. За її словами, метою її діяльності є «перетворення світу на краще місце», вона виступає за активну політику у боротьбі зі змінами клімату та зміцнення політики сталого розвитку. Політик пишається тим, що у Фінляндії не стать та вік, а професіоналізм є головним критерієм при виборі на посаду [70; 121].

Фінський виконавчий орган має широко розгалужену структуру (міністерства, урядові комітети та робочі групи) під головуванням прем'єр-міністра. Урядовий комітет з питань зовнішньої політики й політики безпеки розглядає важливі аспекти зовнішньої політики й політики безпеки, а також інші питання, пов'язані з відносинами Фінляндії з іншими державами, як і ключові питання внутрішньої безпеки та всеосяжного захисту. На практиці, комітет зустрічається з президентом, а засідання мають назву спільних зустрічей комітету з президентом [27].

Урядовий комітет у справах Європейського союзу обговорює політично, економічно, юридично важливі питання у справах ЄС. Комітет погоджує принципи зовнішньої політики Фінляндії для подання на офіційних та неофіційних засіданнях Ради ЄС. Також у Державній раді існує розгалужена система Урядових робочих груп, зокрема Урядова робоча група з питань міграції, яка відстежує ситуацію серед охочих отримати політичний притулок та аналізує інтеграційну політику Фінляндії [27]. Подібна розгалужена система може вказувати на складність узгодження та прийняття рішень. Відомство також є важливою ланкою у процесі погодження рішень із Президентом Республіки [1; 27].

Безпосередню відповідальність за підготовку та здійснення зовнішньої політики країни несе *Міністерство закордонних справ Фінляндії* (МЗС). З 6 червня 2019 року Міністром закордонних справ Фінляндії є П. Хаавісто, представник партії «Зелений союз». МЗС Фінляндії має досить розгалужену структуру. До його складу входять 12 відділів. Річний бюджет відомства на 2017 рік склав понад 1 млрд євро. Число співробітників перевищує 2 тис.

осіб. МЗС Фінляндії обслуговує 97 закордонних офісів (в більшості – посольств). Щорічно Міністерство проводить наради для всіх дипломатів, що представляють Фінляндію. МЗС активно співпрацює з Міністерством оборони з питань проведення зовнішньої політики, зокрема у сфері державної безпеки Фінляндії [54].

Найбільш важливою посадою після міністра закордонних справ у даному міністерстві заведено вважати державного секретаря, у якого існує чотири заступники: з адміністративних, правових і протокольних питань; з питань зовнішньої політики й безпеки, зв'язків та культури; з зовнішньоекономічної діяльності; з міжнародного співробітництва та розвитку [54].

Згідно з останніми стратегічними пріоритетами розвитку зовнішньої політики Фінляндії у 2018-2022 роках, що були розроблені МЗС, метою зовнішньої політики й політики безпеки Фінляндії є зміцнення міжнародних позицій Фінляндії, забезпечення незалежності та регіональної цілісності країни, поліпшення безпеки та добробуту людей у Фінляндії й підтримку функціональності суспільства [90].

Міністерство оборони Фінляндії – це одне з міністерств у складі фінського уряду, у сферу діяльності якого входить національна оборонна політика, національна безпека і міжнародне співробітництво з питань, що стосуються політики оборони [52]. З 6 червня 2019 року посаду займає А. Кайкконен, представник партії «Фінляндський центр».

Міністерство проводить активні розробки у сфері вивчення тенденцій на міжнародній арені, й особливо з таких питань: нові виклики ХХІ століття; зміна пріоритетів США; інтереси Росії, в тому числі, в Арктиці й Балтійському морі; трансформація політики безпеки ЄС; політика партнерства НАТО; позиції ОБСЄ та Рада Європи [73]. На основі цього Міністерство виробляє стратегію безпеки Фінляндії, завдання для різних акторів у цій сфері, розробляє кризовий менеджмент тощо. Також Міністерство оборони проводить аналіз громадської думки фінів в різних

сферах, в тому числі – з питань зовнішньої політики й оборони Фінляндії, що є показником того, що громадська думка відіграє важливу роль в розробці рішень, пов'язаних із зовнішньою політикою даної держави [30].

Таким чином, Міністерство оборони Фінляндії є одним з безпосередніх розробників зовнішньополітичної стратегії цієї держави. В цьому процесі воно бере до уваги основні тенденції, характерні для міжнародної арени на той чи інший період, а також внутрішні особливості, наявні в державі, наприклад, позиції громадян з того чи іншого питання.

Для Фінляндії характерна *багатопартійна система*. Основними політичними партіями країни можна назвати наступні [134; 220]:

- *«Національна коаліція»* (правоцентристська партія, типовим виборцем якої виступає міський житель з високим рівнем доходу);
- *Соціал-демократична партія Фінляндії* (має тісні зв'язки із фінськими профспілками);
- *Шведська народна партія* (ліберальна державно-патріотична партія, яка відстоює інтереси шведськомовного населення у Фінляндії);
- *«Фінляндський центр»* (ліберальна партія, що займає центристські позиції, типовим виборцем якої є сільський житель);
- *«Справжні фіни»* (популістська права партія);
- *«Зелений союз»* (виник із «зелених» рухів та асоціацій, електоральна база якого представлена молодими міськими жителями);
- *«Лівий союз»* (партія лівого толку).

Так, ми відзначаємо, що на політичній арені країни представлений майже увесь спектр політичних партій. До того ж, цікавою особливістю є й те, що кожна з перелічених партій має свій видавничий орган, який розглядається як механізм просування та пропагування позицій партій на політичній арені Фінляндії [134].

Ще одним структурним елементом політичної системи країни можна виділити так звані групи впливу, або групи інтересів (наприклад, профспілкові організації, промислові монополії, церков, етнічні лобі), що

мають досить тісні контакти з представниками фінського політикуму та активно використовують медійний ресурс для досягнення власних цілей [134].

Так, в епоху інформаційного суспільства значення засобів масової інформації не можна недооцінювати, оскільки «той, хто володіє інформацією, володіє світом», а також дуже важливим є те, як саме ця інформація буде висвітлюватися. Тому ЗМІ відіграють у Фінляндії важливу роль як «канал», через який офіційна влада, відомі політики, а іноді й співробітники аналітичних центрів, й, що найпримітніше, ціла низка громадських організацій, зокрема й політичних партій, мають можливість заявити про свою думку, а також сформуванати певну позицію громадськості з того чи іншого питання [134].

Наприклад, «Ліберо» – політичний журнал, головною аудиторією якого є фінська молодь лівого спрямування. Заснований ще у 1945 році, наразі він є офіційним виданням політичної організації «Ліва молодь Фінляндії», що є частиною «Лівого союзу» [154]. Іншим прикладом тут може слугувати політичний журнал «Віхрея Ланка», який представляє погляди «Зеленого союзу» [36; 227].

«Раухан Пуолеста» – це журнал, присвячений новинам, а також публікаціям у сфері культури. Видає його Фінський комітет з питань миру, що являє собою незалежну неурядову структуру, метою якої є пропагування миру, толерантності, поваги до прав людини та рівності для всіх. Соціальну справедливість та чистоту навколишнього середовища організація вважає фундаментом для побудови системи захисту населення. Організація виступає проти членства держави у НАТО та, натомість, пропагує співпрацю з ООН. Члени комітету були засновниками руху миру у Фінляндії, а також вважають, що їхня держава повинна залишатися осторонь системи військово-політичних союзів. Через власний політичний журнал вони намагаються лобіювати свої інтереси [28].

Фінляндія має сформоване протягом тривалої історії громадянське суспільство, яке зараз функціонує достатньо ефективно. Загалом, її можна назвати країною громадських організацій. До реєстру громадських організацій, які існують у Фінляндії, на сьогодні внесено приблизно 123 тис. подібних установ. Досить цікавим, на нашу думку, є зріз статистичних даних, за якими на 5,5 млн жителів у Фінляндії приходить 15 млн членів різних громадських організацій. Це пояснюється й тим, що приблизно 8% фінів є одночасно постійними членами понад 5 організацій. Більш того, 75% фінів протягом життя є членами не менше, ніж однієї громадської організації [88; 146].

На сучасному етапі, громадські організації Фінляндії розглядають інститут держави як свого партнера; актора, до якого можна висувати свої вимоги; або навіть як опонента. Так, ми можемо виділити такі групи громадських організацій [208]:

1. Організації цієї групи концентрують свою діяльність на створенні додаткових послуг й підтримці соціальної держави (тобто у тих сферах, де, на їхню думку, діяльності лише держави недостатньо, наприклад, у підтримці літніх людей, спортивній індустрії тощо);
2. Це група, до якої входять правозахисні організації та лобістські групи (такі організації, зазвичай, добре організовані та структуровані, у них працюють професіонали). До цієї групи можна віднести й профспілкові організації тощо;
3. Дана група громадських організацій має чітко виражене прагнення до впливу на політичну сферу життєдіяльності фінського суспільства. До них можна віднести зокрема й такі, що спочатку функціонували як локальні або молодіжні структури певних політичних партій.

Так, перша група громадських організацій підтримує державу у тих сферах, де її діяльність може бути недостатньою. Друга група створює певні виклики для державних структур, на які вони повинні правильно реагувати.

Такі організації можуть грати роль певного механізму впливу на державу, у той час, як організації третьої групи, зазвичай, є відкритими опонентами для органів державної влади [208]. Проте, на нашу думку, такий поділ все ж таки є досить умовним.

Виходячи з особливостей громадянського суспільства у Фінляндії, на нашу думку, у даній державі приділяється достатньо уваги аналізу громадської думки. Міністерство оборони Фінляндії проводить регулярні опитування населення з метою вироблення правильної політики безпеки держави та розробок у сфері прийняття того чи іншого зовнішньополітичного рішення.

Отже, ми можемо назвати Фінляндію демократичною країною, яка має розгалужену систему державних органів влади, що мають безпосередній доступ до процесу вироблення зовнішньополітичних рішень. Часто ми можемо відзначити, що кожен з них має своє власне бачення Фінляндії у системі міжнародних відносин. Така розгалужена система може, з одного боку, призвести до затягування процесу прийняття політичного рішення, а з іншої сторони, навпаки, може зробити рішення більш виваженим, ґрунтовним та прагматичним.

Ми також помічаємо, що у Фінляндії вагомим гравцем на політичній арені є громадянське суспільство. Думка пересічних громадян активно залучається до аналізу тієї чи іншої потенційної зовнішньополітичної ініціативи. До того ж, досить потужною є й традиція створення та участі у громадських організаціях. Це стає важливим для подальшого осмислення нами ролі власне аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування у країні.

Таким чином, Фінляндія активно залучається до новітніх глобальних процесів. Головною «нішею» країни у міжнародних відносинах можна назвати сприяння політиці сталого розвитку, миротворницька та посередницька діяльність та пропагування ідей мирного врегулювання

збройних конфліктів. Такі зовнішньополітичні вектори стануть важливими для характеристики діяльності фінських аналітичних центрів.

2.3. Роль аналітичних центрів у процесі прийняття зовнішньополітичних рішень у Фінляндії

В добу глобалізації, коли ми можемо спостерігати за щоденним збільшенням потоків інформації, політичні системи стоять перед новими викликами. У таких умовах різко зростає потреба в організаціях, які здатні «надійно проаналізувати й достовірно оцінити інформацію», тобто – в аналітичних центрах. Історичні умови формування подібних центрів, рівень політичної культури й особливості правової традиції, разом із політичним режимом, що перебуває при владі, визначають характер розвитку аналітичних центрів у тій чи іншій державі [134; 189].

Окрім цього, політичні актори намагаються знайти альтернативні шляхи підвищення свого впливу на громадськість, такі як залучення до політичного процесу представників медійного бізнесу та пропагування своєї позиції через ЗМІ. У певному сенсі, аналітичні центри теж стають вдалим механізмом досягнення такої мети. З іншого боку, й самі аналітичні центри мають змогу вдало використовувати медійний ресурс для відстоювання власної позиції [134; 168].

Для північних країн Європи зростання кількості аналітичних центрів припало на початок 2000-х років. Це було пов'язано як із послабленням корпоративістської системи, так і з поширенням впливу медійних структур на усі сфери життєдіяльності суспільства. На думку фінської дослідниці Л. Лоунаасмері, феномен виникнення аналітичних центрів саме політичного та лобістського типів пов'язаний із рядом особливостей власне процесу розвитку аналітичних центрів як таких саме у країнах Скандинавії. Для США, як підкреслює дослідниця, є менш характерними такі типи дослідницьких установ. Американські мозкові трести все ж таки характеризуються тенденцією до збільшення своєї автономії. Проте,

зауважує Л. Лоунаасмері, для Європи домінантними є саме політичні моделі таких центрів [189].

Аналітичні центри політичної та лобістської моделі найбільш іманентні скандинавським країнам, в тому числі й Фінляндії. Так, в силу того, що ідеологічна спрямованість та фінансова залежність є більшою, діяльність таких центрів значною мірою направлена не на створення та формулювання ідей та вироблення певних інновацій, а власне на поширення цих ідей або пропагування цінностей, що є досить вдалим механізмом управління інформацією для інших політичних акторів. На думку Л. Лоунаасмері, для країн Скандинавії досить характерними є тісні зв'язки між представниками політикуму, бізнесових кіл, медійних структур та аналітичних центрів [189].

Для Фінляндії, аналітичні центри, що прагнуть впливати на процес прийняття зовнішньополітичних рішень у державі, є феноменом лише останніх десятиріч. Перший аналітичний центр при політичній партії було створено у 2005 році, коли було ініційовано фінансову підтримку таких установ з боку держави. Варто також зауважити, що разом з цим, на початковому етапі, дослідницькі центри були створені також різними зацікавленими у цьому групами фінського суспільства, наприклад, профспілками або університетами, проте широкого впливу на громадськість вони не мали [134; 189].

Так, розглядаючи роль аналітичних центрів у процесі формування зовнішньополітичного курсу у Фінляндії, варто відзначити, що подібні центри тут не є настільки великими й чисельними, як, наприклад, на території інших європейських держав та США. Більш того, для фінської політичної системи є характерними досить тісні стосунки між медійними структурами та політичними акторами [189].

Згідно з дослідженнями університету Пенсильванії, на 2019 рік у державі налічувалося 29 подібних установ [116]. Провідними аналітичними центрами у країні є Фінський інститут міжнародних відносин, Дослідницький інститут миру в Тампере, Фінський політичний та бізнес

форум «ЕВА», «Демос Гельсінкі», Інститут Аландських островів з питань миру, Дослідницький інститут фінської економіки тощо [див. Додаток Б].

Основні аналітичні центри наразі субсидуються урядом, проте вони все ще зберігають певну незалежність у своїх діях. Дослідницькі установи Фінляндії мають вплив на формування дискусій в середовищі широкої громадськості, а також у розвитку міжнародних контактів, проте, в основному, розробка аналітичних рішень для практичного використання, наприклад, Міністерством закордонних справ ведеться в досить малому обсязі [134; 176].

Провідними аналітичними центрами Фінляндії, які спеціалізуються на вивченні проблем у сфері міжнародних відносин та зовнішньої політики ми можемо назвати такі [див. Додаток В]:

- *Фінський інститут міжнародних відносин*, який був заснований в 1961 році, хоча активні розробки тут були розпочаті лише з кінця 1980-х років. Основними напрямками його досліджень є такі: Росія, Європейський союз, проблеми зміни клімату, Східна Азія, права людини, процеси демократизації, ООН [99];
- *Дослідницький інститут миру в Тампере*, який було створено в 1970-х роках. Дослідження центру зосереджені на таких напрямках, як регіональні зміни у різних частинах Європи, особливо у регіоні Балтійського моря, Арктики та Середземномор'я [113];
- *Фінський політичний та бізнес форум «ЕВА»*, який з'явився у 1974 році як аналітичний центр, що займається вивченням політичних та економічних питань [189]. Проте офіційного статусу такої організації він набув лише на початку 2000-х років, коли у Фінляндії подібна тенденція набула масового масштабу. Головна мета центру визначається як «виявлення та оцінка тенденцій, важливих для фінських компаній та далекосяжного процвітання фінського суспільства як такого. З цією метою, «ЕВА» публікує звіти, а також проводить зустрічі та організує дискусії» [26];

- *«Безпечніший світ»*, заснований у 2009 році. Його діяльність направлена переважно на вивчення питань щодо забезпечення безпеки та осмислення проблем війни та миру. Важливими темами також є розробка кризового менеджменту та контроль над озброєннями. Центр активно використовує соціальні мережі у процесі поширення своїх наукових доробок. Загалом, у своїй діяльності співробітники виходять із такого принципу: «Яким чином ми можемо створити таке знання, яке можливо було б застосувати на практиці під час розв'язання проблем у сфері безпеки?». Важливим, на нашу думку, є те, що до складу співробітників входять як академіки, так і представники військових кіл. Підкреслимо, що багато з них мають досвід перебування у зонах конфліктів [72];
- *Інститут Аландських островів з питань миру*, заснований у 1992 році. Центр займається дослідженнями у сфері національної безпеки та оборони, а також виробляє рекомендації з мирного врегулювання конфліктів [5];
- *Центр з питань кризового управління*, створений у 2000 році. Співробітники центру спеціалізуються на участі у мирному процесі як посередники. Дослідження зосередженні на трьох регіонах: Близькому Сході, Євразії, Тропічній Африці [10];
- *Європейський центр з виявлення та протистояння гібридним загрозам*, який було створено у 2017 році. Активною у заснуванні центру була роль не лише Фінляндії, а й Європейського союзу та НАТО. До компетенції центру відноситься вивчення найновішого типу загроз національній безпеці країн та ролі трансформації війни у сучасних умовах. Центр також активно проводить семінари для учасників процесу прийняття зовнішньополітичних рішень [15].

Так, ми помічаємо, що об'єктом досліджень фінських провідних аналітичних центрів з вивчення проблем зовнішньої політики та

міжнародних відносин є, в основному, різні аспекти внутрішньої та зовнішньої політики Фінляндії, що дає нам змогу підкреслити існування зовсім мінімальної можливості дублювання цими аналітичними центрами між собою певних досліджень. Інші аналітичні центри також займаються розробками у сфері міжнародних відносин, проте дана область не є основною у їхній діяльності [134].

За міжнародними критеріями, аналітичні центри Фінляндії досить невеликі. Маленька кількість штату співробітників хоча й створює сприятливе середовище для проведення розробок, проте, очевидно, програє тим державам, чиї центри протягом тривалого періоду в історії відіграють значну роль у формуванні політичних рішень. Даний факт можна пояснити тим, що під час холодної війни у Фінляндії домінувало розуміння важливості ієрархічності прийняття політичних рішень (й особливо, у сфері зовнішньої політики), разом із страхом, що необережні заяви дослідників можуть вплинути на і так нестійкі відносини держави, наприклад, з СРСР, що й не сприяло розвитку аналітичних центрів у країні як таких. Яскравим прикладом тут може слугувати Фінський політичний та бізнес форум «ЕВА», створений під час холодної війни для пропагування у фінському суспільстві західних цінностей, що значною мірою й обумовило набуття цим центром офіційного статусу лише на початку нового століття [134; 176].

У такій невеликій державі, як Фінляндія, особисті «канали» впливу, можливо, є більш значущими, ніж офіційно висловлена точка зору [176]. Тому, уряд тут не є головною й основною аудиторією для аналітичних центрів. Наприклад, головною метою Фінського інституту міжнародних відносин є «надання інформації та аналітичних матеріалів в області зовнішньої політики й формування критично мислячої й добре поінформованої громадськості з питань, пов'язаних з міжнародними відносинами, а також – забезпечення каналу міжнародного зв'язку в якості «другої» дипломатії» [99; 134; 176].

Наприклад, типовою є практика участі співробітників аналітичних центрів у міжнародних конференціях. У квітні 2019 року пройшов Європейський форум аналітичних центрів у Мадриді, головною темою якого стало питання ролі аналітичних центрів у майбутньому Європи. Представники Фінського інституту міжнародних відносин активно долучилися до участі у заході, під час якого отримали нагоду поспілкуватися зі своїми європейськими та американськими колегами та представити власне бачення певних питань [120; 134].

З іншого боку, співробітники Фінського політичного та бізнес форуму «ЕВА» налагодили тісні контакти з представниками політичних кіл країни. Так, до участі в проведенні своїх політичних досліджень їм вдалося долучити, наприклад, колишнього міністра з соціальних питань та лідера «Зеленого союзу» О. Соїнінваара. Також варто відзначити, що Форум увійшов до складу Європейської ліги з питань економічного співробітництва ще у 1987 році, що дало йому змогу вийти на міжнародний рівень та створити мережу подібних організацій закордоном, до яких увійшли як науковці, так і представники політикуму [134; 189].

Важливо відзначити й той факт, що Фінський інститут міжнародних відносин також можна розглядати як аналітичний центр за типом форуму. У контексті обговорень про вступ Фінляндії в НАТО й про ставлення до Косовської кризи різні точки зору були досліджені співробітниками центру, що забезпечило широке громадське обговорення [134; 176].

На думку дослідників, вплив аналітичних центрів на прийняття політичних рішень у Фінляндії оцінити складно, оскільки сам процес є комплексним. Існує яскравий приклад того, як аналітичні центри вплинули на зовнішню політику держави у ключовому питанні. П. Ліппонен, колишній директор Фінського інституту міжнародних відносин, а пізніше – прем'єр-міністр Фінляндії, зіграв важливу роль на шляху членства держави в Європейському союзі [134; 176].

Так, публічну суперечку з цього питання політик почав ще задовго до того, як дана тема була винесена на публічне обговорення. П. Ліппонен зміг ефективно використовувати як мережу міжнародної підтримки, так і медійний ресурс для просування свого бачення місця Фінляндії у світі після закінчення холодної війни [134; 176].

Більш того, відзначимо, що іноземна преса часто використовує статті фінських аналітичних центрів для написання статей про Фінляндію, а деякі дослідницькі статті потрапляють на перші сторінки провідних видань, у тому числі й іноземних. Наприклад, коли Фінський інститут міжнародних відносин опублікував свій звіт про Росію, той став предметом широкого обговорення у ЗМІ на декілька днів [134; 176].

Дискутуючи про роль аналітичних центрів у процесі формування політичного порядку денного у країні, науковці Л. Лоунасмері та Дж. Бентам приходять до висновку, що вона повинна бути найбільш ваговою. Так, дослідницькі установи мають відігравати провідну роль у створенні основ для розуміння політичних проблем. На їхню думку, одним з механізмів реалізації такої мети може стати організація міжнародної співпраці між аналітичними центрами з різних країн, які будуть активно підтримувати зв'язки із медійними структурами та ніби виступати посередниками між урядом та політичними партіями. Прикладом такого співробітництва може слугувати співпраця Британського інституту із вивчення публічної політики та фінської установи «Демос Гельсінкі» [189].

Відзначимо також, що аналітичні центри є найбільш ефективними при трансляванні абстрактних ідей на більш зрозумілу мову медійних видань, яка є більш зрозумілою як для політичних акторів, так і для представників громадськості. Ефективними механізмами тут можуть слугувати такі, як проведення різноманітних семінарів та конференцій, видання книг та публікації у блогах або соціальних мережах. Так, ваговою тут є діяльність аналітичного центру «ЕВА», який постійно займається публікацією звітів з

проведених досліджень та організацією різноманітних заходів, наприклад, семінарів та форумів для проведення публічних дискусій [189].

Вказуючи на можливості доступу фінських аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування до медійних ресурсів, варто зазначити, що найвпливовіша фінська газета «Гельсінгін Саномат» у період з 2006 по 2013 роки зробила низку публікацій, у яких аналітичні центри були використані як джерела інформації. Згідно з аналізом газетних публікацій, проведеним фінською дослідницею Л. Лоунасмері, як інформаційний ресурс аналітичний центр «ЕВА» було згадано у 244 публікаціях, що становить 89% від загальної кількості посилань на публікації дослідницьких центрів. Так, 12,1% газетних публікацій було присвячено вивченню сфери зовнішньої політики та ключових міжнародних питань [189].

Цікавим також є і той факт, що Фінський інститут міжнародних відносин має власне друковане видання. «Улкополітіка», або «Фінський журнал міжнародних відносин» являє собою політичний журнал фінською мовою, присвячений питанням вивчення проблем міжнародних відносин. Він видається з 1961 року і є одним з найпопулярніших політичних видань такого типу серед фінів [118].

Проте, як відзначає дослідниця Л. Лоунасмері, фінські аналітичні центри зовнішньополітичного спрямування мають більш обмежений доступ до ЗМІ порівняно, наприклад, з подібними структурами у тій же Данії. Феномен аналітичних центрів є досить новим для Фінляндії, тому дослідження установ, які були створені зовсім нещодавно, майже не відображаються у провідних фінських виданнях [189].

Хоча, на нашу думку, важливим є те, що Л. Лоунасмері у своїх працях виводить цікаву особливість саме фінських реалій. Тема зовнішньої політики та проблем, пов'язаних зі сферою міжнародних відносин, є однією з провідних у висвітленні фінськими друкованими виданнями із посиланням на результати досліджень аналітичних центрів. Помітною також є тенденція того, що саме представників аналітичних центрів використовують, як

джерела достовірної, експертної інформації при висвітленні цілої низки новин [189].

З іншого боку, фінська газета «Гельсінгін Саномат» зазначає, що аналітичні центри ще не спроможні стати провідними акторами вироблення та поширення політичних ідей та концепцій у країні. Хоча вони й володіють достатньою кількістю ресурсів, кількість їхніх співробітників надзвичайно мала. Продовжуючи цю думку, Л. Лоунасмері помічає й те, що аналітичні центри наразі майже не представлені у соціальних мережах, що, на її думку, є вагомим недоліком у сучасних умовах. Так, процес трансформації аналітичних центрів у сильних політичних акторів у Фінляндії лише тільки набирає обертів [189].

Отже, на нашу думку, для такої країни, як Фінляндія, де ми можемо помітити дуже тісний зв'язок між представниками політичних кіл, бізнесу та медійних структур, не дивною є зростаюча роль аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування. Хоча їхній активний розвиток і став феноменом лише двох останніх десятиріч, дослідницькі установи вже почали займати помітне місце серед інших фінських політичних акторів.

У Фінляндії переважають аналітичні центри державного та політичного видів, хоча є й такі, що позиціонують себе як незалежні дослідницькі установи. Це підтверджує тезу про високий рівень взаємозв'язків між усіма політичними акторами Фінляндії та, на нашу думку, свідчить про глибоке розуміння політичними колами ролі подібних центрів як механізму поширення та осмислення ідей.

Аналітичні центри Фінляндії є досить невеликими за своїми розмірами та кількістю співробітників, проте їхню діяльність можна назвати дуже активною. Хоча розробкою аналітичної інформації для саме Міністерства закордонних справ Фінляндії дослідницькі установи займаються у дуже малому обсязі, вони мають помітний вплив на формування громадської думки та сприяють підвищенню рівня політичної свідомості серед населення країни. З цією метою науковці організують публічні дискусії, публікують

свої дослідження та, подекуди, залучаються до інтерактивної роботи у соціальних мережах.

Таким чином, феномен появи аналітичних установ стає однією з провідних тенденцій сучасного світу. Не виключенням тут є й Фінляндія, яка має високий рівень розвитку політичної системи та культури. Іманентною особливістю для країни є тісний взаємозв'язок усіх політичних акторів між собою. З самого моменту появи власне аналітичних центрів ці установи починають займати вагоме місце у політичному процесі країни, в тому числі, й у виробленні зовнішніх ініціатив. Ми відзначаємо, що подібні центри займають вагоме місце на політичній арені Фінляндії та впливають на фінський зовнішньополітичний курс як прямими, так і непрямими методами. Так, аналітичні центри зовнішньополітичного спрямування у країні перетворюються на ефективний механізм вироблення та поширення ідей.

РОЗДІЛ 3

СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ У ІНШИХ КРАЇНАХ СКАНДИНАВІЇ

3.1. Особливості аналітичних центрів у Швеції

Специфіка скандинавської моделі політичного розвитку завжди привертала увагу дослідників, оскільки приклад цих країн можна назвати показовим. Механізми реалізації зовнішньої політики є досить ефективними, їх можна застосовувати на практиці з метою досягнення сталого розвитку. Скандинавські країни також є загально визнаними світовими лідерами у сфері сприяння міжнародному розвитку [142].

На нашу думку, варто зазначити, що існує багато дискусій стосовно чіткого визначення переліку країн, які входять до регіону Скандинавії. Так, існує два підходи. Згідно з першим, до таких країн належать лише Швеція, Норвегія та Данія. Друге визначення є більш ширшим та включає в себе також Фінляндію та Ісландію. У своїй роботі ми будемо виходити з другого визначення, оскільки, на нашу думку, воно є більш точним. Хоча Фінляндія та Ісландія не є близькими до Швеції, Норвегії та Данії за своєю мовною групою, проте вони були досить близькими між собою у процесі свого історичного розвитку, а також наразі мають певні спільні риси у системі функціонування політичних систем, підходах до бачення свого місця на міжнародній арені тощо [231; 233].

Так, цікавою особливістю усіх перелічених вище країн також є й наявність спільних рис у проведенні ними своїх зовнішньополітичних курсів. Наприклад, на думку науковця С. Растольцева, для усіх країн в тій чи іншій мірі іманентне прагнення до нейтралітету та пошуку регіонального балансу сил, а також миротворча діяльність та використання неофіційних каналів комунікації для реалізації власних національних інтересів (наприклад, залучення представників неурядових організацій як каналу «другої дипломатії» тощо) [142].

У зв'язку з цим, на нашу думку, досить цікавим у цьому контексті є вивчення ролі аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування у процесі вироблення міжнародної політики та ступеня їх залучення до цього процесу саме у країнах Скандинавії. Розглянемо особливості діяльності таких дослідницьких установ на теренах *Швеції*.

Відзначимо у першу чергу, що Швеція (офіційна назва – Королівство Швеція) є демократичною унітарною державою з монархічною формою правління. *Монарх* тут не має великих політичних повноважень і виконує лише церемоніальну функцію. З 15 вересня 1973 року Королем Швеції є Карл XVI Густав, представник династії Бернадотів. Основним законом у країні є Конституція, до якої входять чотири закони: Акт про форму правління, Акт про престолонаслідування, Акт про свободу друку та Акт про свободу самовираження [94].

Для демократичної держави важливими є недопущення концентрації влади у межах одного державного органу, тому Конституція Швеції закріплює у державі поділ влади на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову. Шведський однопалатний парламент *Риксдаг* є найвищим органом у процесі прийняття політичних рішень. До його повноважень входить прийняття законів, затвердження державного бюджету, контроль за діяльністю уряду та затвердження на посаді прем'єр-міністра [71].

Головою законодавчого органу з 24 вересня 2018 року є А. Норлен, представник Помірної коаліційної партії. Підкреслимо, що парламент має розгалужену систему комітетів, до якої, в тому числі, входять й Комітет з питань зовнішньої політики та Комітет з питань оборони. На нашу думку, така розгалужена система призводить до ускладнення вироблення та прийняття зовнішньополітичних рішень [71].

Уряд Швеції, який також називають Державною радою, представляє виконавчу гілку влади, одним з його повноважень є керування Збройними Силами Швеції. Уряд разом з Риксдагом несе відповідальність за вироблення та проведення зовнішньої політики держави. З 3 жовтня 2014 року прем'єр-

міністром Швеції є С. Левен, представник Соціал-демократичної робітничої партії. На його думку, пріоритетними завданнями Швеції на міжнародній арені є продовження політики сталого розвитку та боротьба із глобальними змінами клімату [86; 87; 101].

Центральним відомством виконавчої влади, яке безпосередньо відповідає за зовнішні відносини Швеції з іншими державами та міжнародними організаціями, є *Міністерство закордонних справ Швеції (МЗС)*. Це найбільш розгалужений орган у структурі уряду країни. З 10 вересня 2019 року пост Міністра закордонних справ Швеції займає представниця Соціал-демократичної робітничої партії А. Лінде [94].

На сьогоднішній день у Швеції існує *багатопартійна система*. Так, на політичній арені тут представлений майже увесь спектр політичних партій. Парламентськими ж партіями є Соціал-демократична робітничка партія, Ліва партія, Помірна коаліційна партія, «Християнські демократи», «Шведські демократи», Партія зелених тощо [71]. Такий факт дає нам змогу говорити про те, що у країні досить сильним є прагнення до підтримання демократичного ладу у суспільстві. Для Швеції характерною є велика кількість політичних акторів, число яких постійно збільшується, разом із масштабами залучення громадськості та недержавних структур до процесу вироблення рішень.

У своїй зовнішній політиці Швеція керується принципами демократії, міжнародного співробітництва та дотримання прав людини. Верховенство права та демократичні цінності для країни є основоположними при співпраці з іншими державами. Швеція є одним з провідників політики розвитку міжнародного співтовариства і посідає сьоме місце у рейтингу найбільших світових донорів. Закордонна фінансова допомога країни направлена на побудову державності та поширення ідей миру у найменш розвинених країнах по всьому світу [178].

Швеція не підтримує ідей ізоляціонізму. МЗС країни визначає, що шведська зовнішня політика повинна бути активною та конструктивною.

Провідним її гаслом є: «Те, що добре для світу, те добре й для Швеції». Проте, наразі основним пріоритетним зовнішньополітичним напрямком є посилення Європейського союзу зсередини на тлі зростання популярності ідей популізму та націоналізму та кризи міграційної політики у самій організації [178].

Іншим напрямком є збільшення готовності до протистояння зовнішнім загрозам з боку Росії. Так, по-перше, у цій сфері Швеція посилює співробітництво з іншими країнами регіону, а також із НАТО. Уряд держави офіційно заявляє, що готовий відповісти на будь-яку воєнну загрозу. Разом з цим, існує усвідомлення того, що в епоху глобалізації з'являються більш сучасні та складні методи ведення війни, коли вона стає політичною та ідеологічною. Тому, країна активно розробляє механізми протистояння як кібератакам зі сторони Росії, так і «психологічному впливу» [178].

На цьому тлі ми робимо висновок, що подібні реалії сучасних міжнародних відносин кидають важливі виклики політичній системі країни, на які вона повинна реагувати своєчасно та правильно з метою досягнення стабільного розвитку. Зі збільшенням інформаційних потоків зростає й потреба у аналітичному переосмисленні наявних даних. Так, важливим є розуміння місця дослідницьких установ у цьому процесі.

Шведські дослідники С. Аллерн та Е. Поллак говорять про те, що аналітичні центри поширюють ідеї, впливають на громадську думку та підтримують тісні контакти із політичними акторами. Вони також додають, що, у той же час, лобістські центри мають вагомий вплив у формулюванні довгострокових концепцій та основних парадигм для тих акторів, які мають безпосередній доступ до процесу вироблення зовнішньополітичних рішень [201].

Усім країнам Скандинавії притаманні схожі риси у процесі виникнення та розвитку аналітичних установ. Для них, в тому числі й для Швеції, характерним є різке збільшення кількості подібних установ саме протягом двох останніх десятиріч. Проте, у Швеції їхня кількість більша, ніж у

сусідніх країнах. До того ж, країна стала першою, де подібна тенденція почала все більше набирати обертів [201].

На думку науковців П. Аберг, С. Ейнарсона та М. Рейтер, протягом ХХ століття у Швеції була сформована сильна політична традиція залучення представників громадянського суспільства та громадських організацій до процесу вироблення політики держави. До складу акторів, які мали безпосередній вплив на даний процес, входили великі неурядові організації, за ініціативи і підтримки яких і проводилися політичні дослідження. Так, систему можна назвати сталою та добре структурованою, однак і відкритою для інших акторів. З самого початку 2000-х років починається активне створення та включення до цієї системи аналітичних центрів [160].

Дискутуючи з американським дослідником Дж. Макганном, П. Аберг та С. Ейнарсон говорять про те, що у шведських реаліях аналітичні центри доречно розглядати не лише як політичного актора, та ще й як частину громадянського суспільства. Тут вони підкреслюють те, що власне й процес розвитку подібних установ залежить від характерних особливостей місцевого громадянського суспільства [160].

Для шведської корпоративістської системи характерні стали та взаємовигідні відносини між державою та громадянським суспільством. Так, державні структури допускають певні неурядові організації до процесу прийняття політичних рішень. За словами П. Аберг та С. Ейнарсона, в останні роки у Швеції стає все більш помітною тенденція включення у цей взаємозв'язок «зовнішніх» політичних експертів, тобто представників аналітичних центрів, які прагнуть збільшити свій вплив на формування політичного курсу країни [160].

За даними щорічного дослідження університету Пенсильванії, у Швеції станом на 2019 рік налічувалось 90 аналітичних центрів. Початок створення у країні подібних установ припадає на 1930-ті роки, коли їх було засновано 38. Проте, протягом подальших років ХХ століття їхня кількість

продовжила збільшуватись незначними темпами. Лише з 1999 року ми можемо помітити їх бурхливе зростання [116; 160; 201].

Порівняно з провідними американськими аналітичними центрами подібні установи у Швеції досить невеликі та мають зовсім обмежену кількість співробітників. Підкреслимо також цікавий факт, що багато дослідників там працюють на волонтерських засадах. До того ж, шведські аналітичні центри дуже різняться один від одного за своєю ідеологічною спрямованістю. Так, у країні переважають політичні типи центрів (наприклад, створені при Соціал-демократичній робітничій партії, Партії християнських демократів та Партії зелених), а також такі, що були створені при бізнес-структурах та профспілках. Існують й аналітичні центри за типом «університетів без студентів» [160; 201; 202].

Проте ціла низка аналітичних установ у своїх дослідженнях намагається залишатися фінансово та ідеологічно незалежними. Теми наукових доробок таких центрів переважно направлені на розгляд якоїсь однієї проблеми, наприклад, на вивчення можливостей зменшення споживання тютюнових виробів у країні тощо. Зазвичай, такі центри великі за розміром та мають співробітників з великим досвідом у проведенні досліджень [160; 201; 202].

Шведські аналітичні центри проводять дуже активну діяльність як серед громадськості, так і серед політичних акторів. До основних її видів можна віднести організацію семінарів, публікацію результатів досліджень та звітів, проведення форумів тощо. Також характерним є створення практичних матеріалів для політичних партій. Важливим, на нашу думку, є й те, що шведські аналітичні центри активно використовують найновіші досягнення у розвитку технологій суспільної комунікації, що викликає позитивну реакцію серед громадян держави. За допомогою публікацій у соціальних мережах та використанню електронних методів поширення інформації аналітичні центри витрачають на це набагато менше коштів, ніж

традиційні друковані видання тощо. До того ж, такі методи роблять отримання інформації більш своєчасною [160; 201; 202].

Окреслюючи «нішу», яку на шведській політичній арені займають дослідницькі установи зовнішньополітичного спрямування, ми вважаємо доречним висловлювання П. Аберг, С. Ейнарсона та М. Рейтер про те, що «люди більше не вірять в ефективність старих, традиційних методів вироблення політичних пропозицій та проведення дискусій. До цього провідними учасниками тут були різноманітні рухи, але зараз порядок денний визначають аналітичні центри» [160].

До найбільш вагомих шведських аналітичних центрів, які спеціалізуються на вивченні проблем у сфері зовнішньої політики та міжнародних відносин, можна віднести такі [див. Додаток Г]:

- *Стокгольмський інститут з дослідження питань миру* – незалежна інституція, що була заснована у 1966 році. Основними темами досліджень є проблеми вирішення конфліктів, контроль над усіма видами озброєння та шляхи досягнення його скорочення. Центр надає інформацію, аналітичні розробки та рекомендації як для політичних акторів, так і для представників медійних структур та широкої громадськості. Зазначимо, що центр фінансується щорічними грантами, які надаються шведським урядом. Кількість співробітників становить близько 60 осіб [89];
- *Асоціація Уппсали з вивчення міжнародних відносин* – аналітичний центр, заснований у 1948 році. Сфера досліджень: міжнародні відносини та зовнішня політика, а також дотримання прав людини. Представники Асоціації проводять лекції, семінари із зазначених тем, надають коментарі по радіо щотижнево. Установа також має власний друкований орган [114];
- *Стокгольмський вільний форум* – установа, яка була заснована у 2011 році. Вона фінансується Стокгольмським фондом вільної підприємницької діяльності. Метою форуму є заклик до дискусій

стосовно перспективних напрямків розвитку шведської зовнішньої політики та політики безпеки. Для цього, організація активно використовує соціальні мережі, щотижнево видає власний журнал, а також публікує книги та проводить семінари [111];

- *«Суспільство та оборона»* – неурядова організація, заснована у 1940 році, яка позиціонує себе як форум для дискусій стосовно політики національної оборони. До них вона намагається залучати представників політичних партій, бізнесу, суспільства та профспілок [32];
- *Міжнародний центр Улофа Пальме* – дослідницька установа, яка займається вивченням міжнародних відносин, а також демократії, прав людини та миру. Заснована у 1992 році Соціал-демократичною робітничою партією Швеції, названа на честь колишнього прем'єр-міністра Швеції У. Пальме. Активно співпрацює з подібними установами Східної Європи, Африки та Азії. Позитивним є використання соціальних мереж для поширення своїх ідей [104];
- *Шведська королівська академія військових наук* – заснована ще у 1796 році. Наразі позиціонує себе як форум для вивчення поточних проблем у військовій та оборонній сфері [110];
- *Асоціація з вивчення міжнародних відносин у місті Мальме* – установа, що спеціалізується на дослідженні питань миру та природи конфліктів [103];
- *Шведський інститут європейської політики* – аналітичний центр, який спеціалізується на вивченні питань, пов'язаних з європейським вектором зовнішньої політики держави. Він займається всебічним вивченням особливостей політичної та економічної системи Європейського союзу, а також його майбутнього [112];
- *Шведська агенція з вивчення питань оборони* – надає аналітичні та прогностичні дані у сфері політики безпеки та оборони Швеції [91].

Так, ми відзначаємо, що у Швеції існує багато аналітичних центрів, які займаються вивченням актуальних проблем у сфері зовнішньої політики та міжнародних відносин. Усі вони є досить активними у проведенні досліджень та публікації їхніх результатів, поширенні інформації через соціальні мережі та медійні структури тощо.

На думку дослідників С. Аллерн та Е. Поллак, незважаючи на стрімке збільшення кількості аналітичних центрів у Швеції, медійні структури недостатньо посиляються на їх представників у своїх публікаціях. До того ж, найбільш ефективно впливати на політичних акторів вони можуть лише через прямі контакти. Аналітичні центри у країні перебувають у значній фінансовій залежності від великих корпорацій або лобістських груп. Проте вони все ж таки можуть мати значний вплив на формування стратегічних засад зовнішньої політики держави [201].

Отже, Швеція, як і Фінляндія, є високорозвиненою демократичною північноєвропейською країною. Серед її головних зовнішньополітичних векторів ми можемо виділити пропагування ідей миру в усьому світі та розвиток міжнародного співробітництва. Політиці безпеки та оборони тут також приділяють достатню кількість уваги, проводиться й аналіз та переосмислення існуючих загроз для національної безпеки.

У Швеції існує давня демократична традиція. Ціннісні ідеали цього ідеологічного напрямку покладено в основу функціонування політичної системи країни. Система влади є дуже розгалуженою, а державні органи перебувають у постійній взаємодії із різноманітними формами організації громадянського суспільства.

Так, для країни не є новою традиція залучення дослідницьких установ до процесу вироблення зовнішньополітичного курсу країни. Серед інших скандинавських країн кількість аналітичних центрів є найбільшою саме у Швеції. Вона також була першою з країн регіону, де феномен поширення подібних центрів став розвиватися дуже активно.

Для країни характерним є розвиток саме державних аналітичних центрів, які займаються виробленням аналітичних матеріалів для учасників процесу прийняття зовнішньополітичних рішень. Численними є також політичні та комерційні установи, що свідчить про комплексність процесу та зацікавленість недержавних структур у відстоюванні власних позицій, в тому числі й на міжнародній арені.

Таким чином, усе окреслене вище надає нам змогу зробити висновок, що аналітичні центри, які спеціалізуються на вивченні проблем у сфері зовнішньої політики та міжнародних відносин, проводять дуже активну діяльність на політичній арені Швеції. Вони займаються і безпосередньою розробкою практичних рекомендацій зі здійснення зовнішньополітичних ініціатив для державних органів влади країни; і підтримують прямі контакти із представниками бізнесових кіл та медійних структур з метою відігравати більш вагому роль у політичній системі даної держави; і організують публічні дискусії для представників громадськості, при цьому не нехтуючи останніми досягненнями у сфері новітніх технологій суспільної комунікації. Підкреслимо також, що для цієї країни є притаманною давня традиція залучення аналітичних центрів до процесу вироблення зовнішньополітичних рішень з метою надання їм ґрунтовності та далекосяжності. Так, характерними для шведської політичної арени є саме державні дослідницькі установи, проте досить широко функціонують й політичні та комерційні аналітичні центри.

3.2. Аналіз діяльності аналітичних центрів у Данії

Скандинавські країни, як ми вже неодноразово підкреслювали, займають свою власну «нішу» у царині міжнародних відносин, відігріваючи провідну роль у поширенні ідей миру серед світового співтовариства. Вони роблять надзвичайний внесок до процесу досягнення сталого розвитку та подолання бідності в усьому світі. Скандинавські політики беруть активну участь у проведенні мирних переговорів, виступають за подолання гендерної

нерівності. У результаті цього, уряди цих держав отримують широку підтримку та довіру з боку свого населення, а разом із цим й значний авторитет на міжнародній арені. Така тенденція є провідною і для Данії [33; 216].

Данія (офіційна назва – Королівство Данія) є високорозвиненою демократичною північноєвропейською країною. За формою правління вона є конституційною монархією. *Монарх* де-факто не має значних повноважень у політичній сфері й по суті виконує лише церемоніальну функцію. З 14 січня 1972 року Королевою Данії є Маргрете II, представниця династії Глюксбургів [108].

Конституція Данії, яка є основним законом для даної держави, гарантує кожному мешканцю країни основні права людини. До їх числа відносяться, наприклад, такі як свобода слова та друку, віросповідання, зібрань тощо. Документ закріплює в країні поділ влади на три гілки: законодавчу, яку представляє данський парламент Фолькетинг, виконавчу на чолі з урядом та судову [8].

Фолькетинг є вищим законодавчим органом влади у Данії. Його очолює Г. Д. Крістенсен, представник Соціал-демократичної партії, з 21 червня 2019 року. Цей однопалатний парламент має дуже розгалужену структуру. Так, до його складу входять більше 30 комітетів, в тому числі, Комітет з питань оборони, Комітет у справах Європейського союзу, Комітет у справах зовнішньої політики, Комітет з міжнародних питань, Комітет з питань міграції та інтеграції тощо. Хоча ми помічаємо різницю у повноваженнях комітетів у сфері міжнародних відносин, проте, на нашу думку, наявність такої кількості відповідальних за зовнішні зносини органів ускладнює процес вироблення зовнішньополітичних рішень у Данії, а також потенційно може бути інструментом його затягування [31].

Уряд Данії несе відповідальність за свою діяльність перед парламентом. Прем'єр-міністром Данії з 27 червня 2019 року є лідер Соціал-демократичної партії М. Фредеріксен. На її думку, головними завданнями

Данії на міжнародній арені є відстоювання ідей боротьби із глобальними змінами клімату та поширення ідей миру в усьому світі [51].

У складі уряду працює Секретаріат, або Офіс прем'єр-міністра, головною метою якого є інформування та консультація голови уряду з усіх питань внутрішньої та зовнішньої політики. До його складу входить Підрозділ зі справ зовнішньої політики. До його компетенції належать питання міжнародних відносин та міжнародних економічних відносин, зокрема, проблеми, пов'язані із Європейським союзом, співробітництвом країн Скандинавії, а також безпеки та оборони [106].

Безпосередню відповідальність за вироблення данського зовнішньополітичного курсу несе *Міністерство закордонних справ Данії (МЗС)*, яке також має розгалужену структуру. Важливим, на нашу думку, є існування посад секретарів. Наприклад, існує Секретар у справах політики розвитку, Секретар з питань Європейського союзу та співробітництва в Арктичному регіоні, Секретар з економічних питань. Так, кожен з них спеціалізується на окремому аспекті зовнішньої політики держави [53].

Згідно зі стратегією МЗС, Данія є світовим лідером з просування політики сталого розвитку. Вона є відповідальним та активним учасником міжнародних відносин. Головними завданнями країни є просування ідей верховенства права та основних прав та свобод людини. Данія робить вагомий внесок до процесу встановлення миру в усьому світі. З цією метою країна залучається до проведення різноманітних гуманітарних та військових операцій для того, щоб не допустити поширення ідей тероризму та радикалізацію суспільства [33; 53].

У державі існує *багатопартійна система*. Так, на сьогоднішній день до парламенту входять такі політичні партії, як Соціал-демократична партія, Ліберальна партія «Венстре», Народна партія Данії, Народна соціалістична партія, Ліберальний альянс, Партія зелених, Консервативна партія тощо. Наявність такого широкого спектра партій дає нам змогу говорити про існування демократичної політичної традиції у країні [213; 219].

Політичні партії відіграють вагому роль у сучасному данському суспільстві. Кожен громадянин держави має змогу приєднатися до будь-якої партії, проте він не повинен бути членом двох або більше партій одночасно. Наразі, більше 180 тис. данців є членами політичних партій. Важливим, на нашу думку, є політика поширення політичної грамотності серед молоді. Так, майже усі партії у Данії мають у своєму складі молодіжні організації, де їхні учасники набувають політичних навичок [213; 219].

Аналізуючи зовнішньополітичний курс держави, ми можемо вказати на те, що у Стратегії зовнішньої політики та оборони Данії вказується на значну трансформацію ключових тенденцій на міжнародній арені. Так, наголошується на змінах у світовому балансі сил у сфері економіки та безпеки. Ми помічаємо, що акценти зроблено на ускладнення відносин США та Китаю, а також на потенційну загрозу з боку Росії, яка порушує норми міжнародного права. У результаті, у Балтійському регіоні різко зростає напруга. Поруч із цим, відзначено факт ведення Росією гібридної інформаційної війни, що викликає нагальну необхідність вироблення механізмів політичного та військового протистояння. У тому числі, один з інструментів захисту своїх національних інтересів країна вбачає у поглибленні співпраці з НАТО [33].

Стратегія також підкреслює необхідність підтримання спроможності країни приймати участь у міжнародних миротворчих операціях, до яких віднесені й намагання боротьби з тероризмом. Важливим, на нашу думку, є повне усвідомлення країною того, що до цього процесу долучені не лише державні суб'єкти, а й самостійні терористичні угруповання, структури організованої злочинності тощо. Розуміння цього факту державою, з нашої точки зору, є надзвичайно важливим в умовах трансформації явища війни у сучасних умовах [33].

Ми зазначаємо, що головними пріоритетними напрямками зовнішньої політики Данії у цьому контексті є наступні [33]:

- міграційна політика, подолання нестабільності та боротьба з тероризмом;
- зміцнення безпеки у регіоні Північної Європи;
- перспективи майбутнього розвитку Європейського союзу на тлі виходу Великобританії з організації;
- удосконалення механізмів економічної дипломатії в умовах глобалізації та розвитку нових технологій;
- розвиток співробітництва в Арктичному регіоні.

На нашу думку, важливою на цьому тлі є діяльність дослідницьких установ у країні. Не зважаючи на те, що в таких країнах як США, Великобританія та Німеччина аналітичні центри, що прагнуть впливати на процес формування політичного курсу країни, мають досить довгу історію, для політичної арени Данії вони є феноменом лише останніх десятиріч. Данські науковці М. Блах-Орстен та Н. Норгаард Крістенсен, передусім, пов'язують це з послабленням системи соціального корпоративізму, що почало проявлятися у Данії з кінця 1980-х років. У результаті, політичні актори країни почали шукати нові шляхи для прийняття рішень. Так, на початку даного процесу найвпливовішими групами виявилися Парламент Данії, адміністративні органи та представники медійних структур та бізнесових кіл. Проте в останні роки все більш помітну роль почали відігравати аналітичні центри [168].

На початку 2000-х років у Данії стали з'являтися перші аналітичні центри сучасного типу. Згідно з даними дослідження, що проводиться щорічно університетом Пенсильванії, на 2019 рік їх вже налічувалося 51 [116]. На думку дослідників М. Блах-Орстена та Н. Норгаард Крістенсен, зростання впливу аналітичних центрів у Данії та інших скандинавських країнах саме протягом двох останніх десятиріч не є випадковим [168].

Так, на їхню думку, ступінь впливу традиційної корпоративістської системи, що включає в себе профспілки та різноманітні асоціації робітників, знижується. Через це, політичні актори, а особливо ті, що почали відігравати

більш значну роль (наприклад, парламент), намагаються знайти альтернативні шляхи підвищення свого впливу на громадськість. Наприклад, до них ми можемо віднести такі, як залучення до політичного процесу представників медійних структур та пропагування своїх позицій через ЗМІ. У певному сенсі, аналітичні центри теж стали вдалим механізмом для досягнення даної мети. З іншого боку, власне аналітичні центри також мають змогу вдало використовувати медійний ресурс для відстоювання власної позиції, що сприяє їхній трансформації у самостійних політичних акторів у державі [168].

Даний факт є важливим для нашого дослідження, оскільки для Данії найхарактернішими є саме такі аналітичні центри, що пропагують або захищають чиясь позицію. Тобто, переважну більшість подібних дослідницьких установ у країні можна віднести саме до квазінезалежних та лобістських моделей [148; 168; 173].

Так, наприклад, Центр політичних досліджень було засновано у 2004 році як незалежний ліберальний аналітичний центр. Частіше всього, його робота сприймається як протистояння таким центрам лівого спрямування як «Севета» та «Крака». Економічна рада робітничого руху – аналітичний центр, що було створено данськими профспілками. І хоча він не має вагомego впливу на данське суспільство, помітною є його роль як аналітичного центру що прагне пропагувати та/або захищати певні позиції, який ще при цьому має тісні зв'язки з медійними структурами [7; 49; 148; 168].

До найбільш вагомих данських аналітичних центрів, що спеціалізуються на вивченні проблем у сфері зовнішньої політики та міжнародних відносин, можна віднести наступні [див. Додаток Д]:

- *Данський інститут міжнародних відносин* – установа, що була створена у 2002 році. До його сфери досліджень входять питання вивчення процесу глобалізації, політики безпеки Європейського союзу, Росії, країн Близького Сходу, зовнішньої політики США,

діяльності міжнародних організацій. Фінансується напряму Міністерством закордонних справ Данії [11];

- *Центр військових досліджень* – аналітичний центр, який було засновано у 2007 році. Він входить до складу факультету політології Університету Копенгагена, а також частково фінансується Міністерством оборони Данії. Спеціалізується на вивченні проблем у сфері безпеки та політики оборони та виробленні практичних рекомендацій для профільного міністерства та парламенту [93];
- *Королівський оборонний коледж Данії*, який було засновано ще у 1830 році, проте значні зміни відбулися у принципах його роботи у 2014 році. Наразі центр розробляє аналітичні та прогностичні матеріали з військової тематики для політичних кіл Данії [107];
- *Форум розвитку країн Балтійського регіону* – регіональний аналітичний центр, що було створено у 1998 році як майданчик для обговорення проблем регіону серед представників політикуму, бізнесу, наукових кіл. Основним фінансовим спонсором є Міністерство закордонних справ Данії [6];
- *Данський центр з вивчення міжнародної політики*, заснований ще у 1946 році. Головною метою центру є поширення достовірної інформації про міжнародні відносини та зовнішню політику Данії. Для цього установа публікує дослідження та звіти, а також організовує публічні дискусії, до яких залучаються провідні данські політики [97];
- *Аналітичний центр «Європа»* – установа, заснована у 2013 році найвпливовішою групою промисловців Данії «Данськ Індастрі». Спеціалізується на вивченні політики Данії у межах Європейського союзу та її ролі у ньому. Представники центру активно залучаються до публічних обговорень цих питань з політичними колами країни [115];

- *«Ранок понеділка»*, заснований у 1989 році. Характерною особливістю центру є поєднання у його основі рис як дослідницької установи, так і медійної структури. Мета центру: «Перетворення ризиків на можливості для тих, хто приймає політичні рішення». Спеціалізується на вивченні процесів глобалізації, політики сталого розвитку, проблем зміни клімату, а також питань, пов'язаних із впровадженням новітніх технологій в усі сфери життєдіяльності суспільства тощо [56];
- *Данський інститут з питань прав людини*, заснований у 2003 році. Установа фінансується державою та має на меті захист прав людини на території Данії та за її межами. Даний центр проводить дослідження та розробляє аналітичні матеріали для уряду, парламенту, міністерств та відомств. Проводить активну діяльність закордоном та співпрацює з державними та неурядовими організаціями в інших країнах [98];
- *Європейський центр з дослідження проблем меншин* – аналітичний центр, заснований у 1996 році, який об'єднує дослідників з Данії та Німеччини. Установа спеціалізується на дослідженні становища меншин у Європі та розробляє практичні рекомендації для державних інституцій з розв'язання потенційних проблем у цій сфері [14];
- *Копенгагенський інститут з дослідження майбутнього*, який було засновано у 1970 році. Центр проводить дослідження потенційних шляхів розвитку майбутнього та на їхній основі розробляє прогнози та рекомендації як для державних органів влади, так і для неурядових установ [9].

Так, ми можемо відзначити, що у Данії існує досить велика кількість аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування. Сферами їхніх досліджень, зокрема, є різні аспекти міжнародних відносин, тому ми робимо

припущення, що така тенденція нівелює можливість дублювання наукових розробок співробітниками центрів.

Також, ми можемо підкреслити, що аналітичні центри Данії є досить чисельними та активними, хоча їхня поява є феноменом лише двох останніх десятиріч. Для країни найбільш характерними є такі аналітичні центри, що прагнуть пропагувати та/або захищати певні позиції. Власне, це своєрідний підтип квазінезалежних аналітичних центрів, які не залежать від держави, але контролюються та фінансуються певною групою або особою, які, у результаті, мають можливість значною мірою впливати на його діяльність. У певному сенсі, в останні роки аналітичні центри у Данії стали вдалим механізмом для впливу акторів процесу прийняття зовнішньополітичних рішень на громадськість, що підкреслює важливість таких центрів у країні.

Отже, Данія являє собою ще одну демократичну та високорозвинену країну Скандинавії. Для її політичної системи є характерною досить розгалужена структура вироблення політичних рішень. Велика кількість гравців із різним уявленням ролі та місця своєї країни на світовій арені як ускладнює процес досягнення консенсусу, так і робить прийняті рішення більш виваженими, прийнятними для всіх сторін.

Активно розвиватися тенденція поширення аналітичних центрів стала наприкінці минулого століття, що пов'язано із послабленням корпоративної системи у країні з одного боку. Іншою причиною стали суттєві зміни на міжнародній арені, що поставило політичних акторів Данії перед необхідністю пошуку нового механізму просування своїх позицій, нового інструменту впливу на громадськість. Так, ними стали власне дослідницькі установи.

Аналітичні центри Данії проводять дуже активну діяльність, вони є досить чисельними для такої невеликої країни. Тут переважають дослідницькі установи саме державного типу, які займаються безпосередньою розробкою практичних рекомендацій для учасників процесу прийняття зовнішньополітичних рішень. Також у країні велику кількість

таких установ ототожнюють із лобістською моделлю аналітичних центрів, що пояснюється наявністю у Данії великої кількості груп інтересів, для яких вкрай важливим є пропагування власних позицій.

Таким чином, ми відзначаємо, що Данія, як і інші країни регіону, на міжнародній арені проводить політику, спрямовану на поширення ідей миру, сталого розвитку та взаємовигідного співробітництва. Аналітичні центри, які спеціалізуються на вивченні проблем у сфері зовнішньої політики та міжнародних відносин, займають тут вагоме місце, а їхня робота користується значною підтримкою з боку державних структур, неурядових організацій, промислових груп тощо. Така риса є обумовленою особливостями функціонування політичної системи країни. Переважна більшість данських аналітичних центрів, як ми можемо помітити, належить до лобістського типу подібних дослідницьких установ, діяльність яких досить чітко слідує у фарватері інтересів тих державних, промислових або партійних структур, які прямо чи опосередковано впливають на їхню діяльність (володіють ними, фінансують їхні розробки тощо). Це свідчить про високий рівень взаємозалежності аналітичних центрів та інших політичних акторів у Данії.

3.3. Аналітичні центри Норвегії та Ісландії

В умовах зміни балансу сил між ключовими гравцями на міжнародній арені та появи нових викликів національній безпеці малі держави сьогодні стикаються з цілою низкою проблем. З іншого боку, для такої невеликої країни, як *Норвегія*, характерною є активна зовнішня політика, направлена на миротворницьку діяльність та, разом з цим, посилення власної стабільності та безпеки.

Норвегія (офіційна назва – Королівство Норвегія) розташована у Північній Європі. Це демократична країна з відкритою економікою. За формою правління вона є конституційною монархією. З 17 січня 1991 року *королем* країни є Гаральд V, представник династії Глюксбургів, яка також є

правлячою династією й у Данії. Так, як і в інших скандинавських конституційних монархіях, королівська особа тут майже не має політичних повноважень та виконує лише церемоніальні, протокольні функції [109].

Конституція Норвегії, як це характерно для демократичних країн, передбачає поділ влади на три гілки. Найвищим законодавчим органом держави є однопалатний парламент, який в цій країні має назву *Стортинг*. Головою парламенту з 15 березня 2018 року є Т. В. Трьоен, представниця Консервативної партії. Парламент має менш розгалужену систему, порівняно, наприклад, з парламентами Данії або Швеції. До його складу входить Комітет з питань зовнішньої політики та оборони, який грає вагомую роль у процесі прийняття зовнішньополітичних рішень у країні [95].

Виконавчу владу у країні очолює *уряд* на чолі з прем'єр-міністром. Разом із парламентом уряд відповідальний за проведення внутрішньої та зовнішньої політики перед монархом. З 16 жовтня 2013 року уряд очолює представниця Консервативної партії Норвегії Е. Солберг. За її словами, стабільний та ефективний розвиток держави є можливим лише за умови поширення ціннісних ідеалів демократії серед суспільства. Безпосередню ж відповідальність за розробку та проведення зовнішньої політики країни несе *Міністерство закордонних справ Норвегії (МЗС)* [44; 45; 95].

Як і для усіх інших країн Скандинавії, для Норвегії характерною є *багатопартійна система*. Тут представлений увесь широкий спектр політичних партій, що говорить про давню демократичну традицію у країні та високий рівень політичної культури. До складу парламенту входять такі політичні партії, як Консервативна партія, Ліберальна партія, «Християнські демократи», Прогресивна партія, Робітнича партія, Рух зелених, Партія центру, Соціалістична ліва партія тощо [221].

Головними напрямками норвезької зовнішньої політики можна вважати миротворчу діяльність, міжнародне посередництво, розвиток співробітництва між країнами тощо. Вагомим є надання міжнародної допомоги та сприяння політиці сталого розвитку, яку Норвегія проводить ще

з часів холодної війни. Так, можна сказати, що дана країна, як і усі країни регіону, у системі міжнародних відносин прагне зайняти саме таку «нішу» [187; 206; 212].

Проте, ми повинні вказати, що у процесі суттєвих глобальних змін, що відбуваються сьогодні, Норвегія постає перед багатьма викликами своєму стабільному розвитку. Так, наприклад, при формуванні політики безпеки держава приходить до висновку, що світ зараз є непередбачуваним, і тому здається вкрай складним вироблення ефективних механізмів з протистояння наявним загрозам [212].

Для політичної системи Норвегії, на нашу думку, досить характерним є активне залучення представників академічних кіл до процесу вироблення політичних рішень. У країні існує помітна традиція формування та прийняття рішень саме на підставі ґрунтовного попереднього аналізу проблеми та шляхів її розв'язання. Для цього країна також проводить вагому інноваційну політику [212].

За даними університету Пенсильванії, станом на 2019 рік у країні налічувалося 22 аналітичних центри [116]. До найвагоміших аналітичних центрів у сфері вивчення міжнародних відносин та зовнішньої політики ми відносимо наступні [див. Додаток Е]:

- *Норвезький інститут міжнародних відносин* – дослідницька установа, заснована норвезьким парламентом з метою поширення більш глибокого розуміння міжнародних процесів серед жителів країни. Для цього центр проводить різноманітні дослідження та займається активним поширенням інформації. На думку фахівців центру, така невелика країна, як Норвегія, є дуже залежною від прямих контактів та співробітництва з іншими учасниками міжнародних відносин. Саме тому осмислення світових тенденцій є життєво необхідним у процесі вироблення як зовнішньої, так і внутрішньої політики. Відзначимо, що центр приймає заявки на дослідження з боку і державних, і неурядових установ. На нашу

думку, важливо підкреслити існування у центру трьох друкованих видань різної спеціалізації, а також те, що співробітники установи на постійній основі здійснюють опитування серед громадськості стосовно того, якою повинна бути зовнішня політика та політика безпеки Норвегії [62];

- *Міжнародний інститут миру*, заснований у 1970 році. До його спеціалізації входить поширення ідей миру, безпеки та сталого розвитку, а також аналіз наявних ризиків та шляхів вирішення проблемних питань. Центр з самого моменту свого створення має тісні зв'язки із різними структурами ООН. Наразі, головною метою центру є пошук шляхів мирного врегулювання вже існуючих конфліктів та недопущення появи нових у регіонах потенційного протистояння. Установа має декілька закордонних філіалів, вона активно використовує новітні технології у процесі просування своїх ідей [102];
- *Норвезька агенція із розвитку співробітництва* – аналітичний центр, який перебуває у прямій залежності від Міністерства закордонних справ та Міністерства з питань клімату та навколишнього середовища Норвегії. Метою центру є вивчення найбільш ефективних шляхів надання та використання норвезької міжнародної допомоги у питаннях розвитку та співробітництва. Установа має свій прес-секретаріат, який займається підтримкою належних контактів із медійними структурами. Штат робітників агенції досить великий, до його складу входить 245 дослідників [60];
- *Центр з європейських досліджень «Арена»*, який спеціалізується з вивчення тенденцій розвитку Європейського союзу та вироблення ефективної політики Норвегії у цьому напрямку [4];
- *Норвезький центр з вирішення конфліктів*, який тісно співпрацює з дипломатичними колами країни та міжнародними організаціями, а також має довгу історію проведення заходів неформальної

дипломатії. Метою центру є розробка планів та рекомендацій з мирного вирішення збройних конфліктів. Так званою «нішею» центру є участь та посередництво у діалозі військових та громадськості у країнах, охоплених конфліктами, проведення комунікації у мирному процесі, аналітична експертиза тощо. Головними принципами роботи установи є недопущення конфліктів та їхнє розв'язання виключно у мирний спосіб, досягнення політичного примирення, створення умов для початку мирного процесу, участь у ньому у якості посередників та інше [61].

Так, ми можемо відзначити значну потужність та впливовість аналітичних центрів у Норвегії як на теренах самої країни, так і за її межами. Загалом, дослідницькі установи тут тісно співпрацюють з державними структурами та міжнародними організаціями, а сфери їх дослідження досить чітко відображають пріоритетні напрямки зовнішньополітичного курсу даної країни.

Іншою скандинавською країною, яку ми повинні розглянути, є *Ісландія* (офіційна назва – Республіка Ісландія). Вона є унітарною демократичною парламентською республікою з населенням усього в 364 тис. осіб. Главою держави є *Президент Республіки*. З 2016 року цю посаду обіймає Г. Т. Йоуганнессон, який не є членом жодної політичної партії, й тому, на його думку, не є політично заангажованою фігурою [96].

Згідно з Конституцією держави, законодавчу гілку влади очолює однопалатний парламент, який має назву *Альтинг*. Він складається всього із 63 осіб, проте має розгалужену структуру. До його складу у числі інших входить Комітет із питань зовнішньої політики. *Уряд* у країні є вищим виконавчим органом, до складу якого входять міністерства та агенції. З 20 листопада 2017 року прем'єр-міністром є К. Якобсдоттір, представниця Лівої партії Ісландії [96].

Відповідальність за розробку та впровадження зовнішньополітичного курсу несе *Міністерство закордонних справ Ісландії (МЗС)*. Так, його місією

є захист прав громадян держави за її кордонами та проведення ефективного співробітництва з іншими країнами та міжнародними організаціями. Ісландська гуманітарна та фінансова допомога у політиці розвитку має на меті боротьбу із бідністю, досягнення гендерної рівності, свободи та процвітання в усьому світі [100].

На ісландській політичній арені представлений увесь ідеологічний спектр політичних партій. Провідними ми можемо назвати Партію незалежності, Прогресивну партію, Рух лівих та зелених, Соціал-демократичний альянс, Партію Центру, Партію піратів, Реформістську партію, Народну партію тощо. На нашу думку, такий широкий перелік партій у такій маленькій та не густонаселеній країні говорить про високу політичну свідомість та активність громадян Ісландії [100].

За даними університету Пенсильванії, станом на 2019 рік у країні налічувалося 8 аналітичних центрів [див. Додаток Ж]. Ісландські центри, на відміну від дослідницьких установ у інших країнах Скандинавії, мають цікаву особливість. Провідні аналітичні центри були засновані Університетом Ісландії та функціонують майже як його структурні підрозділи. По суті, тут переважають центри саме університетського типу, які ще й відрізняються активним використанням електронних ресурсів поширення інформації та розробкою практичних рекомендацій для державних органів влади. Перелічимо найвагоміші з них, які спеціалізуються на вивченні проблем у сфері міжнародних відносин та зовнішньої політики [40; 116]:

- *Інститут міжнародних відносин* займається вивченням проблем у сфері зовнішньої політики та місця Ісландії на світовій арені. З метою поширення інформації співробітники активно проводять різноманітні конференції, лекції, семінари, видають публікації;
- *Центр миру у місті Рейк'явік* функціонує як частина Інституту міжнародних відносин у рамках Університету Ісландії. До його спеціалізації входить вивчення проблем миру, дотримання прав

людини. Його також можна вважати форумом з просування міжнародного співробітництва;

- *Центр вивчення малих держав*, який займається дослідженням проблем таких малих держав, як Ісландія;
- *Центр дослідження політики в Арктичному регіоні* розробляє практичні доробки з ефективного проведення політики у регіоні Арктики та просування там національних інтересів Ісландії.

На нашу думку, у цьому контексті важливо підкреслити, що Ісландія має досить невелику кількість населення, тому не потребує досить розгалуженої системи аналітичних центрів. У її політичних реаліях такий невеликий перелік дослідницьких установ не визначає ступінь їх впливовості на процес прийняття зовнішньополітичних рішень у країні.

Отже, ми можемо зазначити, що для Норвегії та Ісландії характерними є спільні погляди на проведення своєї зовнішньої політики. До них ми маємо віднести активну посередницьку участь, пропагування ідей мирного врегулювання збройних конфліктів, гуманітарна та фінансова допомога третім країнам тощо. Обидві країни є демократичними, високорозвиненими та стабільними.

У Норвегії існує значна кількість аналітичних центрів саме зовнішньополітичного спрямування. В основному, ми відзначаємо, що діяльність усіх них у тій чи іншій мірі направлена на вивчення проблем війни та миру. Така специфіка, на нашу думку, була обумовлена саме зазначеними вище векторами норвезької зовнішньої політики. Важливим є й те, що співробітники центрів у межах діяльності своїх установ співпрацюють не лише з державними структурами та неурядовими установами самої Норвегії, а й з міжнародними організаціями, наприклад, з підрозділами ООН. Нерідко вони стають посередниками у процесах мирного розв'язання збройних конфліктів. Це надає нам можливість говорити про те, що норвезькі аналітичні центри є дуже впливовими як у Норвегії, так і за її межами.

Для такої маленької країни, як Ісландія, ми визначаємо характерною зовсім іншу тенденцію. Аналітичні центри тут не є чисельними. Вони створені за моделлю «університетів без студентів», і активно співпрацюють з Університетом Ісландії, деякі навіть є його складовими підрозділами. При цьому, важливо врахувати й те, що їхні розробки все ж таки активно використовуються Міністерством закордонних справ Ісландії.

Таким чином, скандинавські країни можна визначити як групу демократичних та високорозвинених країн, які прагнуть зайняти власне місце на міжнародній арені. До головних векторів їхньої зовнішньої політики можна віднести сприяння поширенню ідей миру, розвитку міжнародного співробітництва, політики сталого розвитку, надання гуманітарної допомоги та миротворчу діяльність.

В усіх цих країнах аналітичні центри зовнішньополітичного спрямування грають дуже велику роль. Вони розробляють практичні рекомендації для учасників процесу прийняття рішень у сфері зовнішньої політики та політики безпеки. Разом з цим, тісними є контакти з представниками бізнесових кіл та медійних структур, що робить даний процес дуже багатограним та комплексним. Також відзначимо, що такі дослідницькі установи розглядаються як ефективні механізми формування потрібних позицій серед громадськості, що помітно збільшує їхню роль на політичній арені.

В основному ми визначаємо присутність переважно державних та політичних моделей аналітичних центрів у скандинавських країнах. Проте, в Ісландії переважають суто наукові дослідницькі установи, які були створені при головному університеті країни, що обумовлено політичними реаліями цієї держави. З іншого боку, ми все одно відзначаємо високий рівень їхньої впливовості на вироблення зовнішньополітичного курсу й у такій невеликій країні.

Отже, ми можемо зробити висновок, що аналітичні центри, що вивчають проблеми у сфері зовнішньої політики та міжнародних відносин,

проводять активну діяльність на політичних аренах скандинавських країн. Протягом історії свого розвитку у регіоні вони перетворюються на вагомий інструмент вироблення ідей та, подекуди, пропагування інтересів зацікавлених у цьому політичних гравців. Так, для Швеції більш характерними є державні аналітичні центри, оскільки тут існує давня політична традиція залучення подібних установ до вироблення зовнішнього курсу цієї держави. У Данії ж переважають саме лобістські центри, які пропагують інтереси замовників досліджень або власників цих установ. Для Ісландії притаманні дослідницькі центри університетського типу, які займаються безпосередньою розробкою практичних рекомендацій для державних органів влади тощо. Цікавою є особливість аналітичних центрів Норвегії, діяльність яких, як ми можемо відмітити, зосереджена переважно на активному міжнародному посередництві у вирішенні наявних у різних країнах світу збройних конфліктів. Так, подібні висновки, до яких ми прийшли, лише ще раз підкреслюють тезу про те, що аналітичні центри мають власну специфіку у кожній країні, в залежності від рівня розвитку її політичної системи та історичної традиції, що складалася протягом тривалого часу.

ВИСНОВКИ

Сьогодні ми все частіше стикаємося із щоденним збільшенням інформаційних потоків. Інформація стає найціннішим ресурсом, і подібні реалії поширюють такі явища на політичній арені, як інформаційне протистояння, війни «смислів» тощо, які з постійним розвитком найновітніших технологій отримують все нові й нові форми. Саме тому ми можемо помітити суттєве зростання ролі аналітичних центрів у політичних системах.

Так, проблемі визначення ролі та місця аналітичних центрів у процесі вироблення рішень у сфері зовнішньої політики у скандинавських країнах й досі уваги майже не приділено як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками. Необхідною також є й систематизація за країнами саме таких аналітичних центрів, що спеціалізуються на вивченні проблем у сфері міжнародних відносин та зовнішньої політики.

Феномен аналітичних центрів в процесі свого розвитку зазнав певних змін. Від непостійного майданчика для обговорення важливих політичних та міжнародних проблем вони наразі перетворюються на ефективний механізм формування та просування своїх позицій групами впливу, а подекуди й на самостійного політичного гравця, який займає одне з провідних місць у процесі вироблення зовнішньополітичних рішень.

Для скандинавських країн також є характерним розвиток аналітичних центрів. Проте, на нашу думку, неможливим є визначення ролі цих дослідницьких установ без розуміння політичного «бекграунду» країни, оскільки особливості їх появи та моделей діяльності прямо корелюються історичними аспектами існування тої чи іншої країни, рівнем розвитку демократичної політичної традиції тощо.

Так, ми можемо відзначити, що усі країни регіону Скандинавії, а до них ми тут відносимо Швецію, Фінляндію, Норвегію, Ісландію та Данію, є високорозвиненими та демократичними державами. За формою правління

Фінляндія та Ісландія є республіками, інші ж являють собою конституційні монархії з зосередженням в руках монархів винятково церемоніальних функцій та повноважень.

Ми також помічаємо, що на міжнародній арені країни Скандинавії займають досить схожу «нішу». Головними засадами зовнішньої політики цих держав є саме пропагування ідей миру та мирного розв'язання збройних конфліктів, активна миротворча та посередницька діяльність, значний внесок до політики сталого розвитку та підтримання міжнародного співробітництва. Також ці країни можна назвати одними з найбільших світових країн-донорів, які виділяють гуманітарну та фінансову допомогу країнам, що страждають від збройних конфліктів, бідності тощо. В останні роки усі ці держави також активно пропагують вирішення кліматичних проблем та поширення гендерної рівності.

Так, у певному сенсі, ми навіть можемо назвати їх зовнішньополітичні уявлення майже ідеалістичними. Разом з цим, в умовах посилення світової напруженості ці країни розширюють свою співпрацю з військово-політичним альянсом НАТО, що свідчить все ж таки про глибоке розуміння скандинавами міжнародної ситуації. Хоча ми маємо тут відзначити, що Фінляндія утримується від безпосереднього вступу до організації.

Ведучи мову про розвиненість політичних систем, ми зазначаємо, що в усіх скандинавських країнах основними законами закріплено принципи парламентаризму та поділу влади на три гілки. Усі гілки влади мають свою досить розгалужену систему. Відзначимо також, що ефективним є механізм досягнення балансу сил між різними структурами та недопущення концентрації влади лише в межах повноважень якогось одного державного органу влади.

В усіх цих країнах процес вироблення та реалізації зовнішньополітичних рішень є досить складним явищем. Він вирізняється великою кількістю учасників, які часто мають протилежні позиції стосовно бачення своєї країни на міжнародній арені та того місця, яке вона повинна

займати. Так, до державних структур, які мають безпосередній вплив на зовнішню політику, в усіх скандинавських країнах можна віднести главу держави, парламент, уряд, міністерства закордонних справ та оборони. При цьому, у республіках (Фінляндії та Ісландії) роль глави держави (президента) набагато вища та більш суттєва, ніж у конституційних монархіях.

Скандинавські країни також відрізняються високим рівнем політичної культури та досить сильним та активним громадянським суспільством, яке займає вагомe місце на політичній арені. Підкреслимо, що для усіх країн регіону іманентні дуже тісні зв'язки між представниками політичних кіл, бізнесових та медійних структур, неурядових організацій. На нашу думку, така взаємодія робить процес вироблення зовнішньополітичних курсів у скандинавських країнах ще більш комплексним та багатограним.

В таких умовах є вкрай важливим схарактеризувати еволюцію ролі аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування на політичній арені країн Скандинавії. Так, початок виникнення подібних установ тут припадає на минуле століття. Проте, ми відзначаємо, що така тенденція мала досить уповільнений характер. У Фінляндії, наприклад, це пояснювалося політичними реаліями холодної війни, коли існувала чітка ієрархічність вироблення зовнішньополітичних рішень з огляду на безпосередню близькість СРСР до її кордонів. Для Швеції та Норвегії, з іншого боку, було характерним формулювання ініціатив на підставі ґрунтовних наукових досліджень та практичних рекомендацій. Проте необхідності в наявності великої кількості аналітичних центрів у цих державах не було.

Найактивніше аналітичні установи почали створюватися саме протягом двох останніх десятиріч. В усіх країнах це пояснюється, по-перше, зменшенням впливу корпоративістської системи в останні десятиріччя минулого століття, коли політичні гравці починають шукати нові механізми просування своїх ідей як у суспільстві, так і на міжнародній арені. По-друге, такий факт стає закономірним в умовах глобальних змін, процесі переосмислення світових політичних тенденцій тощо. Найяскравіше це

проявляється на прикладі Фінляндії, яка з розпадом СРСР почала проводити більш незалежну зовнішню політику, проте зберегла в її основі принцип неприєднання до військово-політичних блоків.

Найбільша кількість аналітичних центрів сьогодні у Швеції. На нашу думку, це обумовлено більш стрімким розвитком подібних установ, ніж в інших скандинавських країнах, саме у минулому столітті. До того ж, як ми вже відзначали, тут має місце історична традиція вироблення політичних рішень, спираючись саме на аналітичні матеріали дослідників. Найменше дослідницьких установ має Ісландія. Проте, ми вважаємо, що у політичних реаліях такої невеликої країни подібна їхня кількість є достатньою для того, щоб вони могли відігравати помітну роль у процесі вироблення зовнішньополітичних рішень.

Для Швеції, Фінляндії та Норвегії характерними є як державні, так і політичні моделі аналітичних центрів. У Данії переважають й дослідницькі установи лобістського типу, діяльність яких більшою мірою направлена не на проведення суто наукових розробок, а на пропагування певних ідей та позицій. Ми помічаємо, що суто автономних аналітичних центрів тут майже немає, проте, важливо зазначити, що питання можливості досягнення аналітичною установою своєї повної незалежності є дуже дискусійним у наукових колах. Для Ісландії, однак, характерним є саме університетський тип дослідницьких установ. Так, усі дослідницькі центри країни, які займаються вивченням проблем у сфері зовнішньої політики та міжнародних відносин, були створені при Університеті Ісландії.

При цьому, в усіх скандинавських країнах дослідники виробляють саме практичні рекомендації для міністерств закордонних справ та інших державних органів влади, які мають безпосередній доступ до вироблення зовнішньої політики. Це є менш характерним для Фінляндії, оскільки головною аудиторією тут є саме фінське суспільство. Нам здається цікавою й особливістю аналітичних центрів зовнішньополітичного спрямування у Норвегії. Так, вони проводять дуже активну міжнародну діяльність,

співпрацюють зі структурами ООН у питаннях встановлення миру у зонах збройних конфліктів. Нерідко представники установ виробляють практичні рекомендації з розв'язання конфліктів у різних куточках світу, та навіть приймають у цих процесах безпосередню участь як медіатори. З іншого боку, така тенденція є характерною й для інших країн регіону, проте найяскравішим у даному контексті є приклад саме Норвегії.

Важливим в сучасних умовах нам здається й той факт, що аналітичні центри в усіх країнах активно використовують медійні та Інтернет-ресурси для пропагування своїх ідей. Поширеною є практика використання електронних ресурсів для викладу результатів досліджень, а також соціальних мереж з метою більш ефективної комунікації зі своєю аудиторією. Це робить даний процес більш дешевим, мобільним та швидким, що підвищує його ефективність у порівнянні з тими структурами, що використовують, наприклад, друковані видання тощо.

Таким чином, ми відзначаємо, що аналітичні центри займають дуже вагомую роль на політичних аренах скандинавських країн. Вони активно розвиваються та перетворюються на повноцінних політичних гравців із високим рівнем залучення до процесу вироблення зовнішньої політики цих держав. Так, дослідницькі установи повністю реалізують тут своє завдання з подолання розриву між теоретичними знаннями та їх практичним застосуванням, зі створення та поширення ідей. В умовах перетворення аналітичних центрів на «п'яту гілку влади» та зростання їхнього впливу на політичну систему тої чи іншої країни подальше вивчення подібного феномену вбачається нам необхідним для глибшого розуміння тих процесів, що відбуваються на сучасному етапі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. Конституція Финляндии. URL: https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1999/ru19990731_20111112.pdf (дата звернення: 12.07.2020).
2. Президент Нийнистё не видит возможной угрозы со стороны России. *Sputnik News*. URL: <https://ee.sputniknews.ru/politics/20180916/12702951/prezident-finland-ugroza-russia.html> (дата звернення: 7.07.2020).
3. Президент Нийнистё: Финны не верят в российскую угрозу. *Sputnik News*. URL: <https://ee.sputniknews.ru/politics/20171018/7582501/prezident-nijnisto-finny-neverjat-rossijskaja-ugroza.html> (дата звернення: 7.07.2020).
4. ARENA Centre for European Studies. URL: <https://www.sv.uio.no/> (Last accessed: 15.07.2020).
5. Åland Islands Peace Institute. URL: <http://www.peace.ax/> (Last accessed: 15.07.2020).
6. Baltic Development Forum. URL: <http://www.bdforum.org/> (Last accessed: 14.07.2020).
7. Cevea. URL: <https://cevea.dk/> (Last accessed: 16.07.2020).
8. Constitution of Denmark. URL: https://www.servat.unibe.ch/icl/da00000_.html (Last accessed: 14.07.2020).
9. Copenhagen Institute for Futures Studies. URL: <http://www.iff.dk/> (Last accessed: 14.07.2020).
10. Crisis Management Initiative. URL: <http://cmi.fi/> (Last accessed: 15.07.2020).
11. Danish Institute for International Studies. URL: <http://www.diis.dk/> (Last accessed: 14.07.2020).
12. Development Policy Government Resolution 5.02.2004. URL: <http://urn.fi/> (Last accessed: 13.07.2020).
13. Eduskunta. URL: <https://www.eduskunta.fi/> (Last accessed: 29.06.2020).

14. European Centre for Minority Issues. URL: <http://www.ecmi.de/> (Last accessed: 14.07.2020).
15. European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats. URL: <https://www.hybridcoe.fi/> (Last accessed: 15.07.2020).
16. Exclusive Interview of Finnish President Sauli Niinistö. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bCRjfuIjg3Y> (Last accessed: 16.07.2020).
17. Exclusive Interview with Finland's president on Russia, NATO and Trump. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=CBk_TSE10v0&t=2m06s (Last accessed: 16.07.2020).
18. Finland Acts in a Changing World : Futures Review of the Ministry for Foreign Affairs. URL: <https://bit.ly/37btdAF> (Last accessed: 13.07.2020).
19. Finland, a Land of Solutions : Government Action Plan 2018-2019. URL: <https://bit.ly/39l4YCY> (Last accessed: 13.07.2020).
20. Finland PM Sanna Marin Takes on Brexit, Climate at First EU Summit. *YouTube*. URL: <https://bit.ly/2V7kMkd> (Last accessed: 16.07.2020).
21. Finland Population. URL: <http://worldpopulationreview.com/> (Last accessed: 29.06.2020).
22. Finland's Cyber Security Strategy. URL: <https://www.enisa.europa.eu/> (Last accessed: 13.07.2020).
23. Finland's Development Policy Results Report 2018. URL: <https://bit.ly/3mgUsQE> (Last accessed: 13.07.2020).
24. Finland's Evaluation on Development Cooperation by Civil Society Organisations. URL: <https://bit.ly/37ayVTj> (Last accessed: 12.07.2020).
25. Finland's Sanna Marin youngest PM in world. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=M1JVMIWVJfs> (Last accessed: 16.07.2020).
26. Finnish Business and Policy Forum EVA. URL: <http://www.eva.fi/> (Last accessed: 29.07.2020).
27. Finnish Government. URL: <http://valtioneuvosto.fi/> (Last accessed: 27.06.2020).

28. Finnish Peace Committee International Peace Movement. URL: <https://laplandpeace.wordpress.com/> (Last accessed: 7.07.2020).
29. Finnish Security and Defence Policy 2012 : Government Report. URL: https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/07/FIN_Finnish_Security_Defence_Policy_2012Government_Report.pdf (Last accessed: 29.06.2020).
30. Finns' Opinion on Foreign and Security Policy. URL: <https://bit.ly/3q4YuOd> (Last accessed: 29.06.2020).
31. Folketing. URL: <https://www.ft.dk/> (Last accessed: 14.07.2020).
32. Folk och Försvar. URL: <https://folkochforsvar.se/> (Last accessed: 14.07.2020).
33. Foreign and Security Policy Strategy 2017-2018. URL: <https://um.dk/> (Last accessed: 14.07.2020).
34. Global Translations Interview with Norway Prime Minister Erna Solberg on 3 June 2020. *Politico*. URL: <https://politi.co/2JeZv5F> (Last accessed: 16.07.2020).
35. Government's Defence Report. Prime Minister's Office Publications 7/2017. URL: https://www.defmin.fi/files/3688/J07_2017_Governments_Defence_Report_Eng_PLM_160217.pdf (Last accessed: 13.07.2020).
36. Green League. URL: <https://www.greens.fi/> (Last accessed: 7.06.2020).
37. Guidelines Implementing the Human Rights-Based Approach in Finland's Development Policy. URL: <https://bit.ly/3l9vUry> (Last accessed: 13.07.2020).
38. Helsingin Sanomat. URL: <https://www.hs.fi/english/> (Last accessed: 7.07.2020).
39. How a Millennial Prime Minister Is Leading Finland Through Crisis. Sanna Marin's Interview with Rachel Donadio on 1 April 2020. *Vogue*. URL: <https://bit.ly/2JcvkFD> (Last accessed: 16.07.2020).
40. HÖFÐI Reykjavík Peace Centre. URL: <https://www.fridarsetur.is/> (Last accessed: 15.07.2020).

41. Icelandic Foreign Affairs 2018 : Report of the Ministry of Foreign Affairs. URL: <https://bit.ly/3fBFC4M> (Last accessed: 15.07.2020).
42. Inauguration Speech by President of the Republic Sauli Niinistö on 1 March 2012. URL: <https://bit.ly/37gxHpA> (Last accessed: 7.07.2020).
43. Institute of International Affairs. URL: <http://ams.hi.is/> (Last accessed: 15.07.2020).
44. Interview with Erna Solberg, Prime Minister of Norway. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UsfozDeH310> (Last accessed: 16.07.2020).
45. Interview with Erna Solberg, Prime Minister of Norway, with Pieter Wijnen on 25 June 2019. *Norway Today*. URL: <https://norwaytoday.info/news/erna-solberg-interview/> (Last accessed: 16.07.2020).
46. Interview with President of Finland ahead of President Xi Jinping's state visit. *YouTube*. URL: <https://bit.ly/33nWSW1> (Last accessed: 16.07.2020).
47. Joint Statement from the President of the Republic of Finland and the President of the United States, Washington D.C., 2 October 2019. URL: <https://bit.ly/3mdtKZ4> (Last accessed: 16.07.2020).
48. Keynote Address by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö at the Brookings Institution in Washington D.C. on 27 September 2018. URL: <https://bit.ly/39jdUIR> (Last accessed: 7.06.2020).
49. Kraka. URL: <http://kraka.org/> (Last accessed: 16.06.2020).
50. Lessons from Iceland: A Nation Striving to Punch Above Its Weight in a Globalized World. *YouTube*. URL: <https://bit.ly/2V41Gvs> (Last accessed: 16.07.2020).
51. Mette Frederiksen, Prime Minister of Denmark, opening remarks. *YouTube*. URL: <https://bit.ly/3pZHf0Z> (Last accessed: 16.07.2020).
52. Ministry of Defense of Finland. URL: <http://www.defmin.fi/> (Last accessed: 29.06.2020).
53. Ministry of Foreign Affairs of Denmark. URL: <https://um.dk/> (Last accessed: 14.07.2020).

54. Ministry of Foreign Affairs of Finland. URL: <https://www.formin.fi/> (Last accessed: 29.06.2020).
55. Ministry of Justice of Finland. URL: <https://oikeusministerio.fi/> (Last accessed: 13.07.2020).
56. Monday Morning. URL: <http://www.mm.dk/> (Last accessed: 14.07.2020).
57. Nordic Foreign and Security Policy 2020. URL: <https://bit.ly/3fDbk1m> (Last accessed: 15.07.2020).
58. NOREF Strategic Plan 2019-2023. URL: <https://noref.no/About-NOREF> (Last accessed: 15.07.2020).
59. Norway's PM calls for «stronger multilateral cooperation» amid Covid-19 crisis on 3 April 2020. *France24*. URL: <https://bit.ly/379QtiB> (Last accessed: 16.07.2020).
60. Norwegian Agency for Development Cooperation. URL: <https://norad.no/> (Last accessed: 15.07.2020).
61. Norwegian Centre for Conflict Resolution. URL: <https://noref.no/> (Last accessed: 15.07.2020).
62. Norwegian Institute of International Affairs. URL: <https://www.nupi.no/> (Last accessed: 15.07.2020).
63. Open lecture «The Climate Sustainable Welfare Society: Is it the Model of the Future?» by Prime Minister Sanna Marin at Columbia University in New York on 7 March 2020. URL: <https://bit.ly/3fEkXgo> (Last accessed: 16.07.2020).
64. Opening remarks by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö at the Arctic Security Roundtable in Helsinki, 7 May 2019. URL: <https://bit.ly/3nXEmfa> (Last accessed: 16.07.2020).
65. President of the Republic Sauli Niinistö: Address to Top Government Representatives on 1 March 2012. URL: <https://bit.ly/3q43jHN> (Last accessed: 7.07.2020).
66. President Niinistö Interview. *News Now Finland*. URL: <https://bit.ly/2HFIRvm> (Last accessed: 16.07.2020).

67. Presidents of Russia, Iceland, Finland discuss Arctic cooperation in Arkhangelsk. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gZ7fFzH2FpA> (Last accessed: 16.07.2020).

68. Press Freedom Index. URL: <https://rsf.org/> (Last accessed: 7.06.2020).

69. Prime Minister Mette Frederiksen's Opening Address at the Opening of the Folketing (the Danish Parliament) on 31 October 2019. URL: <https://www.stm.dk/> (Last accessed: 16.07.2020).

70. Prime Minister Sanna Marin's speech at the UN's annual High-Level Political Forum on Sustainable Development (HLPF) on 14 July 2020. URL: <https://bit.ly/3918Q6E> (Last accessed: 16.07.2020).

71. Riksdag. URL: <https://www.riksdagen.se/> (Last accessed: 14.07.2020).

72. Safer Globe. URL: <https://saferglobe.fi/> (Last accessed: 15.07.2020).

73. Security Strategy. URL: https://www.defmin.fi/en/frontpage/publications/strategy_documents (Last accessed: 29.06.2020).

74. Speech by the President of the Republic of Finland, Mr. Sauli Niinistö at the Dinner in Honour of the President of Iceland, Mr. Gudni Thorlacius Jóhannesson and Mrs. Eliza Reid at the Presidential Palace on 15 May 2018. URL: <https://bit.ly/377XVL0> (Last accessed: 7.07.2020).

75. Speech by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö at a Banquet in Honour of the State Visit by King Harald V and Queen Sonja of Norway at the Presidential Palace on 6 September 2016. URL: <https://bit.ly/3fGqOBU> (Last accessed: 7.07.2020).

76. Speech by President of the Republic Sauli Niinistö at a Banquet Hosted by President of Estonia Toomas Hendrik Ilves and Mrs Ieva Ilves on 17 May 2016. URL: <https://bit.ly/2Jf2jjd> (Last accessed: 7.07.2020).

77. Speech by President of the Republic Sauli Niinistö at a Dinner Held at the House of the Estates in Honour of the Estonian State Visit on 13 May 2014. URL: <https://bit.ly/2J6iqzU> (Last accessed: 7.07.2020).

78. Speech by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö at the 100th anniversary of Finland's constitutional democracy celebration on 10 September 2019. URL: <https://bit.ly/3leYrvE> (Last accessed: 16.07.2020).

79. Speech by President of the Republic Sauli Niinistö at the Banquet Held on 29 August 2018 in Honour of the Official Visit by President of France Emmanuel Macron. URL: <https://bit.ly/3690FZe> (Last accessed: 7.07.2020).

80. Speech by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö at the Yalta European Strategy Conference Kyiv, Ukraine, 13 September 2019. URL: <https://bit.ly/33j4BoE> (Last accessed: 16.07.2020).

81. Speech by the President of the Republic of Finland, Mr. Sauli Niinistö, at the Arctic Forum in St. Petersburg, 9 April 2019. URL: <https://bit.ly/3o309Cq> (Last accessed: 16.07.2020).

82. Speech delivered by Prime Minister Sanna Marin at the stakeholder event on Arctic policy on 18 February 2020. URL: <https://bit.ly/3mosEK0> (Last accessed: 16.07.2020).

83. Statement by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö at the Peacekeeping Summit in New York on 28 September 2015. URL: <https://bit.ly/39i1GA7> (Last accessed: 7.07.2020).

84. Statement by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö at the United Nations General Assembly 73rd General Debate on 25th September 2018. URL: <https://bit.ly/33mYjEq> (Last accessed: 7.07.2020).

85. Statement of Government EU Policy by the Policy Prime Minister Stefan Löfven, the Riksdag, 13 November 2019. URL: <https://www.government.se/speeches/20192/11/statement-of-government-eu-policy/> (Last accessed: 16.07.2020).

86. Statement of Government Policy by the Prime Minister Stefan Löfven, the Riksdag, 10 September 2019. URL: <https://bit.ly/33hKLtK> (Last accessed: 16.07.2020).

87. Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs Wednesday 12 February 2020. URL: <https://www.government.se/> (Last accessed: 14.07.2020).

88. Statistics Finland. URL: <http://www.stat.fi/> (Last accessed: 3.07.2020).
89. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). URL: <https://www.sipri.org/> (Last accessed: 14.07.2020).
90. Strategic Priorities of the Foreign Service. URL: <https://um.fi/strategic-priorities> (Last accessed: 29.06.2020).
91. Swedish Defence Research Agency. URL: <https://www.foi.se/> (Last accessed: 14.07.2020).
92. Swedish Government Offices Yearbook 2019. URL: <https://bit.ly/3q2WsOJ> (Last accessed: 14.07.2020).
93. The Centre for Military Studies. URL: <http://cms.polsci.ku.dk/> (Last accessed: 14.07.2020).
94. The Constitution of Sweden. URL: <https://www.riksdagen.se/global-assets/07.-dokument--lagar/the-constitution-of-sweden-160628.pdf> (Last accessed: 14.07.2020).
95. The Constitution of the Kingdom of Norway. URL: <https://bit.ly/36cX4cS> (Last accessed: 15.07.2020).
96. The Constitution of the Republic of Iceland. URL: <https://bit.ly/3lbs4hx> (Last accessed: 14.07.2020).
97. The Danish Foreign Policy Society. URL: <http://udenrigs.dk/> (Last accessed: 14.07.2020).
98. The Danish Institute for Human Rights. URL: <http://www.menneskeret.dk/> (Last accessed: 14.07.2020).
99. The Finnish Institute of International Affairs (UPI). URL: <http://upi-fia.fi/> (Last accessed: 29.06.2020).
100. The Government of Iceland. URL: <https://www.government.is/> (Last accessed: 15.07.2020).
101. The Government of Sweden. URL: <https://www.government.se/> (Last accessed: 14.07.2020).
102. The International Peace Institute. URL: <https://www.ipinst.org/> (Last accessed: 15.07.2020).

103. The Malmö Association of Foreign Affairs. URL: <http://ufmalmo.se/> (Last accessed: 14.07.2020).
104. The Olof Palme International Center. URL: <https://www.palmecenter.se/> (Last accessed: 14.07.2020).
105. The Parliament of Iceland. URL: <https://www.althingi.is/> (Last accessed: 15.07.2020).
106. The Prime Minister of Denmark. URL: <https://www.stm.dk/> (Last accessed: 14.07.2020).
107. The Royal Danish Defense College. URL: <http://www.fak.dk/> (Last accessed: 14.07.2020).
108. The Royal House of Denmark. URL: <http://kongehuset.dk/> (Last accessed: 14.07.2020).
109. The Royal House of Norway. URL: <https://www.royalcourt.no/> (Last accessed: 15.07.2020).
110. The Royal Swedish Academy of War Sciences. URL: <https://kkrva.se/> (Last accessed: 14.07.2020).
111. The Stockholm Free World Forum. URL: <https://frivarld.se/> (Last accessed: 14.07.2020).
112. The Swedish Institute for European Policy Studies. URL: <http://www.sieps.se/> (Last accessed: 14.07.2020).
113. The Tampere Peace Research Institute (TAPRI). URL: <http://tpk.fi/> (Last accessed: 29.06.2020).
114. The Uppsala Association of International Affairs. URL: <https://ufuppsala.se/> (Last accessed: 14.07.2020).
115. Think Tank Europe. URL: <http://www.thinkeuropa.dk/> (Last accessed: 14.07.2020).
116. Think Tanks Ranking 2019. Global Go to Think Tank Index Report. URL: <https://bit.ly/3laF1YQ> (Last accessed: 16.09.2020).
117. UF Operation Plan 2020-2021. URL: <https://ufuppsala.se/> (Last accessed: 14.07.2020).

118. Ulkopolitiikka. URL: <https://www.ulkopolitiikka.fi/> (Last accessed: 7.07.2020).

119. Welcoming Remarks by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö at the Reception for the Participants of High Level Seminar «Shaping the Next Generation of Peace Operations» on 31 May 2012. URL: <https://bit.ly/2V4t6Bi> (Last accessed: 7.07.2020).

120. What Is the Role of Think Tanks in the Future of Europe? 2019 European Think Tank Summit. URL: <https://bit.ly/3nU920O> (Last accessed: 29.06.2020).

121. World's youngest prime minister Sanna Marin debutes at EU summit. *YouTube*. URL: <https://bit.ly/3q7EDhF> (Last accessed: 16.07.2020).

Монографії та наукові статті

122. Акопян О. А. Ведущие мировые фабрики мысли сегодня: новые смыслы на службе государства. URL: <https://gtmarket.ru/laboratory/expertize/2010/2760> (дата звернення: 09.07.2020).

123. Акопян О. А. Зарубежные партийные фабрики мысли: технологии и методы работы. URL: <https://gtmarket.ru/laboratory/expertize/2010/2761> (дата звернення: 09.07.2020).

124. Бабынина Л.О. Особенности участия Скандинавских стран и Финляндии в процессе европейской интеграции. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. 2010. № 3. С. 296–303. URL: <https://bit.ly/33nRH8R> (дата звернення: 08.07.2020).

125. Беззуб'як М. Аналітичний потенціал зовнішньополітичної діяльності. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/19876/41-Bezzubyak2.pdf?sequence=1> (дата звернення: 15.07.2020).

126. Бжезинский З. России надо предложить «финский вариант» для Украины. *The Financial Times*. URL: <https://bit.ly/368MXFI> (дата звернення: 08.07.2020).

127. Вихавайнен Т. Внешняя политика Финляндии. URL: <https://bit.ly/3lcAq8G> (дата звернення: 02.07.2020).
128. В Финляндии все меньше сторонников членства в НАТО. *Sputnik News*. URL: <https://ee.sputniknews.ru/analytics/20171129/8171925/finljandija-vsjo-menjshe-storonikov-chlenstva-nato.html> (дата звернення: 29.07.2020).
129. В Финляндии уменьшилось число сторонников НАТО. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/world/2017/11/29/383337_finlyandii_umenshilos_chislo.html (дата звернення: 29.07.2020).
130. Гладиш М. Л. Політичні передумови становлення та розвитку північноєвропейської інтеграції. *Вісник Львівського університету*. 2012. № 31. С. 18–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2012_31_5 (дата звернення: 08.07.2020).
131. Головченко В. І. Прийняття зовнішньополітичних рішень в США: теорія й практика. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. № 116. С.15–22. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/76/57 (дата звернення: 15.07.2020).
132. Григорьева О. В., Еремина Н. В. Особенности политической культуры в реализации стратегии энергетической дипломатии скандинавских стран. *Современные исследования социальных проблем*. 2015. № 5. С. 159–179. URL: <https://bit.ly/3q2YrCF> (дата звернення: 15.07.2020).
133. Диксон П. Фабрики мысли. URL: <https://gtmarket.ru/laboratory/expertize/3026> (дата звернення: 12.07.2020).
134. Казакова О. М., Тихомирова Є. Є. Трансформація ролі аналітичних центрів у політичній системі Фінляндії. *Гілея*. 2020. № 156. С. 50–53. URL: <http://www.gileya.org/> (дата звернення: 12.09.2020).
135. Куюмджиєва А. Міжнародна практика заходів, спрямованих на зміцнення довіри між державою та організаціями громадянського суспільства. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/c/75885.pdf> (дата звернення: 12.07.2020).

136. Лиукконен О., Чистякова С. Общественные организации Финляндии в вопросах и ответах. URL: https://www.vvklubi.fi/wp-content/uploads/2015/07/yhdistystoiminta_rus_3.pdf (дата звернення: 12.07.2020).

137. Макганн Дж. Г. Мозговые центры и глобализация внешней политики. URL: <https://gtmarket.ru/laboratory/expertize/2006/4571> (дата звернення: 09.07.2020).

138. Мирзаян Г. В. Мозговые центры и процесс принятия решений в США. URL: <https://gtmarket.ru/laboratory/expertize/4567> (дата звернення: 09.07.2020).

139. Митко А. М. Політична аналітика та прогнозування. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/13037> (дата звернення: 15.07.2020).

140. Москва и Хельсинки поддерживают настолько хорошие отношения, насколько позволяет обстановка в мире. *DP.ru*. URL: <https://bit.ly/3mcQMzr> (дата звернення: 7.07.2020).

141. Рассоха Л. І. «Північний вимір» як приклад для побудови регіональної політики Європейського союзу в Чорноморському регіоні. *Науковий вісник Дипломатичної Академії України*. 2008. № 14. С. 65–71. URL: <https://www.irbis-nbu.gov.ua/> (дата звернення: 08.07.2020).

142. Растольцев С. Скандинавская специфика в содействии международному развитию. *Современная Европа*. 2019. № 5. С. 176–184. URL: <https://bit.ly/2V8GbcM> (дата звернення: 15.07.2020).

143. Романова О. В. Финляндия в процессе формирования общей внешней политики и политики безопасности (ОВПБ) ЕС. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова*. 2013. № 3. URL: <https://www.irbis-nbu.gov.ua/> (дата звернення: 08.07.2020).

144. Рудніцький І. А. Вплив політики нейтралітету європейських нейтральних країн на трансформацію завдань військового співробітництва їх збройних сил. *Збірник наукових праць центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України*. 2013. № 1. С. 82–

89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znrcvsvd_2013_1_18 (дата звернення: 08.07.2020).

145. Сеидов В. Г. Место и роль средств массовой информации и коммуникации в системе международных отношений. URL: <https://bit.ly/2Jffh0m> (дата звернення: 15.07.2020).

146. Сенькина И. Основы деятельности общественных организаций. *Mosaiikki*. URL: http://mosaiikki.info/lehdet_ru.php?id=2014_95_kansalaisjarjesto (дата звернення: 12.07.2020).

147. Теміров Ю., Майдибура К. Концепція «фінляндизації» України. *Вісник Львівського університету*. 2015. № 36. С. 25–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2015_36%283%29__6 (дата звернення: 08.07.2020).

148. Тихомирова Є. Є. Аналіз впливу аналітичних центрів у Данії на формування зовнішньополітичного курсу країни. «*Молода наука-2020*»: Збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих вчених. Запоріжжя, 2020. С. 261–263. URL: http://sites.znu.edu.ua/stud-sci-soc//2019/tom__1.pdf (дата звернення: 15.07.2020).

149. Тупчій А. Нейтралітет як модель зовнішньої політики Фінляндії в останній чверті ХХ століття. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. С. 57–61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2015_4_12 (дата звернення: 08.07.2020).

150. Тэлботт С. Институт Брукинса: как работает мозговой центр. URL: <https://gtmarket.ru/laboratory/expertize/2006/2194> (дата звернення: 09.07.2020).

151. Філенко І. Історична ретроспектива еволюції ролі ЗМІ в міжнародних відносинах. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. № 107. С. 181–187. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view/File/262/235> (дата звернення: 15.07.2020).

152. Хаасс Р. Н. «Мозговые центры» и американская внешняя политика: точка зрения политика. URL: <https://gtmarket.ru/laboratory/expertize/4569> (дата звернення: 09.07.2020).
153. Цвірова В. В., Антошкін В. К. Трансформація концепції нейтралітету та позаблоковості європейських країн в умовах глобалізації. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 2. С. 161–167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2013_2_24 (дата звернення: 08.07.2020).
154. Ціватий В. Дипломатія та дипломатична служба Фінляндії в умовах нових викликів і загроз поліцентричного світу: історичні традиції, інституціоналізація, модель, національні особливості (досвід для України). *Етнічна історія народів Європи*. 2018. № 55. С. 122–129. URL: <https://bit.ly/39jNmqr> (дата звернення: 06.07.2020).
155. Шелудченкова А. С. Спільна політика безпеки і оборони в структурі Європейського союзу. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. № 60. С. 381–387. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2011_60_54 (дата звернення: 08.07.2020).
156. Щедрова Г. П. Детермінанти впливу мас-медіа на формування міжнародної політики. URL: <http://ir.duan.edu.ua/handle/123456789/993> (дата звернення: 15.07.2020).
157. Эйбелсон Д. Э. Мозговые центры и американская внешняя политика: история вопроса. URL: <https://gtmarket.ru/laboratory/expertize/4570> (дата звернення: 09.07.2020).
158. Яшна Н. О. Зіткнення інтересів провідних держав світу в Арктичному регіоні. *Грані*. 2015. № 1. С. 136–141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2015_1_27 (дата звернення: 08.07.2020).
159. Abelson D. E. Old World, New World: The Evolution and Influence of Foreign Affairs Think-Tanks. URL: https://ciaotest.cc.columbia.edu/journals/riia/v90i1/f_0029983_24265.pdf (Last accessed: 11.07.2020).

160. Aberg P., Einarsson S., Reuter M. Think Tanks: New Organizational Actors in a Changing Swedish Civil Society. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11266-019-00174-9> (Last accessed: 14.07.2020).
161. A Flying Finn 2013. Finnish Civil Society Actors in the Global Sphere / T. Melasuo, P. Nissinen, O. Tomperi. URL: https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/68233/a_flying_finn_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Last accessed: 7.07.2020).
162. Ahonen S. Finnish History Textbooks in the Cold War. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14901229.pdf> (Last accessed: 02.07.2020).
163. Allison R. Finland's Relations with the Soviet Union, 1944-84. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Finland_s_Relations_with_the_Soviet_Union.html?id=pgOwCwAAQBAJ&redir_esc=y (Last accessed: 02.07.2020).
164. Althingi. URL: <https://www.althingi.is/> (Last accessed: 14.07.2020).
165. Andersen M. S., Neumann I. B., Seabrooke L., Sending O. J. Global Changes and Norwegian Foreign and Development Policy 2010-2020. URL: <https://bit.ly/3pZD7hv> (Last accessed: 14.07.2020).
166. Apunen O. Urho Kekkonen and the Finnish Policy of Peace. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14901229.pdf> (Last accessed: 02.07.2020).
167. Aunesluoma J., Kettunen P. The Cold War and the Politics of History. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14901229.pdf> (Last accessed: 02.07.2020).
168. Blach-Ørsten M., Nørgaard Kristensen N. Think Tanks in Denmark – Media Visibility and Network Relations. URL: <https://bit.ly/39kwDni> (Last accessed: 16.02.2020).
169. Browning C. Small, Smart and Salient? Rethinking Identity in the Small States Literature. URL: <https://bit.ly/2V9UFJo> (Last accessed: 02.07.2020).
170. Chapman M. International Relations of Iceland. URL: <https://bit.ly/39ihcfk> (Last accessed: 14.07.2020).
171. Chillaud M. SIPRI in World Politics. Object and Subject of Study in International Relations. URL: <https://ecpr.eu/filestore/paperproposal/3ddf6a8b-84cc-4cd3-98b7-144c641103f6.pdf> (Last accessed: 20.07.2020).

172. Danish Think Tanks. URL: <https://toftkommunikation.dk/> (Last accessed: 11.07.2020).
173. Farber D. Think Tanks versus Advocacy Tanks. URL: <https://bit.ly/39jzQ6x> (Last accessed: 16.07.2020).
174. Finland Falls Again in World Press Freedom Index. *News Now Finland*. URL: <https://newsnowfinland.fi/domestic/finland-falls-again-in-world-press-freedom-index> (Last accessed: 28.07.2020).
175. Fischer K., Mouritzen H. Danish Foreign Policy Review 2019. URL: <https://bit.ly/3mb8WBH> (Last accessed: 14.07.2020).
176. Forsberg T. The Role of Think Tanks in Finnish Foreign Policy. URL: <https://bit.ly/39kx6WA> (Last accessed: 29.07.2020).
177. Fraussen B., Halpin D. Think Tanks and Strategic Policy-Making: the Contribution of Think Tanks to Policy Advisory Systems. URL: <https://bit.ly/3q8dNpm> (Last accessed: 14.07.2020).
178. Gaidai D., Litra L. Foreign Policy Audit: Ukraine-Sweden. URL: <https://bit.ly/39lzgW2> (Last accessed: 11.07.2020).
179. Gerasymchuk S. Think-Tanks: the Problems of Definition and the Way to Solve Them. URL: <https://thinktwiceua.org/wp-content/uploads/Think-tank-definition-article-SG-2.pdf> (Last accessed: 11.07.2020).
180. Harju A. Civil Society as a Builder of Modern Finland. URL: <https://bit.ly/3o0Eaf5> (Last accessed: 12.07.2020).
181. Harju A. The Civil Society of Post Modern Finland. URL: <https://bit.ly/36arA6S> (Last accessed: 12.07.2020).
182. Hauck J. What are «Think Tanks»? Revisiting the Dilemma of the Definition. URL: http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1981-38212017000200401 (Last accessed: 20.06.2020).
183. Hussain A. A. The Role of Think Tanks in the Decision Making Process of Foreign Politics. URL: <https://www.bayancenter.org/en/wp-content/uploads/2016/06/6323251.pdf> (Last accessed: 11.07.2020).

184. Jezard A. Who and What is «Civil Society»? URL: <https://www.weforum.org/agenda/2018/04/what-is-civil-society/> (Last accessed: 12.06.2020).
185. Leeson P. T., Ryan M. E., Williamson C. R. Think Tanks. URL: <https://bit.ly/3fGUqiI> (Last accessed: 11.07.2020).
186. Libero (Magazine). *Wikipedia*. URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/Libero_\(magazine\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Libero_(magazine)) (Last accessed: 7.06.2020).
187. Lindeman O. A. Norwegian Foreign Policy in the High North. International Cooperation and the Relations to Russia. URL: https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/99637/OF_1_2009.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Last accessed: 14.07.2020).
188. Lipton E., Williams B., Confessore N. Foreign Powers Buy Influence at Think Tanks. *The New York Times*. URL: <https://nyti.ms/3l5PYuM> (Last accessed: 20.06.2020).
189. Lounasmeri L. Think Tank Scene in Finland: Nothing Spectacular? URL: <https://bit.ly/375v4a0> (Last accessed: 11.06.2020).
190. McGann J. The Fifth Estate. URL: <https://brook.gs/36b4HR2> (Last accessed: 11.07.2020).
191. Medvetz T. Think Tanks in America. URL: <https://bit.ly/2V7g3it> (Last accessed: 20.06.2020).
192. Melissen J. The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations. URL: <https://bit.ly/3q7CdQ7> (Last accessed: 05.06.2020).
193. Michel L. G. Finland, Sweden, and NATO: From «Virtual» to Formal Allies? URL: <https://bit.ly/2JiycaB> (Last accessed: 11.07.2020).
194. Multilateral Cooperation and Climate-related Security and Development Risks : Report from the UN75 Africa-Nordic Sub-regional Meeting, 3 and 4 March 2020, Dakar, Senegal. URL: <https://bit.ly/2KJNXbg> (Last accessed: 15.07.2020).

195. Niblett R. A History of Think Tanks: 12 Things You Should Know. URL: <https://medium.com/chatham-house/a-history-of-think-tanks-12-things-you-should-know-4283b76b2da3> (Last accessed: 09.06.2020).
196. Niblett R. Rediscovering a Sense of Purpose: the Challenge for Western Think Tanks. URL: <https://chathamhouse.org/> (Last accessed: 09.06.2020).
197. Norway. Executive Summary. URL: <https://www.state.gov/> (Last accessed: 20.06.2020).
198. Nyyssönen H. Commemorating Two Political Anniversaries in Cold War Finland: Independence and the Beginning of the Winter War. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14901229.pdf> (Last accessed: 02.06.2020).
199. Pautz H. Revisiting the Think-Tank Phenomenon. URL: <https://bit.ly/3fEOGFQ> (Last accessed: 11.07.2020).
200. Penttilä R. Finland's Search for Security through Defence, 1944-89. URL: <https://link.springer.com/> (Last accessed: 02.06.2020).
201. Pollack E., Allern S. The Role of Think Tanks in the Swedish Political Landscape. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1460306/FULLTEXT01.pdf> (Last accessed: 11.07.2020).
202. Rasmussen A., Romeijn J., Toshkov D. Dynamics of Regulatory Policymaking in Sweden: The Role of Media Advocacy and Public Opinion. *Scandinavian Political Studies*. 2018. № 41. P. 49–74. URL: <https://bit.ly/36d2pkq> (Last accessed: 11.07.2020).
203. Rauhan Puolesta. *Wikipedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Rauhan_Puolesta (Last accessed: 7.07.2020).
204. Raunio T. The Finnish Political System. URL: <https://www oulu.fi/sites/default/files/66/The%20Finnish%20Political%20System.pdf> (Last accessed: 27.06.2020).
205. Rentola K. President Urho Kekkonen of Finland. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14901229.pdf> (Last accessed: 02.06.2020).
206. Research on International Relations, Foreign Policy and Norwegian Interests. Knowledge Base for Research and Innovation Policy. URL:

<https://www.forskningsradet.no/siteassets/publikasjoner/1254032525900.pdf> (Last accessed: 14.07.2020).

207. Sarapik A. Viljandi High School Students Interview Presidents of Estonia and Finland. *ERR*. URL: <https://news.err.ee/118188/viljandi-high-school-students-interview-presidents-of-estonia-and-finland> (Last accessed: 16.07.2020).

208. Seppo M. Finnish Civil Society Now. Its Operating Environment, State and Status. URL: http://kamu.metropolia.fi/wp-content/uploads/2015/04/Finnish_civil_society_now.pdf (Last accessed: 12.07.2020).

209. Sigurðsson G. Ö. The Development of Icelandic Foreign Policy. From National Interest to Idealism? URL: <https://skemman.is/bitstream/1946/10618/1/Guðjón%20Örn-nytt.pdf> (Last accessed: 14.07.2020).

210. Sorensen M. S. Denmark's New Prime Minister Vows to Tackle Climate Change. *The New York Times*. URL: <https://nyti.ms/3mcC9vY> (Last accessed: 16.07.2020).

211. State of Play : an Overview of Europe-Focused Think Tanks in the E.U. and E.U. Member States. URL: <http://www.institutdelors.eu/wp-content/uploads/2018/01/e35-part2-en.pdf> (Last accessed: 14.07.2020).

212. Stokke K. Peacebuilding as Small State Foreign Policy: Norway's Peace Engagement in a Changing International Context. URL: <https://bit.ly/2HET7nA> (Last accessed: 14.07.2020).

213. Stokkink I. The Rules of the Game; Understanding the Danish Political System. URL: <https://www.yourdanishlife.dk/the-rules-of-the-game-the-danish-political-system-for-beginners/> (Last accessed: 14.07.2020).

214. Svendsen Ø., Weltzien Å. Norwegians Adapting to a Changing World. URL: <https://www.nupi.no/nupi/Publikasjoner/CRISTin-Pub/Norwegians-adapting-to-a-changing-world> (Last accessed: 15.07.2020).

215. The Democratic System in Sweden. URL: <https://bit.ly/3q5grwh> (Last accessed: 13.07.2020).

216. The End of Nordic Exceptionalism? URL: <https://bit.ly/3q8fymv> (Last accessed: 14.07.2020).

217. The Nordic Countries. Special Report. *The Economist*. URL: <https://econ.st/2V5DI2G> (Last accessed: 11.07.2020).

218. The Parliamentary System of Denmark 2014. URL: <https://bit.ly/3mbbXSx> (Last accessed: 14.07.2020).

219. The Political Framework of Denmark. URL: <https://bit.ly/3fGOnKF> (Last accessed: 14.07.2020).

220. The Political Framework of Finland. URL: <https://bit.ly/37s5g8z> (Last accessed: 27.06.2020).

221. The Political Framework of Norway. URL: <https://bit.ly/2HHfsRD> (Last accessed: 15.07.2020).

222. Think Tank Funding – An Overview of Current Debates. URL: <https://bit.ly/3q6aJdG> (Last accessed: 11.07.2020).

223. Think Tanks in Policy Making – Do They Matter? URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/china/08564.pdf> (Last accessed: 20.06.2020).

224. Troy T. Devaluing the Think Tank. URL: <https://bit.ly/36b70na> (Last accessed: 11.06.2020).

225. Urrutia O. The Role of Think Tanks in the Definition and Application of Defence Policies and Strategies. URL: <https://revista.ieee.es/> (Last accessed: 11.07.2020).

226. VanDyck C. K. Concept and Definition of Civil Society Sustainability. URL: <https://bit.ly/2JfjOzU> (Last accessed: 12.06.2020).

227. Vihreä Lanka. *Wikipedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Vihreä_Lanka (Last accessed: 7.06.2020).

Довідкові видання

228. Большой финско-русский словарь / Вахрос И., Щербаков А., Оллыкайнен В., Сало И. URL: <https://www.super-speaker.ru/materials/show/560> (дата звернення: 09.06.2020).

229. Гуманитарная энциклопедия / Ф. Г. Войтоловский, В. С. Бернштейн, А. Н. Симонов. URL: <https://gtmarket.ru/concepts/7296> (дата звернення: 09.07.2020).

230. Финляндия // Большая российская энциклопедия : [в 35 т.] / гл. ред. Ю. С. Осипов. URL: <https://bigenc.ru/> (дата звернення: 09.07.2020).

231. Оксфордская Иллюстрированная Энциклопедия: Всемирная история. URL: <https://interpretive.ru/> (дата звернення: 14.07.2020).

232. Business Dictionary. URL: <http://www.businessdictionary.com/> (Last accessed: 09.07.2020).

233. Collins English Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/> (Last accessed: 12.07.2020).

234. Encyclopædia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/> (Last accessed: 12.01.2020).

235. Merriam Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/> (Last accessed: 09.07.2020).

Дисертації та автореферати

236. Бурухина Е. Н. Эволюция партнерства Финляндии и НАТО (конец XX – начало XXI вв.) : дисс. ... канд. ист. наук : 07.00.15 – история международных отношений и внешней политики / Санкт-Петербургский государственный университет. Санкт-Петербург, 2017. URL: <https://bit.ly/2V7KipA> (дата звернення: 02.06.2020).

237. Гладиш М. Л. Регіональна інтеграція країн Північної Європи : автореф. дис. ... канд. політ. наук. – Львів, 2011. 21 с. URL: <https://history.org.ua/> (дата звернення: 02.06.2020).

238. Кононенко В. А. Формирование национального образа Финляндии как аспект внешней политики современного государства : дисс. ... канд. полит. наук : 23.00.04 – политические проблемы международных отношений и глобального развития / Санкт-Петербургский государственный

університет. Санкт-Петербург, 2005. 151 с. URL: <https://bit.ly/2J6p60W> (дата звернення: 02.06.2020).

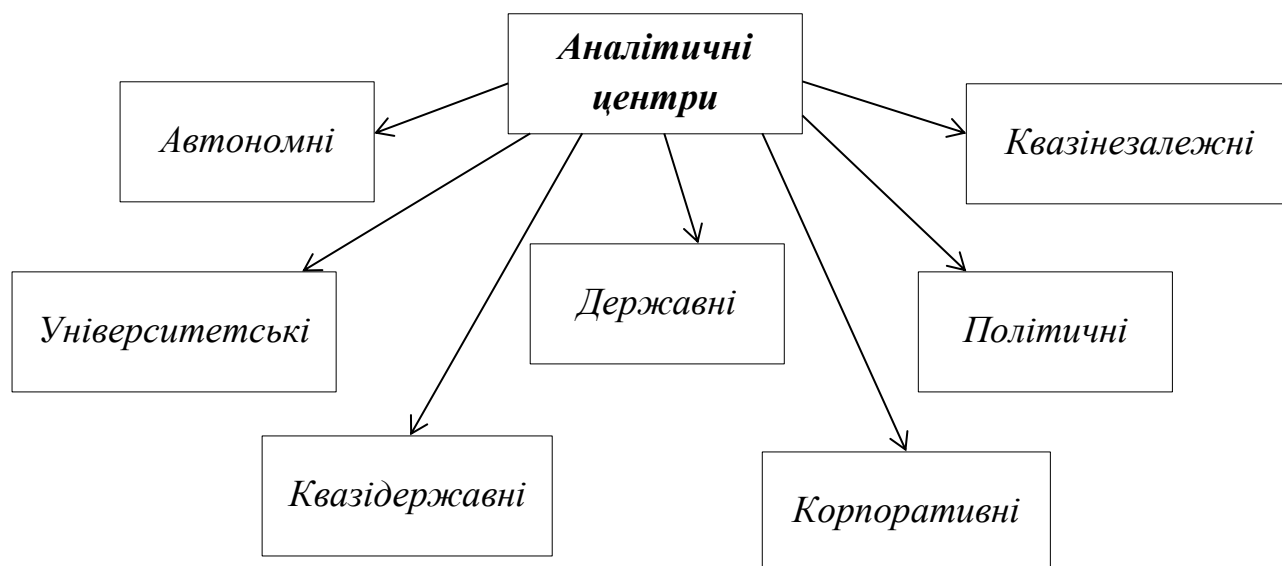
239. Михайлюк Т. С. Політико-системний вимір інформаційно-комунікаційних стратегій скандинавських країн (Швеція, Фінляндія, Норвегія) : автореф. дис. ... канд. політ. наук. – Київ, 2010. 21 с. URL: <https://history.org.ua/> (дата звернення: 02.06.2020).

240. Пугачова Д. В. Зовнішня політика країн Скандинавії у сфері безпеки та оборони у постбіполярний період : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку / Інститут всесвітньої історії НАНУ. Київ, 2017. 198 с. URL: <https://bit.ly/2J4MYC9> (дата звернення: 02.06.2020).

ДОДАТКИ

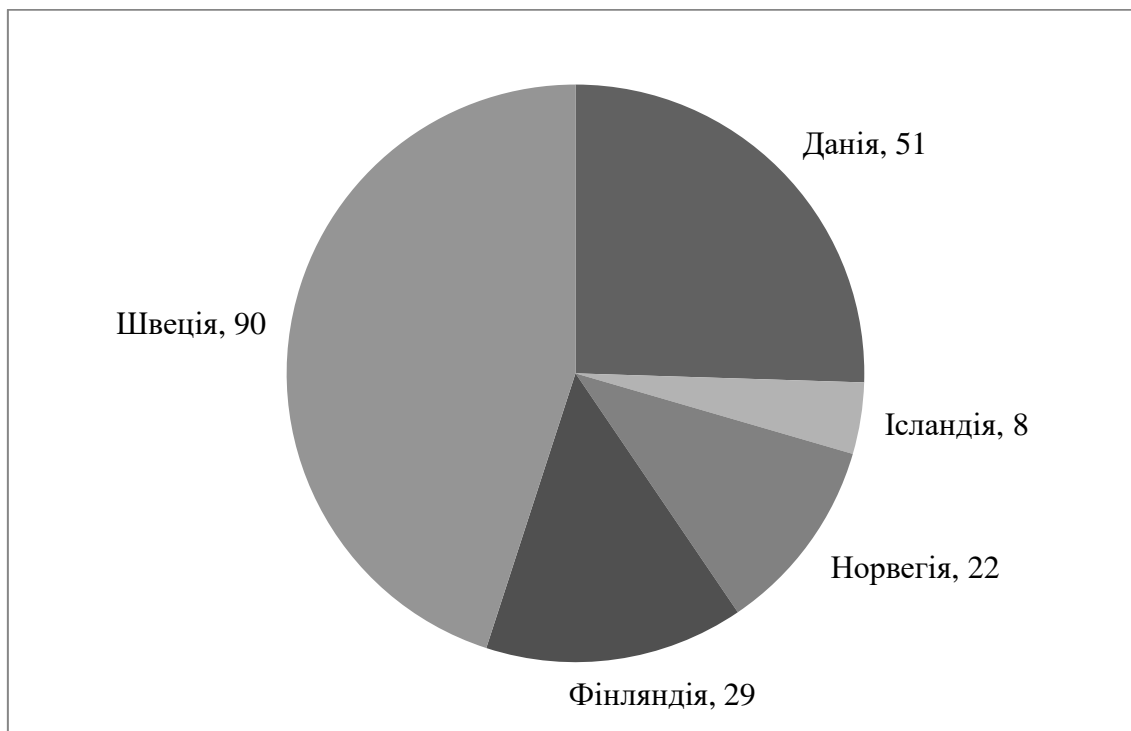
Додаток А

Типологія аналітичних центрів за рівнем незалежності їхньої діяльності

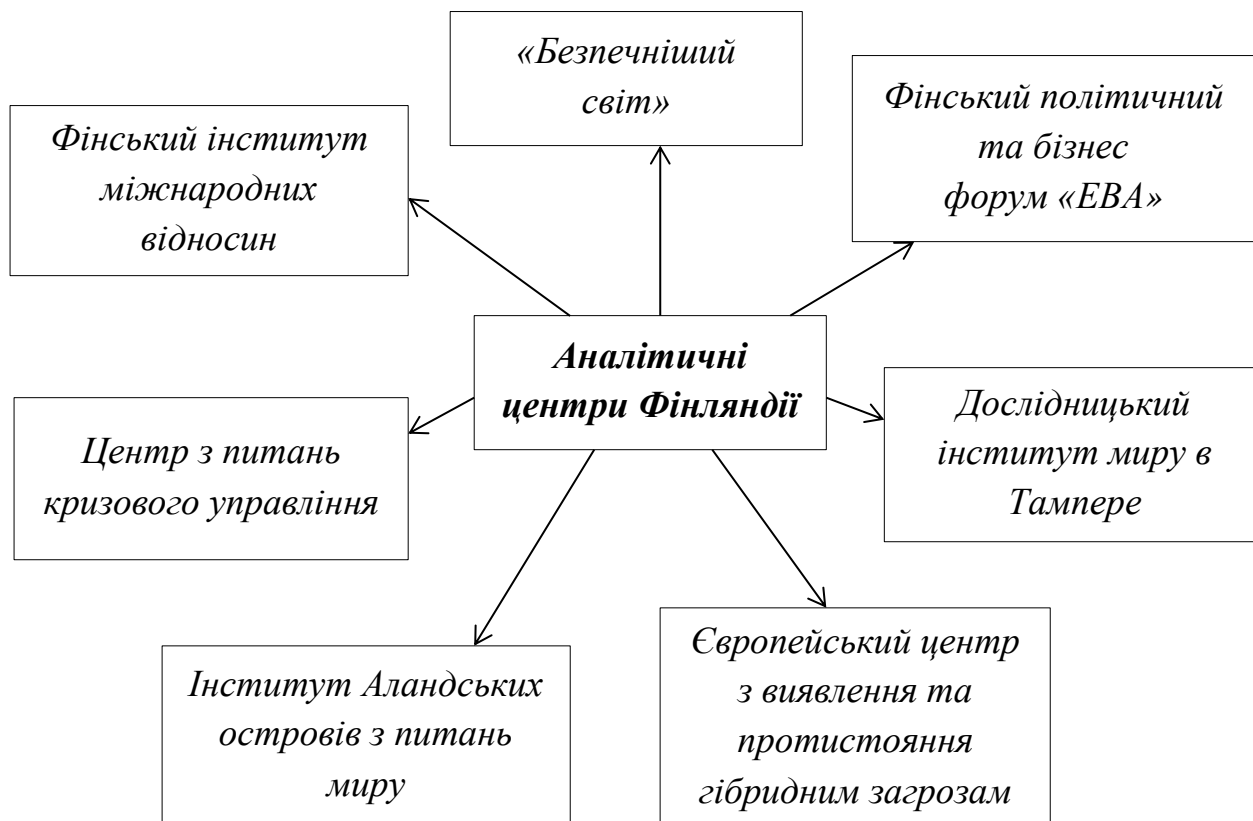
Джерело: Think Tanks Ranking 2019. Global Go to Think Tank Index Report. URL: <https://bit.ly/3laF1YQ> (Last accessed: 16.09.2020).

Додаток Б
Кількість аналітичних центрів за країнами Скандинавії, станом на
2019 рік

Джерело: Think Tanks Ranking 2019. Global Go to Think Tank Index Report. URL: <https://bit.ly/3laF1YQ> (Last accessed: 16.09.2020).

Додаток В
Провідні аналітичні центри зовнішньополітичного спрямування у
Фінляндії

Джерело: Think Tanks Ranking 2019. Global Go to Think Tank Index Report. URL: <https://bit.ly/3laF1YQ> (Last accessed: 16.09.2020).

Додаток Г

Основні шведські аналітичні центри, що займаються вивченням проблем у сфері зовнішньої політики та міжнародних відносин

Джерело: Think Tanks Ranking 2019. Global Go to Think Tank Index Report. URL: <https://bit.ly/3laF1YQ> (Last accessed: 16.09.2020).

Додаток Д
Основна проблематика досліджень аналітичних центрів
зовнішньополітичного спрямування у Данії

№ п/п	Аналітичний центр	Тематика проблем, що досліджуються
1.	<i>Данський інститут міжнародних відносин</i>	Глобалізація; політика безпеки ЄС, Росії та країн Близького Сходу; зовнішня політика США; діяльність міжнародних організацій.
2.	<i>Центр військових досліджень</i>	Політика безпеки та оборони Данії + вироблення практичних рекомендацій для державних органів у цій сфері.
3.	<i>Королівський оборонний коледж Данії</i>	Аналітичні та прогностичні матеріали з військової тематики для політичних кіл Данії.
4.	<i>Форум розвитку країн Балтійського регіону</i>	Регіональна політика країн Балтії; шляхи розвитку регіонального співробітництва.
5.	<i>Данський центр з вивчення міжнародної політики</i>	Поширення достовірної інформації про міжнародні відносини та зовнішню політику Данії.
6.	<i>Аналітичний центр «Європа»</i>	Політика Данії у межах Європейського союзу та роль, яку країна відіграє у цьому об'єднанні.
7.	<i>«Ранок понеділка»</i>	Глобалізація; політика сталого розвитку; проблеми зміни клімату; проблеми впровадження новітніх технологій тощо.
8.	<i>Данський інститут з питань прав людини</i>	Захист прав людини на території Данії та за її межами + аналітичні матеріали у цій сфері для державних органів влади.
9.	<i>Європейський центр з дослідження проблем меншин</i>	Проблеми, пов'язані зі становищем та розвитком меншин у Європі.
10.	<i>Копенгагенський інститут з дослідження майбутнього</i>	Прогностична діяльність щодо розвитку майбутнього для державних органів влади і неурядових установ.

Джерело: Think Tanks Ranking 2019. Global Go to Think Tank Index Report. URL: <https://bit.ly/3laF1YQ> (Last accessed: 16.09.2020).

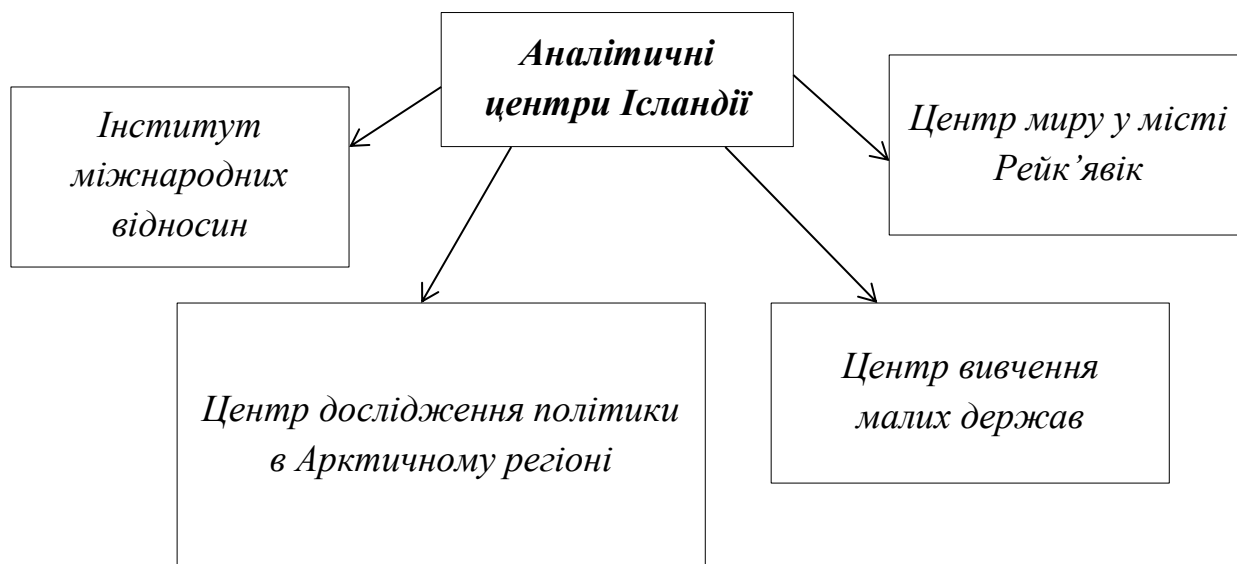
Додаток Е

**Головні вектори досліджень аналітичних центрів зовнішньополітичного
спрямування у Норвегії**

<i>№ п/п</i>	<i>Аналітичний центр</i>	<i>Тематика проблем, що досліджуються</i>
1.	<i>Норвезький інститут міжнародних відносин</i>	Міжнародне співробітництво; міжнародні процеси та місце Норвегії на світовій арені.
2.	<i>Міжнародний інститут миру</i>	Поширення ідей миру, безпеки та сталого розвитку, а також аналіз наявних ризиків та шляхів вирішення проблемних питань. Тісні зв'язки із структурами ООН.
3.	<i>Норвезька агенція із розвитку співробітництва</i>	Вивчення найбільш ефективних шляхів надання та використання норвезької міжнародної допомоги у питаннях розвитку та співробітництва.
4.	<i>Центр з європейських досліджень «Арена»</i>	Вивчення тенденцій розвитку Європейського союзу та вироблення ефективної політики Норвегії у цьому напрямку.
5.	<i>Норвезький центр з вирішення конфліктів</i>	<u>Мета центру:</u> розробка планів та рекомендацій з мирного вирішення збройних конфліктів. <u>«Ніша» центру:</u> участь та посередництво у діалозі військових та громадськості у країнах, охоплених конфліктами, проведення комунікації у мирному процесі, аналітична експертиза тощо.

Джерело: Think Tanks Ranking 2019. Global Go to Think Tank Index Report. URL: <https://bit.ly/3laF1YQ> (Last accessed: 16.09.2020).

Додаток Ж
Провідні аналітичні центри зовнішньополітичного спрямування у
Ісландії

Джерело: Think Tanks Ranking 2019. Global Go to Think Tank Index Report. URL: <https://bit.ly/3laF1YQ> (Last accessed: 16.09.2020).

THE COMPARATIVE ANALYSIS OF FOREIGN POLICY THINK TANKS IN THE SCANDINAVIAN COUNTRIES

Key-words: international relations; foreign policy think tanks; Scandinavian countries; political systems; process of shaping foreign policy; foreign policy of the Scandinavian countries.

In the era of rapid and fundamental changes, every country faces new challenges caused by the process of globalization. These recent tendencies make modern states abandon the policy of force and search for some new ways of shaping foreign policy, considering their endeavours towards realization of their national interests and the will for strengthening and extension of their influence on the international arena.

That represents one of the main reasons why diplomatic success can be provided exactly by efficient use of public opinion or, for instance, close cooperation with non-governmental organisations (NGOs) and direct interaction with civil society. Government officials and diplomats are trying to enhance contacts with NGOs' representatives both inside and outside the state for their further use in order to have certain advantages, since any negotiations are built on personal relations.

Each country has a certain inner mechanism which creates both key vectors of its foreign policy and its image on the international arena. Therefore, the process of shaping foreign policy represents a complicated system, including a number of actors inside the state having their own interests, which are sometimes totally different. Consequently, the process of shaping foreign policy turns into a complicated integral issue.

Furthermore, nowadays it is of great importance to include different non-state structures into the process of shaping foreign policy, such as think tanks, NGOs, civil society representatives etc., in order to make efficient foreign policy decisions. This kind of practice is commonly used in the Scandinavian countries,

such as Norway, Sweden, Finland, Denmark and Iceland. In general, these states can be characterized by a complex and close interaction between all political actors, which have been actively joined by think tanks in recent years.

The relevance of this topic is in the fact that it is of significance to learn the activity of foreign policy think tanks in the context of daily increase of information. Moreover, it represents a pressure point for Ukraine as well. In our opinion, this kind of study will contribute to the process of making efficient foreign policy decisions towards the states of the region in general, as well as to comprehension of the Scandinavian tradition of conducting their foreign policy. Furthermore, it can be helpful in further development of mutually beneficial political, economic and cultural partnership with other states, avoiding controversial issues.

Thus, our thesis

firstly, allows further analysis of the process of shaping foreign policy in the countries of Scandinavia and the role of think tanks in it;

secondly, contributes to further comprehension of think tank involvement in the process of making efficient foreign policy decisions, which is of great importance.

The research object of our master's thesis is foreign policy of the Scandinavian countries.

The subject of this research paper is a comparative analysis of foreign policy think tanks in the Scandinavian countries.

The aim of the research is a comprehensive analysis, on the basis of the sources and literature, of the foreign policy think tanks phenomenon in the Scandinavian countries and a comparative analysis of their activity.

For achieving the above set goals we are to investigate the following specific **research objectives**:

- to analyse the key points of think tanks evolution in general;
- to determine and characterize the main special features of the Scandinavian political systems;

- to study the key vectors of foreign policy of the Scandinavian countries;
- to compare the role of foreign policy think tanks in the political systems of the Scandinavian countries.

The chronological frames of this study include the period of the Scandinavian countries' development from the end of the XX century (when there was a dramatic increase in the number of foreign policy think tanks in the region) to the beginning of the XXI century, namely 2019, which enables us to comprehensively analyse the tendencies that characterize the Scandinavian countries nowadays. Sometimes the author can go beyond the defined chronological frames on grounds of research expedience.

The geographical boundaries of the research cover the current territory of the Republic of Finland, the Kingdom of Sweden, the Kingdom of Norway, the Kingdom of Denmark and the Republic of Iceland.

As for **the research novelty**, it lies in the complex study of the problem; therefore the attention is paid not only to the object directly but to the circumstances of its formation. The author systematizes the information about political systems of the Scandinavian countries, as well as the key actors of the process of shaping foreign policy. Scandinavian foreign policy think tanks were compared.

The theoretical significance of the research consists in the fact that on the basis of a large amount of the material analyzed and conclusions made it is possible to further elaborate and improve the theoretical principles concerning the phenomenon of foreign policy think tanks and their role in the political systems of the Scandinavian countries.

The applied significance of the research is that the conclusions made during the study may be useful for further researches on the topic.

Conclusions. The amount of information is growing dramatically. Nowadays information represents the most valuable resource. Thus, these circumstances cause such issues as information confrontation and wars of "meanings" on the political arena. With the constant development of the latest

technologies this phenomenon obtains new forms and mechanisms. It represents one of the key reasons for the dramatic increase of the role of think tanks in political systems.

Think tanks have changed drastically in the process of their evolution. Initially they represented an impermanent platform for discussing important political and international issues. On the contrary, they are to be an efficient mechanism of promoting positions of groups of interests now. Furthermore, they seek to become independent political actors playing significant role in the process of shaping foreign policy.

The development of think tanks represents a common occurrence for the Scandinavian countries. However, their appearance and types do depend on the history of a country, its political culture, the level of democracy, etc. Consequently, it is impossible to evaluate the role of think tanks without any comprehension of the country's political background.

Thus, we have come to a conclusion that all Scandinavian countries, including Sweden, Finland, Norway, Iceland and Denmark, represent highly developed states with democratic governments. Finland and Iceland are republics while the other countries are constitutional monarchies where monarchs have exclusively ceremonial functions.

We also need to stress that the Scandinavian countries occupy a very similar "niche" on the international arena. The fundamental vectors of their foreign policies are the following:

- promotion of the ideas of peace and international cooperation;
- peaceful settlement of disputes and mediation;
- peace-keeping;
- contribution to implementation of the policy of sustainable development.

Moreover, these countries can also be characterized as ones of the world's largest donor countries, providing relief and financial aid to countries suffering from conflicts and war, poverty etc. Recently, these states have also been

promoting the ideas of gender equality and appealing for solving the problems concerned with climate changes.

Thus, in this regard, we can evaluate their key foreign policy ideas as almost idealistic. On the other hand, as tensions arise in the world, these countries strengthen their cooperation with the North Atlantic Treaty Organisation (NATO). In our opinion, this fact represents the deep understanding of international situation by the countries of the region. However, we should underline that Finland refrains from joining the alliance directly.

The rule of law is declared in all the Scandinavian countries by their Constitutions, according to which in these states the governments are divided into three bodies that have their own complex structures. It is necessary to stress that in every state of the region there is an efficient mechanism of preventing the concentration of power by providing for checks and balances.

The process of shaping foreign policy represents a complex integral issue in the Scandinavian countries. It includes a great amount of political actors, having their own different views on the country's role and status on the international arena. Thus, the official institutions are the key actors in making foreign policy decisions. In the countries of the region, they are the following:

- the head of the state (the President or monarch);
- the Parliament;
- the government;
- the Foreign Ministry;
- the Ministry of Defense.

Moreover, the role of the head of the state (the President) is more significant in the republics, such as Finland and Iceland, comparing to the constitutional monarchies.

Furthermore, the Scandinavian countries can also be characterized by a high level of political culture and an active role of civil society influencing the political system significantly. It is necessary to underline that in all these countries there are close relations between different political actors, such as political, business and

media structures, as well as NGOs representatives. In such circumstances, it can create obstacles towards making an efficient foreign policy decision.

In Scandinavia, the first think tanks were created in the last century. However, it was a protracted process. For instance, in Finland it can be explained by the political reality of the Cold War when there was a strict system of shaping foreign policy in the country concerning the USSR's influence on the state. On the other hand, in Sweden and Norway, political decision-making on the basis of scientific researches is a common occurrence. However, a huge amount of think tanks was not necessary in these countries at that time.

Nowadays, the largest number of think tanks is in Sweden. In our opinion, this is due to a more rapid development of such institutions in the last century, comparing to the other Scandinavian countries. In addition, there is a historical tradition of making political decisions on the basis of practical recommendations created by researchers. On the contrary, another Scandinavian country, Iceland, has the fewest number of think tanks among the states of the region. Nevertheless, we do believe that the current amount of think tanks is sufficient for them to play a significant role in the process of shaping foreign policy in such a small country.

Mostly there are both government and party-affiliated types of think tanks in Sweden, Finland and Norway. Advocacy think tanks are dominant in Denmark. Their activity is not aimed at conducting scientific research but promoting particular ideas and values. Moreover, there are not many autonomous think tanks in the country. Although, a level of a think tank's independence still remains an open-ended question. On the contrary, university-affiliated think tanks prevail in Iceland.

Furthermore, think tanks provide practical recommendations for official institutions in all the countries of the region. However, this tendency is not dominant in Finland, where the Finnish society represents the main audience for think tanks. It is of great importance to stress the special feature of Norwegian think tanks as well. They conduct a highly efficient international activity including cooperation with the United Nations (UN) and its structures in order to solve

international conflicts. Norwegian think tanks' representatives often broker to different peace talks worldwide.

Scandinavian think tanks are very active in their use of media structures and the Internet in order to promote their ideas and raise public awareness of foreign policy pressing issues. It is a common practice to use electronic resources to present the results of their researches. Moreover, using social networks contributes significantly to making their communication with the audience cheaper, faster and more effective. Thus, it increases the efficiency of think tanks' activity compared to those that use, for example, printed newspapers or journals.

Overall, think tanks play their significant role on the political arena in the Scandinavian countries. Their development is extremely dynamic so they are becoming independent political actors endeavouring to influence dramatically the process of shaping foreign policy. Their researches contribute to bridging the gap between theory and practice, as well as to creating and promoting ideas. In condition of their turning into the "fifth branch of power" it is necessary to study the phenomenon further in order to comprehend the global tendencies.

Checked by _____

CENTRES ANALYTIQUES DE LA POLITIQUE ETRANGERE DES PAYS SCANDINAVES: UNE ANALYSE COMPARATIVE

Mots-clés: relations internationales; centres analytiques de la politique étrangère; pays scandinaves; les systèmes politiques; processus d'élaboration de la politique étrangère; politique étrangère des pays scandinaves.

De nos jours, il est d'une grande importance d'inclure les différentes structures non étatiques dans le processus d'élaboration de la politique étrangère, telles que les centres analytiques, les ONG, les représentants de la société civile, etc., afin de prendre des décisions efficaces en matière de la politique étrangère. Ce type de pratique est couramment utilisé dans les pays scandinaves, tels que la Norvège, la Suède, la Finlande, le Danemark et l'Islande. En général, ces Etats peuvent être caractérisés par une interaction complexe et étroite entre tous les acteurs politiques, auxquels les centres analytiques se sont activement joints ces dernières années.

L'actualité de ce travail. L'étude des activités des centres analytiques de la politique étrangère est extrêmement importante dans le contexte de l'augmentation quotidienne des flux mondiaux d'information. C'est également tout à fait pertinent pour l'Ukraine. Selon nous, cela aidera à prendre les bonnes décisions concernant la politique étrangère de l'ensemble des pays de la région, à comprendre les principales caractéristiques des modèles scandinaves du développement démocratique, ainsi que les politiques étrangères traditionnelles de ces pays.

L'objet de cette recherche est la politique étrangère des pays scandinaves.

Le sujet de la recherche est l'analyse comparative des centres analytiques de la politique étrangère des pays scandinaves.

Le but de cette recherche consiste à une analyse complète, basée sur l'étude des activités des centres analytiques de la politique étrangère des pays scandinaves et la comparaison des caractéristiques de leurs activités.

Pour atteindre le but, nous avons identifié **les objectifs** de notre recherche qui suivent:

- analyser les étapes principales de la transformation des centres analytiques;
- identifier et caractériser les caractéristiques essentielles des systèmes politiques des pays en question;
- explorer les vecteurs principaux de la politique étrangère de la région;
- révéler et comparer le rôle des centres analytiques de la politique étrangère dans les systèmes politiques scandinaves.

Conclusions contiennent les résultats suivants de la recherche:

Aujourd'hui, nous sommes de plus en plus confrontés à une augmentation quotidienne des flux mondiaux d'informations. L'information devient la ressource la plus précieuse, et des réalités se répandent dans l'arène politique comme la confrontation de l'information, les guerres de «sens», etc., qui, avec le développement constant des dernières technologies, prennent de nouvelles formes différentes. C'est pourquoi nous pouvons constater une augmentation significative du rôle des centres analytiques dans les systèmes politiques.

Les centres analytiques ont radicalement changé au cours de leur évolution. Au départ, ils représentaient une sorte de plateforme non permanente pour discuter d'importantes questions politiques et internationales. Au contraire, ils doivent être maintenant un mécanisme efficace de promotion des positions de groupes d'intérêts. En outre, ils cherchent à devenir des acteurs politiques indépendants jouant un rôle important dans le processus de l'élaboration de la politique étrangère.

Le développement des centres analytiques est un phénomène courant dans les pays scandinaves. Cependant, leur apparence et leur nature dépendent de l'histoire d'un pays, de sa culture politique, du niveau de démocratie, etc.

Ainsi, nous avons déduit que tous les pays scandinaves, y compris la Suède, la Finlande, la Norvège, l'Islande et le Danemark, se représentent comme des États développés et dotés des gouvernements démocratiques. La Finlande et l'Islande

sont les républiques tandis que les autres pays sont les monarchies constitutionnelles où les monarques ont exclusivement des fonctions cérémonielles.

Nous devons également souligner que les pays scandinaves occupent une «niche» très similaire sur la scène internationale. Les vecteurs fondamentaux de leur politique étrangère sont suivants:

- promotion des idées de paix et de coopération internationale;
- règlement pacifique des différends et médiation;
- maintien de la paix;
- contribution à la mise en œuvre de la politique du développement durable.

En outre, ces pays peuvent également être caractérisés pour titre des plus grands pays donateurs du monde, fournissant des secours et une aide financière aux pays souffrant de conflits et de guerre, de pauvreté, les problèmes liés aux changements climatiques.

Ainsi, à cet égard, nous pouvons évaluer leurs idées clés de la politique étrangère comme presque idéalistes. D'autre part, alors que les tensions surgissent dans le monde, ces pays renforcent leur coopération avec l'Organisation du Traité de l'Atlantique Nord (OTAN). Selon nous, ce fait représente la profonde compréhension de la situation internationale par les pays de la région. Cependant, nous devons souligner que la Finlande s'abstient de rejoindre directement l'alliance.

La primauté du droit est proclamée dans tous les pays scandinaves par leurs constitutions, selon lesquelles, dans ces États, les gouvernements sont divisés en trois organes qui ont leurs propres structures complexes. Il est nécessaire de souligner que dans chaque état de la région, il existe un mécanisme efficace pour empêcher la concentration du pouvoir en prévoyant des freins et contrepoids.

Le processus d'élaboration de la politique étrangère représente une question intégrale dans les pays scandinaves. Il comprend un grand nombre d'acteurs politiques, qui ont leurs propres points de vue sur le rôle et le statut du pays sur la

scène internationale. Ainsi, les institutions officielles sont les acteurs clés dans la prise de décisions de politique étrangère. Dans les pays de la région, ce sont ceux qui suivent:

- chef de l'État (le Président ou le Monarque);
- Parlement;
- Gouvernement;
- Ministère des Affaires étrangères;
- Ministère de la Défense.

De plus, le rôle du chef de l'État (le Président) est plus important dans telles républiques comme la Finlande et l'Islande, par rapport aux monarchies constitutionnelles.

En outre, les pays scandinaves peuvent également être caractérisés par un niveau élevé de culture politique et un rôle actif de la société civile influençant de manière significative le système politique. Il faut souligner que dans tous ces pays, il existe des relations étroites entre les différents acteurs politiques, tels que les structures politiques, commerciales et médiatiques, ainsi que les représentants des ONG. Dans de telles circonstances, cela peut créer des obstacles à une prise de décision efficace en matière de politique étrangère.

En Scandinavie, les premiers centres analytiques ont été créés au siècle dernier. Cependant, c'était un long processus. Par exemple, en Finlande, cela peut s'expliquer par la réalité politique de la guerre froide quand il y avait un système strict de formation de la politique étrangère du pays concernant l'influence de l'URSS sur l'État. En revanche, en Suède et en Norvège, la prise de décision politique sur la base de recherches scientifiques est courante. Cependant, une quantité énorme de groupes de réflexion n'était pas nécessaire dans ces pays à l'époque.

De nos jours, le plus grand nombre de centres analytiques se trouve en Suède. Selon nous, cela est dû à un développement plus rapide de ces institutions au cours du siècle dernier, par rapport aux autres pays scandinaves. En outre, il existe une tradition historique de prise de décisions politiques sur la base de

recommandations pratiques élaborées par des chercheurs. Au contraire, un autre pays scandinave, l'Islande, possède le moins de centres analytiques parmi les états de la région. Néanmoins, nous pensons que le nombre actuel de centres analytiques est suffisant pour qu'ils jouent un rôle important dans le processus d'élaboration de la politique étrangère dans un si petit pays.

Il existe principalement des centres analytiques à la fois gouvernementaux et affiliés à des partis en Suède, en Finlande et en Norvège. Les centres analytiques sur le plaidoyer dominant au Danemark. Leur activité ne vise pas à mener des recherches scientifiques mais à promouvoir des idées et des valeurs particulières. De plus, il n'y a pas beaucoup de centres analytiques autonomes dans le pays. Cependant, le niveau d'indépendance d'un centre analytique reste une question ouverte. Au contraire, les centres analytiques affiliés à l'université prévalent en l'Islande.

En outre, les centres analytiques fournissent des recommandations pratiques aux institutions officielles de tous les pays de la région. Cependant, cette tendance n'est pas dominante en Finlande, où la société finlandaise représente le principal public des centres analytiques. Il est également très important de souligner la particularité des centres analytiques norvégiens. Ils mènent une activité internationale très efficace, y compris la coopération avec les Nations Unies (ONU) et ses structures afin de résoudre les conflits internationaux. Les représentants des centres analytiques norvégiens négocient souvent différents pourparlers de paix dans le monde.

Les centres analytiques scandinaves sont très actifs à utiliser des structures médiatiques et l'Internet afin de promouvoir leurs idées et de sensibiliser le public aux questions urgentes de politique étrangère. Il est courant d'utiliser des ressources électroniques pour présenter les résultats de leurs recherches. De plus, l'utilisation des réseaux sociaux contribue de manière significative à rendre leur communication avec le public moins chère, plus rapide et plus efficace. Ainsi, il accroît l'efficacité de l'activité des centres analytiques par rapport à ceux qui utilisent, par exemple, des journaux imprimés ou des revues.

Dans l'ensemble, les centres analytiques jouent leur rôle important sur la scène politique dans les pays scandinaves. Leur développement est extrêmement dynamique, de sorte qu'ils deviennent des acteurs politiques indépendants qui s'efforcent d'influencer considérablement le processus d'élaboration de la politique étrangère. Leurs recherches contribuent à combler le fossé entre la théorie et la pratique, ainsi qu'à créer et promouvoir des idées. A condition qu'ils deviennent la «cinquième branche du pouvoir», il est nécessaire d'étudier plus avant le phénomène afin de comprendre les tendances globales.

Vérfifié par _____

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Аналіз потенціалу співпраці скандинавських країн з Україною та Запорізьким регіоном

Скандинавські країни є високорозвиненими демократіями, які вносять свій вагомий внесок у розвиток політики сталого розвитку та взаємовигідного міжнародного співробітництва. Для України вони є привабливими партнерами, а їхній політичний та економічний досвід може посприяти розбудові нашої держави за європейським стандартом.

I. Характеристика співробітництва України та Запорізького регіону з Фінляндією

Фінляндія визнала Україну вже 30 грудня 1991 року, а власне дипломатичні відносини між країнами були встановлені 26 лютого 1992 року. В тому ж році були відкриті посольства в обох країнах. М. Б. Юнгер наразі є Тимчасовим повіреним у справах України в Фінляндській Республіці. З 2019 року чинним Надзвичайним та Повноважним Послом Фінляндії в Україні є П. М. Лайне [9].

У політичній сфері, на нашу думку, ми можемо спостерігати досить тісне співробітництво. Так, регулярними є зустрічі на вищому рівні, а також на рівні зовнішньополітичних відомств. Розширюються й міжпарламентські контакти. Примітно, що глобальна пандемія не стала на заваді політичному співробітництву, проводяться переговори Президентів та міністрів закордонних справ телефоном тощо [9].

Загалом, наразі між Україною та Фінляндією було укладено 45 нормативно-правових актів. Усі вони сприяють співпраці обох країн у різних сферах. Зокрема, важливими є договори про розвиток економічного співробітництва, про уникнення подвійного оподаткування, розширення

ядерної безпеки, співпрацю у галузях освіти, науки, юстиції, у сфері енергоефективності та відновлюваної енергетики тощо [9].

У торговельно-економічному співробітництві між країнами за перше півріччя 2020 року ми можемо спостерігати позитивну, хоч і незначну динаміку. Загальний обсяг двосторонньої торгівлі товарами та послугами склав більше \$185 млн. Це на 2,5% більше, ніж за аналогічний період у минулому році. При цьому імпорт значною мірою перевищив експорт. Проте, варто відмітити, що експорт збільшився на 22,5%, порівняно з 2019 роком [9].

Загалом, Україна експортувала до Фінляндії такі товари, як чорні метали, ядерні реактори, мідні вироби, меблі, продукти неорганічної хімії, вироби з деревини тощо. Основними статтями імпорту стали папір та картон, електричні машини, нафта, пластмаси, фармацевтична продукція, оптичні та фотографічні прилади та апарати, добрива тощо [9].

У структурі українського експорту послуг виділяються такі, як ділові послуги, транспортні послуги у сфері телекомунікацій та ІТ, послуги з ремонту та технічного обслуговування та інші. У структурі імпорту переважали страхові послуги, а також фінансові послуги, роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності тощо [9].

Станом та кінець березня 2020 року, розмір фінських інвестицій становив більше \$87 млн. В основному, вони були спрямовані у такі галузі, як оптова та роздрібна торгівля, промисловість, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування тощо. Інвестицій з України до Фінляндії зафіксовано не було [9].

Загалом на українському ринку працюють понад 70 компаній, до яких залучені фінські інвестиції (наприклад, «Конекрейнс», «Оріон-Фарма», «Люмене груп», «Раутарууккі» тощо). Існує ряд компаній, які дуже зацікавлені у налагодженні співпраці з нашими підприємствами. Наприклад, фінська компанія «BioGTS Ltd», яка генерує енергію для опалення та обігріву

з органічних відходів, а також біопаливо для транспорту, зацікавлена у розробці енергоефективних будівель в Україні. Спільна фінсько-данська компанія «GLOWWAY» зацікавлена у поширенні своєї продукції (фотолюмінісцентне маркування, яке використовується під час евакуації при надзвичайних ситуаціях) на український ринок. «Huipri Group Oy» бажає співпрацювати у паперовій індустрії, «TwoDads Oy» – у сфері дитячого харчування тощо [9].

Цікавим інструментом розширення відносин між державами є система побратимських зв'язків між різними містами. Так, містами-побратимами є Київ та Гельсінкі, Київ та Тампере, Одеса та Оулу, а також, Запоріжжя та Лахті. Лахті – невеличке місто-порт, що має славу «міста майстрів меблів». Історія співпраці двох міст почалася з помилки фінської сторони у перекладі слова «сталевар», яке було інтерпретовано як «столяр», через що фіни почали розглядати Запоріжжя як місто столярів, й тому жителі Лахті побажали стати його найкращим партнером. Пізніше, помилка була знайдена, проте це не стало на заваді розвитку певної співпраці обох міст [9].

Важливо й те, що фінський бізнес веде досить тісну співпрацю з індустріальними гігантами Запоріжжя. Так, активними експортерами своєї продукції до Фінляндії є такі комбінати, як ВАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» та ВАТ «Виробничо-торговельна фірма «Селена». Імпортують фінську продукцію ТОВ «Запорізький завод кольорових сплавів», ПП «Промімпорт», Підприємство з іноземними інвестиціями ЗАТ «Запорізький залізрудний комбінат», ТОВ «Паперова фабрика «РОМА» тощо [5].

Серед імпортерів також присутній ВАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь», який у 2014 році організував постачання поліетилену й адгезиву з Фінляндії. Це стало дуже важливим кроком, оскільки без цих матеріалів виготовлення труб з антикорозійним покриттям було б неможливим [1]. Підкреслимо також, що фінська компанія «Конекрейнс» (одна з найбільших компаній-виробників кранів на світовому

ринку) інвестувала кошти у ПрАТ «Запоріжжкран», що дозволило запорізькому підприємству модернізувати виробництво та зробити продукцію конкурентоспроможною, з огляду на світові стандарти. Також було створено великий промисловий парк на базі заводу. На теренах України свою діяльність проводить й спеціально створена компанія «Конекрейнс Україна» [11].

Регулярними є також комбіновані візити до Запоріжжя делегацій Посольства Фінляндії в Україні та представників фінських бізнесових кіл. Основними завданнями таких візитів є аналіз перспектив економічного співробітництва Фінляндії з регіоном, визначення можливостей та потенціалу для економічного розвитку тощо. Представники делегацій також відвідують й підприємство «Запоріжжкран». У 2016 році проводилися переговори стосовно можливості використання в Запоріжжі фінського досвіду у сфері енергоощадження [5].

Таким чином, Україна та Фінляндія прагнуть до розширення та всебічного розвитку двосторонніх відносин у всіх сферах. Фінські компанії зацікавлені у виході та закріпленні на українському ринку. Важливим є те, що Запорізький регіон є привабливим для фінських інвестицій, особливо це стосується торгівлі продукцією місцевих індустриальних гігантів.

II. Аналіз двостороннього співробітництва з Ісландією

Ісландія визнала Україну 19 січня 1992 року, і вже майже через два місяці встановила з нею дипломатичні відносини. Можна вказати, що співробітництво між країнами розвивається, проте воно є менш тісним, ніж, наприклад, з Фінляндією. Існує діалог на високому рівні, хоча ми й відмічаємо, що на рівні зовнішньополітичних відомств він розвивається більш динамічно [9].

Договірною-правова база двостороннього співробітництва не така розгалужена, як у випадку з Фінляндією. Загалом, до основних договорів можна віднести такі у сфері уникнення подвійного оподаткування,

спрощення оформлення віз тощо. Є угоди у галузі сільського господарства, проте найбільш тісним є співробітництво у сфері енергоефективності та відновлюваної енергетики [9].

Станом на перше півріччя 2020 року, обсяг торгівлі товарами та послугами становив трохи більше \$35 млн. В основному, Україна експортувала електричні машини, ядерні реактори та котли, одяг та трикотажні вироби, чорні метали, деревину, пластмаси. Що ж стосується імпорту, то 95% його структури займають морепродукти (риба та ракоподібні). Також до його складу увійшли м'ясо, молочні продукти, мед [9].

До основних елементів експорту послуг можна віднести ділові, телекомунікаційні та транспортні; імпорту – послуги, пов'язані з подорожами. Обсяг прямих інвестицій з Ісландії станом на кінець березня 2020 року становить більше \$2 млн. В основному, вони були спрямовані на операції з нерухомим майном. З України інвестицій до Ісландії не надходило [9].

Для деяких ісландських компаній український ринок все ж таки є досить привабливим. Наприклад, «Thorfish» дуже зацікавлена в налагодженні стабільної співпраці з українськими імпортерами риби та інших морепродуктів. Вона також спрямовує свою діяльність на виявленні тут потенційних покупців своєї продукції [9].

Отже, Україна та Ісландія намагаються підтримувати дружні стосунки між країнами, проте взаємовигідне співробітництво ведеться у досить малому обсязі. В основному, воно зводиться до імпорту рибних продуктів українською стороною. Ми також маємо підсумувати й те, що співпраця з нашим регіоном майже не ведеться.

III. Швеція як один з найбільших партнерів України в регіоні

Швеція визнала Україну вже 19 грудня 1991 року, що робить її у цьому першою зі скандинавських країн. Дипломатичні відносини були встановлені

менше, ніж через місяць. У наступні два роки країни відкрили Посольства на території одна одної. Наразі О. Б. Полуніна є Тимчасовим Повіреним у справах України у Королівстві Швеція (з 2019 року) [10].

Королівство всебічно підтримує нашу державу на шляху європейської інтеграції. Варто зазначити, що український напрям є одним із пріоритетних у зовнішньополітичному курсі Швеції відносно східноєвропейського регіону. Ініціатива ЄС «Східне партнерство» має важливу роль у розширенні співпраці. До одного з наймасштабніших проектів тут можна віднести реалізацію програми «Партнерство з енергоефективності та охорони довкілля у Східній Європі/Україні». Держава також підтримує Україну на міжнародній арені у питаннях невизнання анексії Криму Росією та є прихильником продовження відповідних санкцій [10].

Активною є співпраця держав у політичній сфері. Так, досить тісним є двосторонній діалог на усіх рівнях. Контакти зараз підтримуються шляхом застосування новітніх технологій, відбуваються переговори телефоном та у форматі проведення відео-конференцій. Це є показовим при визначенні реального бажання сторін розвивати плідні відносини [10].

Досить розгалуженою є договірно-правова база між Королівством Швеція та Україною, вона налічує 4 міждержавні, 13 міжурядових та 7 міжвідомчих угод. До найвагоміших ми можемо віднести договори про уникнення подвійного оподаткування, про сприяння та взаємний захист інвестицій, про міжнародні перевезення, про співробітництво в галузі ядерної безпеки, у сфері енергетики та фінансування тощо [10].

Торговельно-економічні відносини між державами розвиваються динамічно, проте світова криза значно відобразилася на них. Так, станом на перше півріччя 2020 року інтенсивність торгівлі товарами зменшилася на 12%, порівняно з аналогічним періодом у 2019 році. Загалом, обсяг експорту становив більше \$80 млн. До його структури увійшли деревина, чорні метали, ядерні реактори та котли, меблі, пластмаси тощо. За цей же період Україна імпортувала товарів на суму майже в \$200 млн. До основних статей

належать засоби наземного транспорту, папір та картон, фармацевтична продукція, жири та олії тваринного або рослинного походження тощо. А ось торгівля послугами зросла на 1,1% [10].

Швеції належить одне з провідних місць серед європейських інвесторів. На липень 2020 року обсяг прямих інвестицій становив більше \$570 млн. На українському ринку присутні майже 100 шведських компаній. Так, співпраця є тісною в таких галузях, як утилізація та переробка відходів, розширення використання відновлювальних джерел енергії, а також енергозабезпечення. Розвивається й співробітництво у телекомунікаційній сфері, фінансовій, у секторі сільського господарства, туризму та ядерної безпеки [10].

Досить активно проходить розвиток регіонального співробітництва як у сфері економіки, так і в соціальній та культурній галузях. Вагомим є також розвиток науково-технічної співпраці, укладання угод між містами та університетами країн. Наприклад, у 2017 році з візитом до Запорізького національного університету (ЗНУ) прибув шведський посол М. Хагстрьом, який запевнив, що «Швеція зацікавлена у співпраці з закладами вищої освіти України». Так, активною є співпраця між ЗНУ та Лундським університетом та Шведським університетом [2; 10].

Наприкінці 2018 року М. Хагстрьом знову прибув до Запоріжжя. Так, були проведені переговори з місцевими органами влади. Цікавим є те, що у межах реалізації програми «Безпечне місто» були встановлені камери відеоспостереження саме шведського виготовлення. Запорізький обласний онкодиспансер придбав лінійний прискорювач шведської компанії «ELEKTA». Запорізька область також зацікавлена у співпраці в межах «донорських» програм Швеції в Україні, в тому числі у сфері транспорту та інфраструктури, переробки сміття тощо. Посол також підкреслив, що розвиток міжнародного аеропорту у місті та наявність регулярного повітряного сполучення між Запоріжжям та Варшавою є важливою

передумовою для налагодження співпраці із шведськими бізнесовими колами [3].

Отже, Швеція являє собою надійного міжнародного партнера України. Серед скандинавських країн саме зі Швецією двостороннє співробітництво є найбільш тісним. Україна займає одне з головних місць у зовнішньополітичній діяльності цієї держави на теренах Східної Європи. Вона є найбільшим скандинавським інвестором, а також вкрай важливим є тісний розвиток регіонального співробітництва, в тому числі з Запорізьким регіоном.

IV. Розвиток співпраці з Норвегією

Норвегія визнала Україну 24 грудня 1991 року. Менше, ніж через два місяці, були встановлені дипломатичні відносини між країнами. Відмітимо, що в усіх сферах співпраці відчутним є значний прогрес. Наприклад, політичні контакти на вищому рівні є досить тісними. Норвегія активно сприяє розвитку діалогу у питаннях європейської інтеграції нашої країни. Розвивається й міжпарламентське партнерство [8].

Двосторонні відносини спираються на розгалужену систему нормативно-правових актів. Станом на 2019 рік їх налічується 36. Існують угоди про ядерну безпеку, уникнення подвійного оподаткування, про співробітництво у таких сферах, як енергетика, сільське господарство, фінансування тощо [8].

Висока позитивна динаміка характерна для торговельно-економічної співпраці між країнами. Проте помітним є незначне падіння експортних обсягів з України протягом першого півріччя 2020 року, що пов'язане зі світовою пандемією. Так, обсяги двосторонньої торгівлі склали майже \$100 млн. Основними експортними товарами є ядерні котли та реактори, судна, залізничні локомотиви. У структурі імпорту переважають морепродукти. У сфері послуг Україна експортує, в основному, транспортні

та ділові послуги, а також послуги у сфері телекомунікації, а імпортує переважно ділові послуги [8].

Обсяги прямих інвестицій з Норвегії станом на 2019 рік становили майже \$10 млн. Переважно вони були спрямовані у професійну, наукову та технічну діяльність, промисловість, транспорт, поштову та кур'єрську діяльність, оптову та роздрібну торгівлю тощо [8].

Норвезька компанія «NBT» активно залучається до співпраці у галузі диверсифікації джерел енергії в Україні, в тому числі її діяльність спрямована на участь у спорудженні вітрових електростанцій. Так, вона бере участь в інвестиційних проектах з будівництва комплексу таких електростанцій на території Херсонської та Запорізької області. В той же час, компанія «Scatec Solar» має зацікавленість у інвестиційних проектах з побудови в Україні декількох комплексів сонячних електростанцій [8].

Активне співробітництво проводиться й у рамках проекту «Україна – Норвегія», який спрямований на перепідготовку та соціальну адаптацію військовослужбовців та членів їхніх сімей. Цікавим, на нашу думку, є те, що Інженерний інститут Запорізького національного університету (ЗНУ) входить до складу закладів, які беруть участь у реалізації проекту. Восени 2019 року з робочим візитом до ЗНУ прибула норвезька делегація, темою обговорення стали шляхи реалізації проекту [6].

Таким чином, Україна та Норвегія намагаються підтримувати тісні зв'язки на усіх рівнях. Для нашої країни може стати корисним норвезький досвід у сфері використання альтернативних джерел енергії (сонячні та вітрові електростанції), тут ведеться досить тісне співробітництво й з Запорізьким регіоном.

V. Розвиток всебічного партнерства з Данією

Данія майже одразу визнала незалежність України. Двосторонні відносини між країнами перебувають на досить високому рівні. Данія підтримує курс нашої країни на шляху до євроінтеграції та сприяє посиленню

розвитку діалогу між Україною та НАТО. У політичній сфері відчутним є бажання до підтримання тісних контактів на усіх рівнях [7].

Договірною-правова база між Україною та Данією є найбільш розгалуженою серед усіх країн Скандинавії. Вона налічує понад 75 угод, що є чинними на сьогоднішній день. Важливими є угоди про економічне, промислове, фінансове, сільськогосподарське та науково-технічне співробітництво, про співпрацю в галузі охорони навколишнього середовища тощо [7].

Станом на перше півріччя 2020 року обсяг торгівлі товарами та послугами між державами зменшився на 17,1% порівняно з аналогічним періодом 2019 року та склав \$314 млн. Скорочення відбулося на тлі економічної кризи та сповільнення економічної активності внаслідок пандемії COVID-19 [7].

В основному Україна експортувала меблі, чорні метали, одяг та інші текстильні вироби, деревину, ядерні котли та реактори, молоко та молочні продукти, мед тощо; а імпортувала фармацевтичну продукцію, пластмаси, полімерні матеріали, електричні машини, меблі, засоби наземного транспорту, крім залізничного, тощо [7].

До структури експорту послуг увійшли послуги з переробки матеріальних ресурсів, послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги, транспортні послуги тощо. Структура імпорту послуг становить транспортні послуги, державні та урядові послуги, ділові послуги тощо [7].

Станом на кінець березня 2020 року загальний обсяг данських іноземних інвестицій в економіку України перевищив \$223 млн. В основному, вони були спрямовані на промисловість, сільське господарство, професійну наукову та технічну діяльність, операції з нерухомим майном тощо [7].

Протягом останніх років активно розвивається співпраця Запорізької області із Данією у сфері покращення якості води. Так, ще у 2017 році

розпочалися переговори з представниками Данського агентства з питань міжнародного розвитку бізнесу та фінансів (ДАНІДА). Воно розвиває систему програм з надання безвідсоткових кредитів в області реалізації проектів з очищення води, адже Данія займає одне з провідних місць у світі у цій галузі та має великий досвід впровадження новітніх технологій. Вже у 2020 році КП «Водоканал» підготувало три проекти з модернізації системи очищення води та побудови центрального водоводу в Запорізькій області [4].

Отже, ми відмічаємо, що Данія є досить зацікавленою у налагодженні тісних взаємозв'язків з Україною. Вона є значним іноземним інвестором, та данські компанії дуже зацікавлені у виході та закріпленні на українському ринку товарів та послуг. З Запорізьким регіоном країна активно співпрацює у сфері покращення якості води.

VI. Висновки та прогнози

Високорозвинені скандинавські країни є досить привабливими партнерами для України. Усі ці країни майже одразу визнали незалежність нашої держави та встановили з нею дипломатичні відносини. Майже з усіма ними відбувається досить тісний політичний діалог на усіх рівнях, проте, ми маємо зазначити, що співробітництво з Ісландією розвивається повільніше. Швеція ж є найактивнішим партнером України на міжнародній арені та її найбільшим іноземним інвестором серед країн регіону.

Скандинавські країни всебічно підтримують курс України на шляху до євроінтеграції. Майже для усіх цих держав головними сферами розвитку співробітництва є енергетична галузь, де корисним може стати скандинавський досвід використання альтернативних джерел енергії. Також важливим аспектом є й укріплення ядерної безпеки. Країни мають значний двосторонній торговельно-економічний оборот.

Важливим, на нашу думку, є наявний процес розвитку співробітництва між країнами регіону та Запорізькою областю. Так, Фінляндія досить тісно співпрацює з місцевими індустріальними гігантами. Данія надає цінний

досвід у сфері створення системи якості води (проекти з покращення системи очищення води, побудови центрального водопроводу на території області тощо). Співпраця з Норвегією досить тісна у сфері побудови у Запорізькому регіоні комплексу вітрових електростанцій. Швеція ж приділяє багато уваги регіональному співробітництву та кооперації у галузі освіти.

Так, ми відмічаємо, що Україна і Запорізька область є досить привабливими для скандинавських країн. Існують значні перспективи розвитку. Ми не можемо не зазначити, що економічна криза та зменшення динаміки та темпів розвитку, що були викликані світовою пандемією, мали свій вагомий вплив на розвиток двостороннього співробітництва. Це помічаємо і на економічному рівні (спад торговельно-економічних показників), і на політичному рівні (підтримання діалогу шляхом використання новітніх технологій) тощо. Проте сторони мають значне бажання до підтримання тісних контактів. Скандинавський досвід може стати дуже цінним у майбутньому розвитку співпраці. У подальшому існують значні перспективи у сфері створення системи енергоощадження в Україні, забезпечення ядерної безпеки, кооперації закладів освіти, індустріальних підприємств між країнами тощо.

VII. Список використаних джерел та літератури

1. ВАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь». URL: <https://www.zaporizhstal.com/> (дата звернення: 11.11.2020).
2. В ЗНУ с рабочим визитом побывал Чрезвычайный и Полномочный Посол Королевства Швеция в Украине Мартин Хагстрем. URL: <https://bit.ly/39jHQV7> (дата звернення: 11.11.2020).
3. Владимир Буряк обсудил с Послом Швеции Марином Хагстрёмом перспективы запорожско-шведского сотрудничества. URL: <https://bit.ly/3lbZblk> (дата звернення: 11.11.2020).

4. Запорожье будет сотрудничать с Данией для внедрения новых технологий очистки сточных вод. URL: <https://bit.ly/3fGYIXd> (дата звернення: 11.11.2020).

5. Запорізька Обласна Державна Адміністрація. URL: <http://www.zoda.gov.ua/> (дата звернення: 11.11.2020).

6. ЗНУ посетила делегация в рамках международного проекта «Украина-Норвегия». URL: <https://bit.ly/37gKfgG> (дата звернення: 11.11.2020).

7. Посольство України в Королівстві Данія. URL: <https://denmark.mfa.gov.ua/> (дата звернення: 11.11.2020).

8. Посольство України в Королівстві Норвегія. URL: <https://norway.mfa.gov.ua/> (дата звернення: 11.11.2020).

9. Посольство України в Фінляндській Республіці та Республіці Ісландія (за сумісництвом). URL: <https://finland.mfa.gov.ua/> (дата звернення: 11.11.2020).

10. Посольство України в Королівстві Швеція. URL: <https://sweden.mfa.gov.ua/> (дата звернення: 11.11.2020).

11. ПрАТ «Запоріжжкран». URL: <https://kran.zp.ua/> (дата звернення: 11.11.2020).

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Тихомирова Єлизавета Євгеніївна, студентка 2 курсу, денної форми навчання, історичного факультету, спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії, адреса електронної пошти elizabethmrva@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Аналітичні центри зовнішньополітичного спрямування країн Скандинавії: порівняльний аналіз» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

3 грудня 2020 року _____ Тихомирова Єлизавета Євгеніївна

3 грудня 2020 року _____ Казакова Оксана Миколаївна